

160504

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

GÜNÜMÜZDE ORTADOĞU'DA TOPLUMSAL ÇATIŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YÖNETEN
Prof. Dr. Mahmut ATAY

HAZIRLAYAN
Gökben ÖZER

ELAZIĞ
2005

TC
Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı

160504

GÜNÜMÜZDE ORTADOĞUDA TOPLUMSAL ÇATIŞMA

Yüksek Lisans Tezi

Bu tez 31/10/2005 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mahmut ATAY

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Rıfat ÖZDEMİR

Üye

Yukarıda ismi belirtilen jüri üyelerinin imzaları ile tasdik olunur.

Doç. Dr. Ahmet AKSIN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Ortadoğu tarihi insanlık tarihi kadar eski olan bir bölgedir. Bu nedenle pek çok medeniyete beşiklik etmiş, pek çok dinin çıkış kaynağı olmuş, birçok devletin kurulduğu bir bölgedir. Tarih boyunca kültür, din, dil, ırk, gelenek vb. özelliklerle birbirinden çok farklı insanlar burada yaşamışlardır. Tarihsel toplumların birçoğundan temsilciler hâlâ Ortadoğu'da küçük azınlıklar halinde de olsalar varlıklarını sürdürmektedirler.

Ortadoğu, kültürel ve tarihi özelliklerinin yanında dünyanın merkezi denilebilecek bir yerde bulunması nedeniyle jeopolitik ve jeostratejik öneme de sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı bölge her dönem süper güçlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu ilgi aynı zamanda bölge üzerindeki hakimiyet mücadelelerine de neden olmuştur. Tarih boyunca dünya üzerinde söz sahibi olmak isteyen her ulus Ortadoğu'ya yönelmiş ve bölgeyi işgal etmek için her türlü çabayı harcamıştır. Bu nedenle bölge sürekli savaşların yaşandığı, huzur ve refahın pek fazla uğramadığı bir coğrafya haline gelmiştir.

Günümüzde de Ortadoğu dünya hakimiyetine göz dikmiş ülkelerin mücadele alanıdır. Hergün bölge ile ilgili savaş haberlerini televizyonlarda izliyoruz. Hiçbirimiz bölgede meydana gelen olaylara yabancı değiliz aslında. Bölge ile ilgili olaylar böyle popüler hale gelince birçok gazeteci, yazar, araştırmacı ve düşünürün de dikkatini çekmiş, konu ile ilgili birçok eser yayınlanmıştır. Ancak bölgeyi sosyolojik açıdan inceleyen eser pek fazla bulunmamaktadır. Bu çalışmas ile bölgede meydana gelen şiddet olaylarını tarihi seyri içerisinde sosyolojik açıdan değerlendirmek amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın konu ve içerik olarak ortaya çıkmasında ve kaynakların tespit edilmesinde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Mahmut ATAY'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca elinden gelen her türlü yardımı esirgemeyen Öğrt. Gör. Dr. Uğur KABASAKAL'a teşekkür ederim.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Günümüzde Ortadoğuda Toplumsal Çatışma

Gökben ÖZER

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

2005; Sayfa: V+ 87

Ortadoğu sahip olduğu inançsal, ekonomik ve jeopolitik özellikleri nedeniyle dünyanın en önemli bölgesidir. Bu önemli bölge tarihin başlangıcından beri birçok medeniyete doğuş yeri olması nedeniyle kültürel açıdan da paha biçilmez bir değere sahiptir. Tüm bu özellikler Ortadoğu coğrafyasının tarihin her döneminde merkez altında tutulmasına, yaşanan dönemin büyük devletlerinin karşılıklı mücadele alanı olmasına ve böylece ardı arkası kesilmeyen çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Günümüze kadar devam eden ve hâlâ bitmek bilmeyen bu savaşlar bölgede huzur ve refah bırakmamış, bölgenin sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamını felç etmiştir. Ortadoğu bölgesinde yaşanan korkunç olaylar, dünya üzerinde hakimiyet kurmak isteyen güçlerin bu toprakları almadan isteklerinin gerçekleşmeyeceğini bilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu, Tarih, Çatışma

ABSTRACT

Masters Thesis

Social Conflict in the Middle East Today

Gökben ÖZER

Firat University

Institute of Social Sciences

Sociology Department

2005; Page: V+ 87

The Middle East is the most important region in the world because of its religious, economic and geopolitic aspects. This region has an important role in terms of many civilizations from starting to history. This all characteristics cause of studying the Middle East geography carefully in the each period of history, become to big state in each period caused struggles in this area, and so become not to come to an end of clash.

This endless struggles which continues still today, haven't left tranquility and prosperity in this region, have caused a halt region's social, political and economic life. Terrible events which are lived in the Middle East region becomes from powers which want to prepare domination in this area knows that if they don't take this areas, their wishes won't materialize.

Key Words: Middle East, History, Conflict

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	3
2.1. Ortadoğu'nun Tanımı	3
2.2. Ortadoğu'nun Yeri ve Sınırları	4
2.3. Ortadoğu Neden Önemli?	6
2.4. Ortadoğu'nun Tarihine İlişkin Kısa Bir Özet	9
3. ORTADOĞU: ÇATIŞMA ALANI	12
3.1. İsrail - Filistin Olayları	12
3.1.1. Yahudilerin Tarihi ve Filistin'e Gelişleri	13
3.1.2. Müslüman Filistin	16
3.1.3. İsrail Devleti'nin Kuruluşu	17
3.1.4. Birinci Arap İsrail Savaşı (1947-1949 Çatışması)	22
3.1.5. İkinci Arap-İsrail Savaşı	24
3.1.6. Üçüncü Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı - 1967)	25
3.1.7. Dördüncü Arap - İsrail Savaşı (Yom Kipur Savaşı)	28
3.1.8. Camp David Barış Antlaşması	31
3.1.9. I. İntifada	34
3.1.10. Madrid Konferansı	36
3.1.11. Oslo Görüşmeleri	37
3.1.12. II. Camp David Antlaşması	40
3.1.13. II. İntifada	42

3.1.14. Filistin'e Yol Haritası	47
3.2. Irak Sorunu	49
3.2.1. İnan - Irak Savaşı	50
3.2.2. ABD'nin Irak'la Savaşı	54
3.2.2.1. Birinci Körfez Savaşı	54
3.2.2.2. İkinci Körfez Savaşı	59
4. BİTMEYEN BİLEK GÜREŞİ: ORTADOĞU VE DIŞ GÜÇLER	65
4.1. ABD ve Ortadoğu	65
4.2. Sovyetler Birliği ve Ortadoğu	68
4.3. Avrupa Ülkeleri ve Ortadoğu	70
5. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ	73
6. SONUÇ	79
7. KAYNAKÇA	83
ÖZGEÇMİŞ.....	87

1. GİRİŞ

Ortadoğu sahip olduğu tarihi, kültürel, ekonomik ve jeopolitik özellikleri nedeniyle dünya üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen güçlerin ilgisini her zaman çekmiştir. Bu ilgi, bölgede sayısız savaşların yaşanmasına sebep olmuştur. Bölgede yaşayan halk açlığa, savaşa, kana, gözyaşına, ölüme karşı neredeyse bağışıklık kazanmıştır. Bu insanlara ölüm korkusuyla bir şeyler yaptırmak mümkün değildir. Çünkü onlar için ölüm olağan bir olay haline gelmiştir. Burada yaşayan insanlar her an ölümlerle burun buruna bir hayatı sürdürürler.

Ortadoğu ile ilgili okuduğum kitapların birinin kapağı çok ilgimi çekti. Kapaktaki fotoğrafta Irak'lı bir ailenin dramı sergileniyordu. Duvarın dibine oturmuş bir kadın ve yanında bulunan çocuklar yürekleri parçalarcasına ağlıyorlardı. Biz bu görüntülere ekranlardan ve gazete sayfalarından dolayı yabancı değiliz aslında. Ama kendimizi bu insanların yerine koyunca biz bu acılara çok yabancıyız. Onlar bu üzücü olayları, bu vahşetleri yıllardır yaşıyorlar. Daha ne kadar sürecek bu savaşlar? Bu savaşların sona ermesi için ne kadar insanın ölmesi, ne kadar çocuğun öksüz ve yetim kalması gerekiyor? Dünya bu yaşananlara dur demek için neyi bekliyor? Büyük devletlerin neyi beklediğini hepimiz biliyoruz. Onlar Ortadoğu'da savaşların bitmesini istemiyorlar. Daha çok kaos yaşanmasını, daha çok insanın ölmesini istiyorlar ki bölgeye daha kolay hâkim olabilsinler. Çünkü dünyaya hâkim olma emellerinin Ortadoğu'dan geçtiğini biliyorlar.

Hazırladığımız çalışma Ortadoğu bölgesinde yaşanan bu şiddet olaylarını tarihi süreç içerisinde sosyolojik açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Yaşanan şiddet olaylarının toplumun sosyal yapısını nasıl etkilediği açıklanmaya çalışılmıştır. Böyle bir amaçla ele alınan çalışmamızda kaynak taraması yöntemi kullanılmıştır. Tezimizde yer alan bilgiler, konu üzerine çalışma yapan çeşitli yazarların eserlerine dayanılarak temellendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Kuramsal Çerçeve adı altında yer almakta ve Ortadoğu bölgesi hakkında genel bilgi vermektedir. Önce bölgenin tanımı yapılmakta, üzerinde görüş birliğine varılamayan sınırlar konusuna değinilmekte, daha sonra neden tüm dünyanın gözünün bu bölgede olduğunu anlamak

için bölgenin önemi hakkında bilgi verilmektedir. Bölümün sonunda ise Ortadoğu'nun daha iyi anlaşılabilmesi için bölgenin tarihi hakkında kısa bir bilgi yer almaktadır.

İkinci bölümde Ortadoğu'da hâlâ varlığını sürdüren şiddet olaylarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bölgenin en önemli meselelerinden biri olan İsrail-Filistin olayları tarihi süreç içerisinde ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. İsrail-Filistin sorununun nasıl başladığı, bu uğurda yapılan sıcak savaşlar, savaşların acı sonuçları, bölgede uygulanan acımasız katliamlar, dünyanın burada yaşananlara duyarsız kalması... konuları incelenmiştir. Bu bölümün ikinci kısmında, Ortadoğu'nun diğer çatışma bölgesi Irak üzerinde durulmuştur. İran-İrak Savaşı ve özellikle Körfez Savaşları anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, dış güçlerin Ortadoğu'ya ilgileri anlatılmaktadır. Bu dış güçlerin bölge üzerindeki emelleri, emellerini gerçekleştirmek için neler yaptıkları hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölüm ise, şu anda üzerinde çok fazla konuşulan, yorum yapılan bir konuya; Büyük Ortadoğu Projesi'ne ayrılmıştır. Bu projenin, ne anlama geldiği, kimler tarafından ve ne düşünülerek hazırlandığı, projenin içinde kimlerin rol aldığı, amacının ne olduğu, gerçekleşmesi için neler yapıldığı vb. sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ortadoğu'nun Tanımı

Ortadoğu'nun herkez tarafından kabul edilen ortak bir tanımını yapmak kolay değildir. Ortadoğu, tanımı yapılan araştırmanın konusuna ve yapıma amacına göre değişiklik göstermektedir. Siyasetçiler, gazeteciler, coğrafyacılar, tarihçiler ve bu konu üzerinde çalışan diğer araştırmacılar Ortadoğu'yu farklı şekilde tanımlamaktadırlar. Bu sebeple Ortadoğu bölgesinin çeşitli tanımlarından söz etmek mümkündür.

“Bu kavram bize, bir zamanlar güneşin batmadığı imparatorluk diye tanımlanan İngiliz sömürgecilik döneminden miras kalmış bir isimdir. İngilizler dünya çapında bir imparatorluk kurdukları için kurdukları imparatorluğun ortasının bir miktar doğusunda kalan bölgeye Ortadoğu ya da Yakın Doğu diye ifade etmişler” (Çandar, 1984: 34).

Ortadoğu kavramı, Balkanlar ve Kafkasya gibi objektif bir coğrafi kavram olmaktan çok Avrupa merkezli sübjektif unsurlar barındıran jeokültürel bir ayırım kavramıdır (Şenel, 2003:134).

Kocaoğlu, Ortadoğu'yu en can alıcı özellikleriyle şu şekilde tanımlamaktadır: “Paylaşılabilen topraklar, sınırları belirlenmemiş sun'i olarak yaratılmış devletler; etnik, dini ve mezhep kavgalarının bitmediği, kasten bitirilmediği için çatışmaların sürdüğü bölge Ortadoğu'dur.

Çeşitli uygarlıkların boy attığı, çeşitli kültürlerin kaynaştığı, Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney, gelişmiş ve az gelişmiş ulusların az/çok buluştuğu, fakat çatışmaların ve uyuşmazlıkların sürdüğü bölge Ortadoğu'dur.

Din, dil ve ırk gibi farklılıkları ileri sürerek sürekli insanların kırıldığı, asıl amacın zengin maden ve petrol yataklarına sahip olmaktan başka anlam taşımadığı bölge Ortadoğu'dur” (Kocaoğlu, 1995: 5).

“Ortadoğu kavramı üzerine geniş bir çalışma yapan Davison bu kavramla ilgili olarak geçen asrın sonundan günümüze kadar yapılan tanımları inceledikten sonra Ortadoğu'yu İslam dini etrafında oluşan jeopolitik bir birim olarak tanımlamıştır” (Davutoğlu, 2003: 132).

2.2. Ortadoğu'nun Yeri ve Sınırları

En basit tabiriyle sınır, devletleri birbirinden ayıran çizgilerdir. Ancak bu çizgilerin birçok görevi ve fonksiyonu söz konusudur.

“Sınırların buldukları yer ve üstlendikleri fonksiyonlar bu sınırlarla ayrılmış olan insanların hayatını etkiler. Günümüzde sınırlar olmaksızın sosyal, siyasal ve ekonomik hayatı düzenlemek neredeyse imkânsızdır. Günümüzde sınırlar sadece haritalardaki çizgiler, bir egemenliğin veya siyasi otoritenin bitip diğerinin başladığı, siyasi hayatın sorunsuz unsurları değildirler; onlar siyasi hayatın anlaşılmasında, merkezi öneme sahiptirler.

Bir devletin topraklarını kesin bir çizgi ile sınırlamak fikri, milliyetçiliğin ve buna bağlı olarak da ulus-devlet anlayışının gelişmesiyle bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Bu yöndeki fikirler daha çok 17. yüzyıl Avrupası'nda doğmuş ve sömürgecilik ile dünyanın öteki bölgelerine de yayılmıştır” (Özcan, 2003: 33).

Sınırlar, doğal sınırlar ve yapay sınırlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Doğal sınırlar coğrafi özelliklere göre kendiliğinden oluşurlar. Bir dağ silsilesinin ya da nehrin iki ülkeyi birbirinden ayırması gibi. Yapay sınırlar ise insanlar tarafından çizilen sınırlardır. Bu nedenle de sürekli problem yaratırlar. Ortadoğu Bölgesi'nde olduğu gibi.

“Ortadoğu bölgesi yapay olarak kendi dışındaki güçler tarafından, sömürgeci güçler tarafından masa başında cetvelle kalemle çizilen yapay sınırlara bölündü. Bölgenin geleneğinde ve toplumsal dokusunda bulunmayan ve buna hiç hazır olunmayan bir milli devlet anlayışı empoze edilmek istendi. Bu sun'i bölünme, sun'i olduğu için bölge bünyesine tersti. Yani sağlıklı, aklı başında bir insanın üzerine deli gömleği geçirmeye benziyordu” (Çandar, 1984: 43).

Ortadoğu bölgesi, sömürgeci güçler tarafından sınırlara ayrılırken bölgenin sosyal, siyasal ve coğrafi yapısı göz önüne alınmadı. Yüzyıllardır birlikte yaşayan insanların arasına dikenli teller geçirilerek bunlara sınır denildi. Aynı dili konuşan, aynı dine inanan, aynı tarihi geçmişe sahip olan bölge insanları bir anda dış güçlerin çalışmaları sonucu birbirlerinden ayrıldılar. Bu nedenle “ortadoğu'da sınırlar son derece kötü örülmüş bir duvarı andırmaktadır. Bu kötü örülmüş duvardan herhangi bir taşı oynatmanın duvarı yıkmak anlamına gelebileceğini bilen ve yıkılan bir duvarın altında

kalınmak istemeyen uluslararası aktörler değişik taşları eş zamanlı bir şekilde oynatarak duvarı yıkmadan yeni bir şekil vermeye çalışmaktadır” (Davutoğlu, 2003: 323).

“Birinci Dünya Savaşı’ndan İkinci Dünya Savaşına kadar süren sınır çizme eylemi, Batılıların bölgedeki çıkarları doğrultusunda yönlendirilmiştir. Bölge insanının hiçbir talebi göz önüne alınmamıştır. İşte bu sebeptendir ki, bugün Ortadoğu ülkelerinin birbirleriyle önemli sınır sorunları bulunmaktadır”(Özey, 1997: 290).

Bölge sınırları içerisine giren ülkeler konusunda araştırmacılar arasında görüş birliği olduğu söylenemez. Örneğin bazı araştırmacılar, Türkiye’yi Ortadoğu sınırları içinde gösterirken, bazıları farklı bir tutum sergilemektedir.

“Amerikalı araştırmacılar ve uzmanlar Ortadoğu’yu, batıda Fas, doğuda Çin ve Hindistan, kuzeyde Sibiry ve Kafkaslar, güneyde ise Büyük Sahra Çölü ile çevrelenen geniş bir coğrafi bölge olarak tanımlama eğilimindedirler. ABD’liler Türkiye’yi NATO üyesi olması sebebiyle bir Ortadoğu ülkesi olarak görmemektedir” (Şenel, 2003: 134).

“Ortadoğu terimi, Doğu Akdeniz’e kıyısı olan ülkeleri, Türkiye’yi verimli hilâl ülkelerini (Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Irak), Mısır’ı Arabistan yarımadasını, İran’ı ve genellikle Afganistan’ı içine alır. Ama bazen Libya’yı, Sudan’ı ve hatta Hindistan yarımadası ülkelerini (özellikle Pakistan) kapsayacak biçimde de genişletilir” (Parlar, 2002: 12).

“En dar bakış açısı ile, Ortadoğu Türkiye, İran ve Mısır üçgeni ve bu üçgen içinde kalan ülkeleri kapsar. En geniş bakış açısına göre ise, bu devletleri ve onlara komşu olan çevre Müslüman ülkeleri yani Kuzey Afrika, Sudan, Somali ve Afganistan’ı içerir. Bilim adamları arasında üzerinde en çok anlaşmaya varılan tanım Arap devletlerine, Türkiye, İran ve İsrail’in eklenmesiyle elde edilen bölgedir” (Ersin, 2003: 18).

Bir diğer kaynakta Ortadoğu’nun coğrafi sınırları şu şekilde belirtilmiştir:

“a) Geniş tanım: Türkiye, Afganistan, Suriye, Lübnan çizgisinden başlayıp Kuzey Afrika devletlerini de kapsayarak Uzakdoğu sınırına dayanan ve Arap Yarımadası’nı içine alan bölgedir.

b) Dar tanım: Kuzey Afrika ülkeleri, Türkiye, Afganistan, İran’ı içine almayan ve sadece on iki Arap ülkesini (Bahreyn, Irak, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Oman, Katar,

Suudi Arabistan, Suriye, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Filistin ve Mısır) ve İsrail'i esas alan bölgedir." (Dedeoğlu, 2002: 1)

Ortadoğu Bölgesi'nin sınırları konusunda görüş birliğine varılamamasının sebebi diğer ülkelerin bölgeye bakış açılarındaki farklılıklardır.

2.3. Ortadoğu Neden Önemli?

"Bugün Ortadoğu olarak isimlendirilen bölge, tarihin başlangıç noktası sayılan yazının bulunmasından bu yana bir yandan insanoğlunun meydana getirdiği medeniyetlerin beşiği olmuş, diğer taraftan dünyanın diğer bölgelerinde gelişen medeniyetlerin yayılmasında kavşak noktası teşkil etmiştir. Bölgenin dünya ulaşımındaki önemi Doğu ile Batı arasında sadece ticari malların değil, aynı zamanda kültürlerin, inançların ve medeniyetlerin transferlerinin de bu bölge içinde gerçekleşmesini sağlamıştır.

Bu çok yönlü alışveriş Ortadoğu'yu - Sanayi Devrimi hariç tutulacak olursa - dünya tarihini en çok etkileyen gelişme ve değişmelerin görüldüğü bir bölge haline getirmiştir" (Davutoğlu, 2003: 130).

Ortadoğu, dünyanın en önemli su ve kara yollarına sahip olması nedeniyle **jeopolitik**, tek Tanrılı dinler başta olmak üzere birçok dine çıkış ve yayılış merkezi olmasıyla **inançsal**, dünya petrol rezervlerinin ve doğal gaz yataklarının büyük bir bölümünü içinde barındırmasıyla da **ekonomik**, öneme sahiptir. Bu önemli özellikleri nedeniyle Ortadoğu sayısız savaflara sahne olmuştur.

"Ortadoğu dünyanın en önemli jeopolitik noktasıdır. Bu anlamda, dünyadaki uluslararası mücadelelerde herhangi bir güç, ya da güçler ittifakı, diğer güce ya da güçler ittifakına karşı üstünlük sağlamak zorunda ise o zaman Ortadoğu'yu kontrol altında bulundurmak zorundadır. Çünkü Ortadoğu birkaç kapıyı birden açan bir anahtar yani bir maymuncuk işlevindedir" (Çandar, 1984: 37).

"15. yüzyılda deniz yollarının bulunmasıyla, bölgenin kıtalararası ulaşımındaki azalan önemi, 19. yüzyılın ikinci yarısında Süveyş Kanalı'nın açılması ile yeniden eski durumuna gelmiştir. Dünyanın en önemli su yolları olan Türk boğazları, Süveyş Kanalı, Kızıl Deniz, Bab-el Mendep Boğazı, Hürmüz Boğazı ve Basra Körfezi Ortadoğu'dadır" (Dedeoğlu, 2002: 2-3).

Ortadoğu'yu diğer bölgelerden daha önemli kılan temel özelliklerden biri de sahip olduğu büyük tarihin getirdiği kültürel özelliklerdir. Bölge coğrafi konumu nedeniyle ticari malların yanı sıra kültürlerin, dinlerin ve medeniyetlerin de alışveriş yaptığı bir alandır. Ortadoğu'ya ticari amaçla gelen insanlar bölgenin eşsiz kültüründen etkilenmekle birlikte bölge halkını da etkilemişlerdir.

“Ortadoğu, tarih boyunca kültürlerin buluşma yeri olmuş, bu sayede muazzam bir kültürel birikimin olduğu yeryüzünün en çarpıcı noktası olma özelliğini kazanmıştır. İnsanlığın en dayanıklı ideolojileri sayılan büyük dinlerin beşiğinin Ortadoğu olması, bu nedenle, bir rastlantı değildir. Tek Tanrıcı büyük dinler, insanlığın kültürel harcının karılmasında, tarih boyunca uluslararası siyasetin yönlendirilmesi ve biçimlenmesinde başrolü oynayan Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlık Ortadoğu kökenlidir. Bölgenin bu özelliği, kendisine dünyanın en önemli ideoloji deposu olma özelliğini vermekte ve böylece bölge güçlü ideoloji potansiyeli ve rezervleri barındırmaktadır” (Ersin, 2003: 21).

Tüm dünyanın gözünün üstündü olduğu Ortadoğu'nun bir diğer ve belki de günümüzdeki en önemli özelliği ekonomik yönden sahip olduğu zenginliktir. “Bölgenin 20. yüzyıldaki en büyük önemi, petrol üretimi ile ortaya çıkmıştır. 20. yüzyılda otomobil sanayisinin gelişmesiyle petrol başlıca enerji kaynağı durumuna gelmiştir. Petrolün üretim ve tüketimi uluslararası ilişkilerde yaşamsal bir önem kazanmış ve çoğunlukla dış politikanın belirlenmesinde etkili olmuştur.....Ortadoğu petrolü Avrupa ile Asya'nın enerji ihtiyaçlarının büyük bölümünü karşılamaktadır”(Dedeoğlu, 2002: 4).

“Basra Körfezi dünya petrol kaynaklarının yüzde 60'ına sahiptir. İran dünyadaki doğal gaz rezervlerinin yüzde 15'ine sahip olarak dünyada birinci, petrol rezervi bakımından altıncı sıradadır. Irak dünya petrol rezervlerinin yüzde 12'sine sahip olarak dünyada ikinci sırada iken, Suudi Arabistan yüzde 25'lik pay ile dünyanın en çok petrole sahip ülkesidir. Kuveyt dünya petrol rezervlerinin yüzde 10'una, Birleşik Arap Emirlikleri de 98 milyar varil ile yine rezervlerin yüzde 10'una sahiptir” (Arvasi ve Özsalgır, 2003: 37-38).

Ortadoğu'nun ekonomik olarak en önemli özelliği petrol olarak gösteriliyor. Bugün için bu yargı doğru olabilir ancak, uzun bir geçmişe sahip olan bölgeyi tarih içinde ekonomik anlamda sadece petrol ile değerlendirmek doğru değildir. “Bütün

büyük medeniyet havzalarının doğduğu ılıman iklim kuşağının merkezinde bulunan bölge, antik dönemden bugüne tarım potansiyeli ve ticaret aktarım hattı olmak bakımından başlı başına büyük bir önem taşımıştır. Mezopotamya ve Nil havzalarının tarım toplumunun gelişiminde oynadığı rol, Ortadoğu'yu çöl ve kuraklıkla özdeşleştiren modern dönem yaklaşımını önemli ölçüde tekdüz etmektedir. Suyun bir doğal kaynak olarak Ortadoğu'da taşıdığı önemin anlaşılması büyük tarım medeniyetlerinin doğduğu bu havzanın ekonomik tarihi çerçevesinde anlaşılabilir” (Davutoğlu, 2003: 332).

“Ortadoğu coğrafyası petrol konusunda olduğu gibi su konusunda cömert davranmamıştır. Bazı bölgeler hariç coğrafyanın büyük çoğunluğunda su sorunu vardır. Bu nedenle su kaynakları ekonomik ve stratejik bir koz olarak algılanırken her geçen gün azalan su miktarı ve artan nüfus göz önüne alındığında politikaları daha fazla etkileme ve hatta savaş nedeni olma potansiyeline sahiptir. Ortadoğu'da su kaynakları deniz, göl, nehir gibi yüzey sularından ve akifer denilen yer altı sularından oluşmaktadır” (Arvasi ve Özsalgır, 2003: 38).

Ortadoğu'nun önemini maddeler halinde kısaca özetleyecek olursak;

- “Üç kıt'ayı birleştiren karayollarının düğüm noktası oluşu,
- Avrupa, Asya ve Afrika'ya uzanan demiryollarının Ortadoğu'dan geçmesi,
- Bütün güç merkezlerini ilgilendiren su yolu ve geçitlerinin Ortadoğu'dan kontrol edilebilmesi,
- Üç kıtayı birleştiren hava yollarının üzerinde bulunması,
- En önemli stratejik hammadde olan Dünya petrol rezervlerinin 2/3'ün Ortadoğu'da olması,
- Petrol ve doğalgaz akışının en kısa yollardan boru hatları ile bu bölgeden sağlanması,
- Tarihin en önemli ve zengin kültür hazinelerine sahip olması ve turizm açısından büyük önem taşıması ve
- Tek tanrılı üç önemli dinin bu bölgede çıkıp yayılması ve merkezlerinin burada bulunmasıdır”(Kocaoğlu, 1995: 174-175).

2.4. Ortadoğu'nun Tarihine İlişkin Kısa Bir Özet

Ortadoğu, dünyanın en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Tarihin ilk çağlarından beri bölge de birçok devlet kurulmuş, birçok medeniyet doğmuştur.

“Yazının M.Ö. 4. binde bulunmasıyla ortaya çıkan yazılı tarihe göre, Dicle, Fırat ve Nil nehirlerinin yataklarını esas alan bölgeye ardı ardına birçok uygarlık gelerek yerleşmiştir. Sümerler, Hititliler, Babilliler, Asurlular ve Persler, Mezopotamya’da ve Anadolu’da merkezleşmişler, topraklarının doğusuna ve batısına yayılan imparatorluklar kurmuşlardır. Akdeniz’in doğu kıyısında yaşayan Fenikeliler tüm Akdeniz kıyılarında koloniler kurmuş, İngiltere, Hindistan ve Batı Afrika ile ticaret geliştirmişlerdir. Mısırlılar ise, M.Ö. 4. binden itibaren kurdukları uygarlığı eski ve yeni imparatorluklar döneminde geliştirmişlerdir” (Dedeoğlu, 2002: 7).

“İlk olarak site devletler kurup Doğu Akdeniz’i kolonileştiren ve oraya kendi Helenistik kültürlerini veren, Yunanlılar olmuş, böylelikle Ortadoğu’nun birleşmeye başlayan uygarlıklarına büyük katkıda bulunmuşlardır” (McGhee, 1992: 25).

“Ortadoğu’da huzur, düzen ve refah sağlamak için Nil, Dicle ve Fırat vadilerinde tarihin eski çağlarında Mısırlılar ve Sümerlilerin egemenlik girişimleri neticede başarısızlığa uğramış ve bütün Ortadoğu milattan önce 6. yüzyılda Perslerin eline geçmiştir” (Ersin, 2003: 20). “Uygarlığın merkezini oluşturan Ortadoğu’da, Pers İmparatorluğu kalıcı izler bıraktı. İmparatorluk tekniklerine yaptıkları katkılarla Persler, kendilerinden sonraki büyük devlet geleneklerinin oluşumunda derin izler yaratmışlardır. Pers Kralı Kyrus, kısa sürede hemen tüm Ortadoğu’yu egemenliği altına almıştır” (Parlar, 2002: 23). “Persler “bereketli Hilâl” denilen bölgeyi tüm Küçük Asya’yı kontrolleri altına almış, Yunanistan’ı fethetmelerine ramak kalmış, Pers Kralı Kserkses’in donanması M.Ö. 479 yılında Salamis’de yenilgiye uğrayınca bu girişim son bulmuştur. Buna karşılık Makedonyalı İskender de Küçük Asya’yı (Anadolu’yu) M.Ö. 334 fethetmiş, Mısır’ı ve İran’ı ele geçirip yoluna devam etmiş, doğu dünyasını İndüs Irmağına ve Güney Asya’nın sınırını oluşturan dağlara kadar almıştır. İskender’in ölümünden sonra komutanlarının kurduğu Suriye, Yunanistan ve Mısır’da merkezlenmiş üç büyük imparatorluk, Ortadoğu’ya yüzyıllarca egemen olmuştur” (McGhee, 1992: 25).

“M.Ö. ilk yüzyıl içinde Romalılar kendi yönetimlerini Ortadoğu’ya yaymış ve İran’a kadar uzanmışlardır. M.Ö. 63’te Roma İmparatorluğu’nun egemenliği altına giren Kudüs, Helenistik dünyanın büyük bir metropolüne dönüşmüştür. Ancak, Roma egemenliğiyle Yahudi kavmiyetçiliği arasındaki gerginlik hiç azalmamış çok tanrılı bir dini temsil eden Romalı hükümdarlara bağımlı olmanın doğurduğu rahatsızlık, Yahudi kavminin uzun yüzyıllardan beri beklediği “mesih” arayışıyla birleşince birinci yüzyıl başlarında Kudüs merkezli Yahuda Eyaleti Roma İmparatorluğu’nun en karışık ve en huzursuz bölgesi olmuştur. Huzursuzluğun doruğa çıkması sonucu M.S. 66’da ortaya çıkan ayaklanma güçlkle bastırılmış ve Romalılar ancak M.S. 70’te Kudüs’ü ele geçirmeyi başarmışlar, kentin tamamını yerle bir ederek, Yahudi dininin merkezi olarak kabul edilen Kudüs Tapınağı’nı da Batı Duvarı (Ağlama Duvarı) hariç yıkmışlardır” (Dedeoğlu, 2002: 8).

“Bu arada yedinci yüzyılda Araplar, Hazreti Muhammed’in yeni ve güçlü dininin getirdiği coşkuyla Arap yarımadasındaki çöllerinden ileri atıldılar, Hindistan’dan Fransa’ya kadar çok geniş toprakları almayı başardılar. Bu topraklar arasında Ortadoğu’da vardı. Oranın halkını İslamiyet’e döndürdüler. İslam bilimi, hukuku, kültürü Ortadoğu uygarlıklarına önemli katkılar getirdi” (McGhee, 1992: 26).

“İslamiyet’in ortaya çıktığı Miladi takvimle 7. yüzyılda iki büyük güç, Doğuda bugünkü İran ve Irak topraklarında kurulu Sasani İmparatorluğu ile Batının Doğudaki uzantısı, Hıristiyan dünyasının merkezi Bizans’tı. Bizans ve Sasaniler de, tıpkı bugünün devleri gibi Ortadoğu coğrafyası üzerinde birbirlerini kollamışlardır. Her iki büyük gücü alaşağı ederek yepyeni, bir tarih çığırını açmış olan İslamiyet’in de kaynağı bu bölgedir. İslamiyet, burada doğmuş Sasani İmparatorluğunu yıkarak Asya içlerine buradan sarkmıştır” (Ersin, 2003: 20).

“Asya’nın ortasındaki yerlerden göçler yaparak kopup gelen Orta Asya kavimlerinin medeniyetleri, Ortadoğu tarihine oldukça geç bir dönemde dahil olmuşlar ve etkileri ilk olarak 9. yüzyılda başlamıştır. Selçuklu Türklerinin 1071 yılından itibaren Anadolu’yu ele geçirmeye başlamasıyla birlikte, Anadolu giderek Türk egemenliği altına girmiş ve en nihayet Osmanlı Türkleri 13. yüzyıldan itibaren seslerini duyurmaya başlamışlardır. Bu arada Ortadoğu, 11-13. yüzyıllar arasında 8 haçlı seferine sahne olmuştur. 16. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu batıda Fas’tan doğuda Karadeniz’e ve

İran sınırına, kuzeyde Tuna Nehri ve Balkanlardan güneyde Sahra Gölü ve Mısır'a kadar uzanmıştır” (Dedeoğlu, 2002: 9).

Ortadoğu 16. yy'ın başlarından 20. yy'ın başlarına kadar 400 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetiminde huzurlu ve sakin bir dönem yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortadoğudan zorunlu olarak çekilmesinden sonra bölge hiçbir devirde sakin bir siyasi zemine oturmamıştır.(Karaaslan, 1998: 43)

Bütün dünyayı etkileyen Birinci Dünya Savaşı Ortadoğu'nun da kaderini belirledi. Özellikle Almanya yanında savaşa giren Osmanlı Devleti'ne karşı İngilizler ve Fransızlar tarafından kışkırtılan Araplar, yönetimleri altındayken huzurlu bir hayat yaşadıkları Osmanlı İmparatorluğu'nu sırtından vurarak kendi kaderlerini kendileri belirlediler.

“Birinci Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti'nin yıkılması Ortadoğu'da güç dengeleri açısından bir boşluk doğmasına neden olmuştur. İngiltere ve Fransa 7 Kasım 1918'de Ortadoğu hakkında bir ortak deklarasyon yayınlamışlardır. “Uzun zamandan beri Türk zulmü altında yaşayan halkların kurtuluşlarına yardım etmek için savaştıklarını” belirten bu iki devlet, Ortadoğu'da “kendi kaderini tayin hakkı”nı uygulayacaklarını ilan etmişlerdir. Ayrıca, Ortadoğu ülkelerinde hakların kendi serbest seçimlerine dayanan ulusal hükümetler ve yönetimler kuracaklarını bildirmişlerdir.” Bu gelişmeler Arapları heyecanlandırmıştı. Yayınlanan deklarasyon Araplar tarafından bağımsızlıklarının kabul edildiği yönünde yorumlanmıştı. Onlar için Birinci Dünya Savaşı artık bir bağımsızlık savaşı niteliğine bürünmüştü (Dedeoğlu, 2002: 16-17).

“Araplar bağımsızlık savaşı yaptıklarını sanıyorlarsa çok şaşıracaktı. Bildiğimiz gibi, İhtilaf Devletleri Türkiye'nin yenilgisi halinde Osmanlı topraklarının aralarında nasıl paylaşılacağı konusunda gizli bir anlaşmaya varmışlardı. İstanbul Rus'lara verilirken Arap topraklarının en gözde parçaları, diğer iki galip olan İngiltere ve Fransa arasında paylaşılacaktı. Anlaşmada “bağımsız bir Arap Devleti ya da bir Arap Devletleri Konfederasyonu” kurulmasından pek kapalı bir şekilde söz edilmekteydi. Bunun kesin olarak ne biçim alacağı, İngiliz ve Fransız etki alanlarına bölünüp bölünmeyeceğini belirtmiş değildi.” (Hopkirk, 1995: 287-288)

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra savaşın galipleri İngiltere ve Fransa Ortadoğu'yu kendi aralarında paylaşarak aldıkları bölgeleri

manda haline getirip kolonileştirmişlerdir. “Birinci Dünya Savaşı’ndan önce Fransa’nın Fas, Tunus, Cezayir ve İngiltere’nin Mısır’ı egemenlikleri altına almasıyla başlayan Ortadoğu’nun kolonileştirilme faaliyetleri bu savaştan sonra bölgenin büyük kısmına yayılmıştır” (Arvasi ve Erkan, 2003: 344).

Birinci Dünya Savaşı sonunda alınan toprakların paylaşımında yaşanan sorunlar ikinci bir savaşın çıkmasına neden oldu. Ancak bu savaşın İngiltere ve Fransa’nın isteği doğrultusunda sonuçlandığı söylenemez. “İkinci Dünya Savaşı sonrasında, bir önceki uluslararası sistemin büyük güçleri bu özelliklerini yitirmiş ve dolayısıyla Ortadoğu’daki etkileri de giderek azalmaya yüz tutmuştur. Bu bölgedeki Avrupa’lı güçlerin yerini de, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği almaya başlamıştır. Söz konusu konjonktürde, her ne kadar Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği uluslararası sistemin egemen güçleri haline gelmişlerse de, Soğuk Savaş döneminde Avrupa güçlerinin Ortadoğu ile ilgili politikalarını tümüyle terk ettikleri ileri sürülemez” (Dedeoğlu, 2002: 42).

Ortadoğu’nun tarihini buradaki gibi birkaç paragraf halinde anlatmak elbette ki mümkün değildir. Ancak bizim asıl konumuz “Ortadoğu Tarihi” olmadığı için kısaca geçip, sadece burada yaşayan sayısız devletler hakkında kısa bir bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca diğer bölümlerde, Ortadoğu’da yaşanan önemli olaylar anlatılırken tarihi gerçeklere tekrar değinilecektir.

3. ORTADOĞU: ÇATIŞMA ALANI

Ortadoğu’nun tarihi süreç içerisinde pek çok savaşa tanıklık ettiğini daha önce de söylemiştik. Bölgedeki savaşlar günümüzde de varlığını sürdürmektedir. İsrail-Filistin olayları ve Irak’ta yaşananlar hiçbirimizin yabancı olmadığı konulardır. Dünya kamuoyu her ne kadar bu olayları örtbas etmeye çalışsada yaşananlar geçmişte olduğu gibi bugün de Ortadoğu’da savaşların ve ölümlerin bitmediğinin kanın ve gözyaşının durmadığının bir göstergesidir.

3.1. İsrail - Filistin Olayları

Bölgede yaşanan savaşlardan en uzun süreli ve en kanlı olanı, son günlerde önemli bir gelişme kaydeden İsrail Filistin olaylarıdır. Filistin ve İsrail Devleti arasındaki bitmek bilmeyen bu savaşların geçmişi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Bu nedenle yapılan savaşların daha iyi anlaşılabilmesi için her iki toplumun ve savaştıkları bölgenin tarihi hakkında bilgi sahibi olmamız iyi olacaktır.

3.1.1. Yahudilerin Tarihi ve Filistin'e Gelişleri

“Doğu Akdeniz’in bilinen tarihi takriben MÖ 3000 yıllarına rastlamakla beraber arkeolojik kazılar buralarda birkaç on bin yıl daha eski tarihlere ait olduğu anlaşılan insan kalıntılarına ve medeniyet izlerine raslamıştır. Yine tespitlere göre, Arap yarımadasında görülen bir kuraklık nedeniyle oralarda yaşayan Sami ırkından insanlar bugünkü Irak ve Suriye yönünde Kuzey’e, Batı’da Sina ve Nil Havzası yönünde göç etmişlerdir”(Topur, 2004: 148). İncil’de yaşanan bu göç olayları içerisinde Filistin’e ilk gelenlerin Kenaniler olduğu yazılmaktadır.

Musevilerin kutsal kitabı olan Tevrat’ın birinci bölümünde yer alan “Yaradılış” kısmı, Sami ırkının Nuh peygamberin oğlu Sam’dan geldiğini kaydetmektedir. Hz. İbrahim de Sami ırkına mensuptur. Hz. İbrahim’in Hz. İsmail ve Hz. İshak isimli iki oğlu olmuştur. Kabul edilen görüşe göre, Hz. İsmail Arapların Hz. İshak ise İsrailoğulları’nın soy köküdür. Anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi Araplar ve Yahudiler aslında akrabadırlar.

“Tevrat’a göre Hz. İbrahim Babil’in (Sümer) Ur şehrinde (şimdiki Güney Irak’ta) doğmuş ve ailesi ile beraber (Türkiye’deki) Haran’a gelmiştir. 70 yaşında iken Tanrı buyruğuna ermiştir. Buna göre Tanrı, Hz. İbrahim’e Haran’ı terk ederek gösterdiği yere gitmesini, orada kendisine büyük bir millet olacak bir soy vereceğini söylemiş ve o da bu buyrukla yola çıkıp M.Ö. 1900 yıllarında Canaan’a (Filistin’e) vasil olmuştur.

Tanrı, Hz. İbrahim’e Kenaniler ülkesine geldiğinde bu defa da kendisine ve soyuna vereceği ülkenin geldiği bu yer olduğunu söylemiştir” (Topur, 2004: 149-150).

Hız. İbrahim, oğlu Hz. İshak ve torunu Hz. Yakup “Üç Soyatası” olarak kabul edilir. Hz. Yakup Tanrı’nın emri ile İsrail adını almıştır. İbraniler de Hz. Yakup’un

adından dolayı artık İsrailoğulları olarak adlandırılmaktadır. “Yakub’un yaşamının son dönemlerinde Kenan’da baş gösteren kıtlık, İsrailoğulları’nı Mısır’a göç etmek zorunda bıraktı. İ.Ö. 13. yüzyılda Firavun II. Ramses onları baskı altına alıp köleleştirene kadar, burada rahatça yaşadılar. Soyatalarının Tanrı’sı (Yahve) tarafından İsrailoğulları’nı özgürlüğüne kavuşturmakla görevlendirildiğine inanılan Hz. Musa onları Mısır’dan çıkardı. Musa öncülüğünde Kızıldeniz’i geçen İsrailoğulları Sina Dağı’na ulaştı” (Temel Britannica, 1993, C. 19: 72). Sina Dağı’nda Hz. Musa’ya Tanrıdan On Emir gönderildi. Yani Musevilik dini doğdu.

İsrailoğullarını Sina Dağına getiren Hz. Musa daha sonra onları Kenaneli’nin sınırına kadar getirdi. “Yahudilere göre orası Tanrı tarafından kendilerine “Vaadedilmiş Toprak” idi. Kenaneli’ne girip bu toprakları işgal edeceklerdi. Ama İsrail Oğulları cesaretlerini kaybettiler. Çünkü Kenaneli’nde oturanların çok kuvvetli ve çok iyi silahlanmış olduklarını duymuşlardı. Bunun üzerine Musa’ya ve dolayısıyla Tanrı’ya baş kaldırdılar. Bu yüzden de daha sonraki 40 yıl boyunca son kuşak yok olana kadar yeniden çöllerde yaşamak zorunda kaldılar” (Moran, Tarihsiz: 80).

“Musa’nın yerine geçen Yeşu, Kenan ülkesini, yani Tanrı tarafından İbrahim’e “Vaat Edilen Toprağı” fethetmek için İsrailoğulları’nı Şeria Irmağı’ndan geçirdi. Kenan ülkesine ulaşan İsrailoğulları, burada yaşayan kabilelerle, özellikle de Filistinliler’le savaşmak zorunda kaldılar” (Temel Britannica, 1993, C.19: 72). Böylece Filistin’in İsrailoğulları tarafından ilk işgali gerçekleşti.

Filistinlilerle yapılan savaşlar, İsrailoğulları’nın birleşik bir krallık kurmasına neden oldu. “Saul y. 1020’de ilk İsrail kralı oldu. Onu izleyen Hz. Davud y. 990’da Filistinlileri yok etti. Mısır’ı örnek alarak ülke içinde kararlı bir yönetim kurdu. Hz. Süleyman döneminde (İ.Ö. 10. yy. ortaları) ülkenin ekonomik yaşamı olağanüstü bir başarıyla örgütlendi. Ama Hz. Süleyman, Hz. Davud’un ele geçirdiği geniş topraklar üzerinde denetimi hızla yitirdi” (Ana Britannia, 1990, C. 8: 582).

“Süleyman’dan sonra M.Ö. 931 yılında Kuzey Kabilelerinin ayaklanmaları sonucunda Birleşik İsrail Krallığı; Kuzey’de Başkent Nablus’ta İsrail, Güneyde Judah (Yahudah) olmak üzere iki krallık şeklinde devam etmiştir.Kuzeydeki İsrail Krallığı yaklaşık iki asır devam ettikten sonra M.Ö. 722 yılında Asurlular tarafından yıkılmış, İsrailoğulları buradan sürülerek yerlerine Asurlular yerleştirilmiştir” (Topur, 2004: 151).

“Asurlulara haraç ödeyerek varlığını koruyan güneydeki Yahuda, Yoşiya’nın krallığı döneminde (İ.Ö. y. 640 – y. 609) yeniden güçlendi, birleşik krallığın eski topraklarının büyük bölümü geri alındı. Bu arada hızla güç yitiren Asurluların başkenti Ninive İ.Ö. 612’de Medlerin yıkımına uğradı. Ardından Filistin’deki yerel hanedanlar teker teker Babillilerce yıkıldı. İ.Ö. 587’de Kudüs’ün yerle bir edilmesiyle Yahuda Krallığı da son buldu, toprakları neredeyse bütünüyle boşaldı” (AnaBritannica,1990, C. 8: 582).

“Yahudiler, Babil’de uzun yıllar tutsak hayatı yaşadılar. Peygamber Ezekiye bir gün yeniden ana vatanlarına döneceklerini söyleyerek Yahudilere cesaret veriyordu. Milattan Önce 538 tarihinde (Babil’i ele geçiren) Pers İmparatoru Keyhüsrev Yahudilerin yeniden Kudüs’e gitmelerine ve tapınaklarını kurmalarına izin verdi” (Moran, Tarihsiz: 82). Zamanla, bu bölgede önemli bir hakimiyet kuran Persler güç kaybetmeye başladılar. MÖ. 330’lu yıllarda da batıdan gelen İskender’in ordularına dayanamayıp yıkıldılar.

“İskender M.Ö. 333’te Suriye ve Fenike’yi bir sene sonra da Gazze’yi ele geçirir. Yahudi din bilginlerinin Kudüs’ün anahtarını teslim etmesi üzerine burada fazla oyalanmayarak Helenizmin en büyük merkezlerinden İskenderiye’yi kuracağı Mısır’a yönelir.” İskender ilerleyişi sırasında önüne çıkan Persleri yıkarak Mezopotamya’nın kapılarını açmış oldu. Bu bölgede muazzam bir imparatorluk kuran İskender öldükten sonra, imparatorluğun toprakları generalleri arasında bölüşüldü. Bu bölüşüm esnasında yaşanan siyasi boşluk Partlar tarafından dolduruldu. Zamanla tarih sahnesinden silinen Partlar’ın yerini MÖ.1. yy’dan itibaren Romalılar aldı. Artık Yahudiler Romalıların hakimiyeti altındaydı. Yahudiler Romalıların hakimiyeti altındayken bağımsızlık mücadelelerine giriştiler de başarılı olamadılar (Turan, 2003: 44-45).

Sınırları çok geniş bir alanda kurulan Roma İmparatorluğu, gücünü yitirmeye başlayınca Batı Roma İmparatorluğu ve Doğu Roma İmparatorluğu olmak üzere ikiye ayrıldı. “Anadolu, Suriye ve Mısır’ın içinde bulunduğu coğrafya Bizans olarak bilinen Doğu Roma İmparatorluğuna bağlanır. İran’da ise 3. yüzyılda kurulan ve en parlak dönemini I. Kısra devrinde yaşayan Sasani İmparatorluğu hüküm sürmektedir. İslamiyet’in doğuşuna kadar olan dönemde bölge bu iki güç arasındaki hâkimiyet mücadelesine sahne olur” (Turan, 2003: 46).

Yahudiler Filistin'i işgal ederken bu toprakların aslında kendilerine ait olduğunu iddia ettiler. Tanrı tarafından onlara verilen bu topraklardan, tarih içerisinde yaşanan talihsizlikler sonucu koparıldıklarını söylediler. Ama tüm bu anlatılanlar göstermektedir ki Filistin bölgesinin gerçek sahibi Kenanlılar'dır. Kısaca söylemek gerekirse ,tüm bunları anlatmamızın sebebi, İsrail Devleti'nin kurulmasında temel teşkil eden Siyonizm düşüncesinin doğru olmadığını kanıtlamaktır.

3.1.2. Müslüman Filistin

"Filistin tarihindeki en büyük dönüm noktası, 637 yılında bölgenin İslam orduları tarafından fethedilmesiydi. Bu fetih, asırlardır savaflara, sürgünlere, yağma ve katliamlara sahne olan, farklı inançlar arasında sık sık el değiştiren ve değiştirdikçe de yeni vahşetler yaşayan Filistin'e barış ve huzurun yerleşmesi anlamına geliyordu. İslam'ın hâkimiyeti Filistin'de farklı inançların bir arada barış içinde yaşayabileceği bir çağın başlangıcı oldu.

Filistin'deki bu barış ve huzur, bölge Müslümanların hâkimiyetinde olduğu sürece devam etti. Ancak 11. yüzyılın sonunda, bölgeye dışarıdan işgalci bir güç girdi ve Kudüs'ün medeni topraklarını, görülmemiş bir barbarlık ve vahşetle yağmaladı. Bu barbarlar, Haçlılardı" (Akçay, 2003: 35-36).

Papanın, "Kutsal Toprakları Müslümanlardan kurtarmak" çağrısı ile birleşen binlerce Hıristiyan bölgeye gelerek Haçlı Seferlerini başlattılar. "Uzun ve yıpratıcı bir seferden ve Müslümanlara karşı gerçekleştirdikleri pek çok yağma ve katliamdan sonra 1099 yılında gerçekten de Kudüs'e vardılar. Yaklaşık 5 hafta süren uzun bir kuşatmanın ardından şehir düştü ve Haçlılar kente girdiler. Ve dünya tarihinde eşine az rastlanır bir vahşet gerçekleştirdiler. Şehirdeki tüm Müslümanları ve Yahudileri kılıçtan geçirdiler" (Akçay, 2003: 37).

"1099'da Kudüs'ü ele geçiren Haçlılar 1100'de burada bir Latin Krallığı kurdularsa da kısa ömürlü olan bu krallığa 1187'de Eyyubiler son verince, Filistin yeniden Müslüman egemenliğine girdi. Filistin 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katıldı" (Temel Britannica, 1993, C.6: 299). "Filistin, Osmanlı idaresine geçmeden önce Memlûklü Devleti'nin idaresinde bulunuyordu. Burada Yahudilerin sayısı birkaç bindi. Memlûklü idaresinden memnun olmayan Yahudiler Osmanlı yönetimini sevinçle karşılamışlardı. "Filistin'de Osmanlı yöneticileri,

Yahudiler'e hoşgörüyle bakmalarının yanında, yardımseverlik davranışlarında da bulundular. Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Filistin'i fethi, ülkenin tarihinde yeni bir devrin başlangıcı oldu" (Ersin, 2003: 73-74).

"Osmanlı dönemi, Ortadoğu topraklarına huzur, bolluk ve refah getirmiş, her üç dinin merkezi konumundaki Kudüs, tarih boyunca en uzun istikrar dönemini Osmanlılar zamanında yaşamıştır. Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar tüm mezhepleri ile birlikte, kendi inançları doğrultusunda, diledikleri gibi ibadetlerini yerine getirmişler, kendi örf ve adetlerini yaşamışlardır. Bunun nedeni de Osmanlı'nın ele geçirdiği bölgelere nizam, adalet, barış, refah ve hoşgörü götürmeyi ilahi bir görev sayan bir anlayışla yönetilmesidir" (Akçay, 2003: 45).

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'nda yenilince, toprakları savaşın galibi ülkeler tarafından paylaşıldı. Ortadoğu bölgesi de bu topraklar içerisindeydi. İtilaf Devletleri'nin ayak basması ile birlikte bölgedeki huzur ve refah yerini günümüze kadar uzanan savaflara bıraktı.

3.1.3. İsrail Devleti'nin Kuruluşu

"Yahudiler 1290'da İngiltere'den, 1392'de Fransa'dan, 1492'de İspanya'dan, 1497'de de Portekiz'den kovuldular. İspanya'dan çıkarılan Yahudiler'in bir bölümü Kuzey Afrika ve İtalya'ya, çoğunluğu ise Osmanlı Devleti'ne sığındı. Yahudiler ancak 18. ve 19. yüzyıllarda ortaçağın baskıcı kısıtlamalarından yavaş yavaş kurtularak eşit yurttaşlık haklarına kavuştular. Ama bu gelişmeler milyonlarca Yahudi'nin yaşadığı Rusya'da gerçekleşmedi. 1880'den başlayarak buradaki Yahudiler pogrom (kıyım) denen kitle saldırılarına hedef oldular" (Temel Britannica, 1993, C. 19: 75).

"19. asrın sonlarında Rusya ve Fransa'da yayılmaya başlayan Yahudi aleyhtarlığı, Yahudilerin can güvenliğinin ancak bir Yahudi devleti kurulması ile sağlanabileceği fikrini ortaya çıkarmıştır. 19. asrın başlarında Moses Hess, Leon Pinsker ve Theodor Hertz, atalarının yurdu Zion'da bir İsrail devletinin kurulması idealini, bir siyasi hareket haline getirdiler; böylece Yahudi devleti kurma ideali, Siyonizm olarak tanımlandı" (Pehlivanoglu, 2004: 219).

"Herzl 1895'te, son aşamada bağımsız bir ulusal Yahudi devleti yaratma düşüncesiyle İngiltere desteğinde Yahudilerce Arjantin veya Filistin'de koloni kurulması görüşünü savunan ve Der Judenstaat (Yahudi Devleti) başlığını taşıyan bir

kitap kaleme aldı. 1896'da bu kitap yayımlandıktan sonra Herzl, görüşlerini paylaşan kişilerin desteğini de alarak 1897'de Basel'de ilk Siyonist Kongre'yi toplamayı başardı. Basel Kongresi nihai hedefi şöyle belirledi. "Siyonizmin amacı, Yahudiler için Filistin'de kamu hukukuyla güvence altına alınmış bir vatan yaratmaktır. Bu hedefi gerçekleştirmek için yapılması gerekenler: Filistin'de Yahudi kolonisinin tesisi, Yahudilerin yaşadığı ülkelerde örgütlenme ve bu örgütlerin tek bir çatı altında toplanması, Yahudi ulusallığı fikrinin pekiştirilmesi olarak tespit edildi. Basel Kongresi, siyasal Siyonizmin etkinliğinde bir Dünya Siyonist Örgütü'nü ortaya çıkardı" (Parlar, 2002: 374-375). Tarihi bir dönüm noktası olan Basel Kongresi ile Herzl, Yahudi Devleti'nin tohumlarını atmış oldu. Yahudiler kongreden sonra Osmanlı hakimiyeti altında bulunan Filistin'e düzenli bir biçimde yerleşmeye başladılar.

Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta, Yahudi Devleti'nin neden dünyanın bir başka yerinde değil de özellikle sayılarının pek fazla olmadığı Filistin'de kurulmak istendiğidir. Dünya Yahudi Kongresi başkanı Dr. Nahum Goldman, 1947 yılında yaptığı bir açıklamada bu konuya da değinerek şunları söylemiştir: "Yahudiler bir Yahudi anayurdunun kurulması için Uganda'yı, Madagaskar'ı ya da başka yerleri elde edebilirlerdi, kesin olarak Filistin'den başka bir yeri istemediler. Filistin'in dini öneminden, Ölü Deniz sularından buharlaşma yoluyla beş milyon trilyon değerinde metaloid ve toz halinde metal elde edileceğinden, Filistin toprak altının Amerika kıtasının tüm rezervlerinin toplamından yirmi misli petrol ihtiva ettiğinden ötürü değil; Filistin'in Avrupa, Asya ve Afrika arasında bir kavşak noktası olmasından, Filistin'in dünyada siyasi hakimiyetin gerçek merkezi olmasından, dünya hakimiyeti için stratejik bir askeri merkez olmasından ötürü"(Çandar, 1976: 25)

Basel Kongresi ile tohumları atılan Yahudi Devleti için I.Dünya Savaşı çok önemlidir. Bu savaş sırasında İngilizler, "Osmanlı İmparatorluğu kontrolündeki topraklarda bulunan Arap liderlere Osmanlı İmparatorluğuna karşı ayaklanmaları ve bu ayaklanmaları desteklemeleri karşılığında bağımsızlık sözü vererek, Arabistan'da bağımsız bir Arap devleti kurulacağı vaadinde bulunurken, Fransa ile gizlice imzalanan Sykes-Picot Antlaşması ile bölgeyi Fransa ile paylaşıyor ve Filistin'de uluslararası yönetim kurulmasını destekliyorlardı" (Pehlivanoglu, 2004: 220). İngilizlerin gizli planlarından habersiz olan Araplar, bağımsızlıklarını kazanmak için I. Dünya Savaşı'nda Osmanlılar'ın karşısında yer aldılar. Savaş bittikten sonra Osmanlı

Devleti'nin toprakları paylaşılmaya başlayınca İngilizlerin gizli planları da ortaya çıktı. Araplar yanlış yaptıklarını artık biliyorlardı ama, iş işten çoktan geçmişti.

Yahudiler için Filistin'de bir devlet kurmak bundan böyle rüya değildi. Çünkü Ortadoğu'nun yeni sahibi İngilizler ile araları çok iyiydi. Çok geçmeden Yahudiler İsrail Devleti'ni kurmak için çalışmalarına başladılar. Bir süre sonra "İngiltere Yahudilere, içlerinden pek çoğunun beslediği düşü gerçekleştirmeleri için ilk elle tutulur fırsatı vermişti. Bu işi de Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour'un 2 Kasım 1917 günü büyük bankacıların ailesinin İngiltere kanadı şefi Lord Walter Rothschild'e yazdığı yüz on yedi kelimelik basit bir mektupla yapmışlardı. "Majestelerinin hükümeti", deniyordu mektupta, "Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir yuva kurulmasını olumlu mütalaa ediyor... tabii Filistin'de yaşayan ve Yahudi olmayan toplulukların yurttaşlık haklarıyla dinsel haklarına hanel getirecek hiçbir şey yapılmayacağı açıkça bilinmelidir..." Beş yıl sonra Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'ye verilen manda yönetiminin anlaşmasında da resmen doğrulanan bu açıklama, Filistin'deki Yahudilerle Arapların ilişkilerinde hemen bir bozulmaya yol açmıştı" (Lapierre ve Collins, 2002: 24).

"İsrail'in kuruluşunun temel taşı olan bu deklarasyon, ardından 1920 San Remo Konferansı ve Filistin üzerindeki İngiliz Mandası'nın Milletler Cemiyeti tarafından 24 Temmuz 1922 tarihinde tanınması ile birlikte başlayan Yahudi göçü birbirlerini tamamlayan adımlardır. Bu adımlar, Yahudileri nerede olurlarsa olsunlar tek bir ulus olarak tanımlayan Siyonist Kongre ve Atlantik ekseninin Avrupa merkezli uluslararası sisteme karşı ortaya koyduğu Wilson Prensipleri ile meşru kılınmıştır. Bu göçlerle Filistin'deki Yahudi nüfusu giderek artmış ve böylece, İngiliz Mandası denetiminde İsrail Devleti'nin kuruluşu için gerekli altyapı elde edilmiştir" (Beşli, 2003: 278-279).

İngiliz mandası altındaki Filistin'e yüzbinlerce Yahudi göç etti. Göç olayları Yahudileri ve Arapları karşı karşıya getirdi. Önce 1929 sonra da 1933'de kanlı çatışmalar yaşandı. İngiliz polisi olayları zorlukla bastırdı. "Manda yönetimi ve Yahudi göçüne karşı asıl önemli tepki 1936'da patlak veren ve köyden kente tüm Filistin topraklarına yayılan büyük ayaklanmadır.....Bu büyük ayaklanma bütün Filistin Arap nüfusunu seferber etmiş ve aralıksız üç yıl sürmüştür. Daha önceki ayaklanmalardan farklı olarak, bu kez İngilizleri doğrudan doğruya hedef almıştır"

(Çandar, 1976: 29) “1936’da gerçekleşen ayaklanmayı müteakiben vekil güç İngiltere, Lord Peel başkanlığında bir komisyon oluşturdu. Bir araya gelmesi imkânsız olan Müslüman ve Yahudi ulusal hareketlerinin görüşlerinin eşliğinde komisyon şu sonuca vardı: “Manda çalışmamaktadır ve kaldırılmalıdır.” Ayrıca, komisyon, Filistin’in bir Arap ve bir Yahudi Devleti arasında taksim edilmesini önerdi. Bu komisyon, Kudüs ve Beytüllahim şehirlerinin kutsallığı hakkında “medeniyetin kutsal sorumluluğu”na atıfla bu birimler arasında kalan bütün kutsal mekânların denize ulaşan bir koridor eşliğinde, yapılacak olan yeni bir vekalet anlaşmasıyla İngiltere’ye bırakılmasını önerdi. Bu öneri Kudüs’e özel bir statü veren ve Filistin’in taksimini öneren ilk plandı” (Beşli, 2004: 282).

“Düşünce itibariyle bir ölçüde benimsemişlerse de Yahudilerin Balfour Bildirisi’yle gelişen taahhütleri zedelediği için, Filistinlilerin ise kendi bağımsızlıklarını gölgeleyecek şekilde toprakları ikiye bölündüğü için bu plana karşı çıkmaları sıkıntılarını bir kat daha arttırınca, bu kez İngiltere 1939’da kendi başkentinde topladığı bir Yuvarlak Masa Konferansı ile taraflarla ayrı ayrı görüşerek bir uzlaşma bulmaya çalışacak; iki tarafın taleplerinde ısrarları bu çabayı da başarısızlıkla sonuçlandıracaktır” (Karaman, 1991: 36)

“Olayları kontrol altına almakta zorluk çeken İngilizler II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi üzerine Siyonistler lehindeki politikalarında radikal değişikliğe giderler. Savaş arifesinde İngiliz karşıtı Nazilere sempatiyle bakan Arap kamuoyunu yanlarına çekebilmek için 1939’da Siyonistlerin şiddetle karşı çıkacakları bir dizi karar alırlar. İlk etapta, sorunun kaynağı olarak görülen Yahudi göçünü sınırlandırmak amacıyla Beyaz Kitap yayınlanır. Bu kitap doğrultusunda göç beş sene için 75 bin ile sınırlandırılır. Ayrıca paylaşma planlarından vazgeçilerek Filistin’in on yıllık bir süreç sonunda bir bütün olarak bağımsızlığa ulaşmasına karar verilir.

Bu kararlar karşısında şok olan Siyonist hareket İngiltere’ye karşı olan tutumunu yeniden gözden geçirir. Siyonistler değişen güç dengelerini de göz önünde bulundurarak, 1939’a kadar uluslararası arenada Siyonizm’in en büyük hamisi olan İngiltere’ye cephe alırlar. Ama ABD’nin tepkisini çekmemek için II. Dünya Savaşı süresince müttefiklerin safında yer alıp İngiltere’yi zor durumda bırakacak hareketlerden kaçınırlar” (Turan, 2003: 168-169).

“Beyaz Belge’nin yayınlanmasından üç yıl sonra, 1942 Mayıs’ında Amerika’nın Biltmore kentinde Amerikan Siyonistleri olağanüstü bir konferans topladılar. Konferans, İngiliz hükümetinin ‘Beyaz Belge’sine karşı dünya çapında bir kampanya yürütülmesini sağlayan sekiz noktalık bir programı kabul etti. Daha sonraları Biltmore Siyasi Programı adıyla anılacak olan program, “Balfour Deklarasyonu ve Manda’nın ilk amacının yerine getirilmesi ve Mayıs 1939 tarihli ‘Beyaz Belge’nin kesinlikle reddedilmesi” çağrısında bulundu. Filistin’e Yahudi göçünü kontrol etme hakkı ve yetkisinin verilmesini talep etti.

1942’deki Biltmore Programı ile Filistin’deki Manda yönetimine karşı o tarihe kadar güdülen uysal politika terkediliyor, bu politikanın yerini Filistin’de Yahudi devletinin kısa süre sonra kurulmasına elveren politika alıyordu. Aynı zamanda, Siyonist hareketin merkezi İngiltere’den Birleşik Amerika’ya naklediliyordu”(Çandar, 1976: 30).

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle birlikte Yahudiler İngiltere’ye karşı harekete geçtiler. Hagana, İrgun ve Stern gibi gizli Yahudi örgütleri İngilizlere karşı birleşerek kanlı eylemler gerçekleştirdiler. Bölgede yaşanan şiddet olaylarının üstesinden gelemeyen İngiltere 2 Nisan 1947 tarihinde konuyu Birleşmiş Milletler’e (BM) götürdü. Konu üzerinde çalışan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) 29 Kasım 1947 tarihinde yaptığı toplantıda 181 sayılı kararı kabul etti. Kararda, Filistin toprakları Arap ve Yahudi Devletleri olmak üzere ikiye bölünüyor, Kudüs de BM’nin yönetimine bırakılıyordu. “Mandanın sona erışı ile iki devletin kuruluşu arasında geçecek ara dönemde yönetimi devralıp geçişi sağlamak üzere, kararda, Genel Kurul’un beş üyeli BM Komisyonu seçmesi de öngörülmüştü. Aynı zamanda devletlerin kuruluşunda insan haklarına riayet şartı da kararda önemli bir bölüm oluşturuyordu” (Karaman, 1991: 43-44).

“Böylece, Birleşmiş Milletler, tarihinde ilk ve belkide son kez üçte iki çoğunluk oyuyla bir devlet yaratıyor ya da başka bir deyimle dünya tarihinde ilk kez bir uluslararası kuruluşun oylarıyla bir devlet yaratılıyordu. İkinci Dünya Savaşından sonra dünyayı savaş tehlikesinden korumak ve bütün dünya uluslarının işbirliğini sağlayarak dünya barışını güvence altına almak gibi amaçlarla kurulan Birleşmiş Milletler, kendi aldığı kararlarla dünya barışını sürekli tehdit edecek olan ve bölgemize son çeyrek yüzyıl

çinde dört kanlı savaş yaşatan Orta Doğu uyuşmazlığının kurdelesini kendi elleri ile kesiyordu”(Çandar, 1976: 23-24)

“Yahudiler paylaşma planının kabul edilmesi üzerine sokaklara dökülürler. Hayalini kurdukları devletin doğuşunu sabahlara kadar eğlenerek kutlarlar. Siyonist liderler ise sevinç gösterileri için henüz çok erken olduğunun bilincindedir. Kendilerini çetin günler beklediğinin farkında olan David Ben Gourion zafer sarhoşluğu içindeki yandaşlarına şöyle seslenir: “BM kararı, hâlâ bizi tehdit eden tehlikelere karşı bir kalkan meydana getirmiyor. Mucizeler çağı henüz geçmediyse, saldırılar çağı da geçmedi. Bütün güçlüklerin yok olduğunu ve artık hayatın sevinç ve eğlenceden meydana geldiğini sanıp kendimizi aldatmayalım.” Ama diğer taraftan 2000 yıllık hayallerine yaklaşmanın verdiği heyecanla da “Sonunda özgür bir ulusuz” diye mırıldanmaktan kendisini alamaz” (Turan, 2003: 177).

“14 Mayıs 1948’de Ben Gurion, Filistin’de, Bağımsız İsrail devletinin kurulduğunu açıkladı. Karar, son İngiliz birliğinin bölgeyi terk ettiği günün ertesinde yürürlüğe girdi. İsrail devleti, 2 bin yıldır kurulan ilk Yahudi devletiydi. İsrail Devleti’nin ilk Cumhurbaşkanı olarak Chaim Weizmann seçildi” (Pehlivanoglu, 2004: 225).

İsrail Devleti’nin kurulması Filistinliler’i şok etti. Yıllardır üzerinde yaşadıkları toprakları ellerinden alınıyor ve başkalarına veriliyordu. Bu duruma hangi millet katlanabilirdi ki. Aslında aynı olay Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkler’in de başına gelmişti. Ege Bölgesi toprağın asıl sahibi Türkler’den alınıp Yunanistan’a verilmek isteniyordu. Ama Türkler bu oyunlara gelmeyip, toprakları için canlarını ortaya koydular. Filistinliler de aynı yolu seçtiler. Topraklarını sonradan gelerek dolduran bir azınlığa vermemek için yıllarca sürecek kanlı savaflara başladılar.

3.1.4. Birinci Arap İsrail Savaşı (1947-1949 Çatışması)

“Birinci Arap İsrail Savaşı Birleşmiş Milletlerin 1947 Kasımında Filistin’in paylaşılması yolunda aldığı kararı Arap birliğinin reddetmesiyle başladı. Savaşın ilk evresi İngiliz kuvvetlerinin ülkeden ayrılması sırasında tarafların karşılıklı suikast ve ataklarıyla geçti; bu sırada Yahudiler ve Araplar İngiliz savaş gereçlerini ele geçirmeye, böylece birliklerine silah sağlamaya çalıştılar.

İngilizler 1948 Mayıs'ında gidince, genç İsrail Devleti Mısır (40.000), Irak (21.000), Suriye (8.000 kişi), Ürdün ve Lübnan ordularından meydana gelen aşağı yukarı 80.000 kişilik bir kuvvetin düzenli saldırılarına uğramaya başladı" (Ersin, 2003: 86). "Harbe beş Arap devleti katılmış olmakla beraber bunların verdiği kuvvet toplamı Yahudi kuvvetleri karşısında sayısal üstünlükte olmadığı gibi eğitim ve teçhizat bozuklukları yüzünden savaş kabiliyeti itibarıyla de Yahudilerin altında bulunuyordu. Nitekim harp birçok cephede İsrail kuvvetleri lehine gelişmiştir"(Topur, 2004: 204). Çatışmalar devam ederken BMGK, her iki tarafla da görüşerek ateşkes için arabuluculuk yapmıştır. Görüşmeler sırasında savaşın duraklamasını fırsat bilen taraflar, askeri personel ve savaş araçlarını arttırmak için çalışmalara giriştiler. Dört hafta süren bu duraklama sonunda kalıcı ateşkes kararı alınamadı ve çarpışmalar yeniden başladı.

"Yaklaşık 1 yıl süren bu ilk Arap İsrail Savaşı sonunda Batı Şeria, Ürdün; Gazze Şeridi, Mısır ve kalan topraklar da İsrail tarafından işgal edildi. Bu arada Kudüs'ün doğu tarafı Ürdün'ün, batı tarafı ise İsrail'in denetimi altına girdi. Bu savaşın sonucunda ülke ve Kudüs şehri fiilî (de facto) olarak bölündü" (Beşli, 2003: 284).

Savaş sonunda, "Filistinlilerin % 78'i İsrail'in kontrolünde olan, topraklarda kalmıştı. 700.000 kadar Filistinli, savaşın yarattığı şartlar nedeniyle, Filistin'deki topraklarından ayrılmış ve mülteci olmuştu. Savaş sırasında, Filistinlilerin bir kısmı, yaşanan şiddet ve savaşın getirdiği tehlikeler ve bir diğer kısmı, Ramle ve Lydda şehirlerinde olduğu gibi, Nisan 1948'de, Deir Yassin'de 254 sivilin öldürülmesi ile sonuçlanan etnik temizlik ve katliamdan kurtulmak için topraklarını terk etmişti. İsrail'de işgal edilen topraklarda bulunan köyler yıkılmış, limon ve narenciye bahçeleri sökülmüş ve toprak sahipleri çiftçilerin ülkelerine dönüşleri engellenmişti. Mültecilerin mülkleri, sahiplerinin yoklukları gerekçe gösterilerek İsrail yerel yönetimleri tarafından gasp edilmişti" (Pehlivanoğlu, 2004: 226).

"Bu dönemde başlayan ve daha sonraları da derinleşen "mülteciler sorunu", günümüzde Filistin Sorunu ile birlikte ifade bulmaktadır. Mültecilere yardım etmek üzere BM bir Filistin Mültecilerine Yardım Teşkilatı oluşturmuş, Arap devletleri mültecilerin bir an önce evlerine dönmelerini isterken, topraklarında yaşayan Arapların büyük çoğunluğundan bu yolla kurtulmuş olan İsrail ise, söz konusu yaklaşımı kesinlikle reddetmiştir" (Dedeoğlu, 2002: 47).

“Aralık 1948’de BM Genel Kurulu, 194 sayılı kararıyla; “mülklerine dönmek isteyen ve komşuları ile barış içinde yaşayacak mültecilere müsaade edilmeli” ve “topraklarına dönmeyenlere mülklerinin karşılığı ödenmelidir” kararını aldı. Aynı karar takip eden yıllarda da tekrar oylanması ve oy çoğunluğu ile kabul edilmesine rağmen, İsrail kararın öngördüğü şartları yerine getirmeyi reddetti” (Pehlivanoğlu, 2004: 226).

“1949 yılı Birinci Arap-İsrail Savaşından İsrail’in kazançlı çıktığını belgeleyen yıl oldu. Arap ordularını yenilgiye uğratan İsrail, Birleşmiş Milletler’in taksim kararında Filistin’de bir Yahudi devletinin kurulması için öngörülen toprakların çok ötesini elde etmekle kalmamış, kararlarına uyma zorunluluğunu pek duymadığı Birleşmiş Milletler’de üyelik elde etmeyi de başarmıştı” (Çandar, 1976: 40).

3.1.5. İkinci Arap-İsrail Savaşı

Birinci Arap İsrail Savaşı sonrasında her iki tarafta büyük askeri kayıplar vermişlerdi. Bu kayıpları telafi etmek için hiç vakit kaybetmeden çalışmalara koyulup, çıkacak yeni bir savaş için en uygun zamanı kollamaya başladılar.

“1955 yılında Gazze’de İsrail ile çatışmalar yeniden başlamış ve Arap Birliği’nin liderliğine soyunan Nasır, gücünü geliştirmek için iki uygulamada bulunmuştur. Bir yandan, İsrail karşısında askeri anlamda güçlenmek için Doğu Bloku ülkelerinden, başta Çekoslovakya’dan silah almaya başlamış, öte yandan ekonomik gelişmeyi sağlamak için Assuan Barajı’nın inşasına başlamıştır. Baraj yapımı için kredi arayan Mısır’a Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, Doğu Bloku’ndan silah almama şartını getirmişlerdir” (Ersin, 2003: 87-88). Bunun üzerine, “gerek Assuan barajı için duyduğu şiddetli kredi ihtiyacı, gerekse hüküm süren iç ve özellikle dış koşullar, Nasır’ı tarihi kararını almaya yöneltti. 23 Temmuz 1956 günü, Mısır ve Arap yakın tarihinin en şerefli sayfalarından biri açıldı.” İngiliz ve Fransızlar’ın hissedar olduğu Kanal Şirketi tarafından yönetilen Süveyş Kanalı millileştirildi (Çandar, 1976: 59). Nasır bununla da kalmayıp ABD karşıtı politikaları destekleyen Çin Halk Cumhuriyeti’ni tanıdığını açıklamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti de bu mücadelede Mısır’ı desteklediğini açıklamış, iki ülke arasında ekonomik işbirliği ilişkileri kurulmuştur.

Nasır’ın Süveyş Kanalı’nı millileştirmesi ve buradaki İngiliz kontrolünü sona erdirmek istemesinden rahatsız olan İsrail, İngiltere ve Fransa ile görüşerek Mısır’a karşı gizli bir tertibe giriştiler.“Buna göre İsrail baskınla Sina’yı işgal edecek ve

İngiltere ile Fransa bir ulti­matom yayımlayarak iki tarafın arasına girecek, İsrail ile Mısır Kanalı'nın her iki tarafında 16 km geri çekilecekler ve böylece kanalın iki yakasında oluşturulacak bölgeye kendileri girecektir. Neticede Mısır'ın kanalı millileştirmesi ters yüz olacaktır. Plan gereğince, İngiltere ve Fransa tarafından Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı uluslararası kontrole bırakması önerilmiş ve Mısır bunu reddetmiştir. Bunun üzerine İsrail, zaten kuşku içerisinde bulunduğu Mısır'a planladığı üzere Ekim 1956 tarihinde saldırarak kısa sürede ve kolayca Sina'yı işgal etmiş, İngiltere ile Fransa'da Kanal Bölgesine asker çıkarmıştır” (Topur, 2004: 209).

“Çatışmaların durdurulması için yapılan Birleşmiş Milletler girişimleri başarılı olmamış ve Sovyetler Birliği olaya müdahale edebileceği tehdidinde bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri, SSCB'nin askeri müdahale yapması durumunda tarafsız kalmayacağını ifade ettikten sonra tırmanan sürecin yaratacağı gerginlik göze alınmamış ve SSCB-Amerika Birleşik Devletleri ortak müdahalesine karar verilmiştir” (Dedeoğlu, 2002: 52).

Mısır'a karşı planladıkları oyunları tutmayan İngiltere ve Fransa, ABD ve SSCB'nin nükleer tehdidi karşısında bölgeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. “İsrail'e gelince, anlaşma çerçevesinde 29 Ekim 1956'da Kadeş Operasyonu'nu başlatır. Mısır kuvvetlerini ekarte ederek Sina'yı işgal eder. Ben Gourion, Eisenhovaer'in baskısı üzerine Sina yarımadasını boşaltmayı kabul eder. Ama mevcut durumdan mümkün olduğu ölçüde yararlanmayı da ihmal etmez. BM denetimindeki mavi berelilerin Sina'ya konuşlanmasını sağlayarak Mısır ile İsrail arasında güvenlik şeridi oluşturur. Ayrıca Akabe körfezindeki deniz ulaşımını da kendi çıkarları doğrultusunda güvence altına almayı başarır. Kısacası iki ortağının aksine hedeflerine kısmen de olsa ulaşmayı başarır” (Turan, 2003: 191-192).

1956 Savaşı'nın sonuçlarına gelince; İngiltere ve Fransa bölgedeki nüfuzlarını kaybetmiş yerlerini ABD ve SSCB'ye bırakmışlardır. Süveyş Kanalı'nı millileştiren Nasır Araplar'ın ulusal kahramanı haline gelmiştir. Son olarak, Araplar arasında ulusal bir kurtuluş hareketi gelişmeye başlamıştır.

3.1.6. Üçüncü Arap-İsrail Savaşı (Altı Gün Savaşı - 1967)

“1948 Arap-İsrail Savaşı'nı Araplar tahrik etmiştir. 1956 Arap-İsrail Savaşı ise, İngiltere, Fransa ve İsrail'in Mısır'a saldırıları dolayısı ile meydana gelmiştir. Lakin

1967 Arap-İsrail Savaşı ise, İsrail değil, Araplar istediği için çıkmıştır. Şu farkla ki, savaşı çıkarmak isteyen Araplar, ilk saldırganlığı İsrail'in yapmasını istemişler ve bu da olmuştur."Araplar 1967 yılında yeni bir Arap- İsrail Savaşı'nın çıkmasını isterken önemli nedenleri vardı. Bunlardan birincisi, Nasır'ın 1948 ve 1956 yıllarında yapılan savaşlarda alınan yenilginin intikamını almaya kararlı olmasıdır. Nasır bu galibiyetle, prestijini düzeltip Mısır'ın Ortadoğu'da üstünlük sağlamasını planlıyordu. İkinci neden, 1956 yılından beri Mısır ve Suriye'nin Sovyet Rusya tarafından aşırı silahlandırılması olmuştur. Savaşın çıkmasını istemelerinin bir diğer nedeni de, o sıralarda Amerika'nın Vietnam bataklığına saplanmış olmasıydı. Araplar Amerika'nın bu durumdayken İsrail'e yardım etmeyeceklerini düşünüyorlardı. (Ersin, 2003: 90).

"Harp Nasır'ın, Körfez ve Boğazları kapatmak suretiyle İsrail'i köşeye sıkıştırması ve harbe İsrail'in başlaması üzerine kurduğu oyunun başarı kazanması ile 5 Haziran 1967 günü başlamış ve altı gün sürmüştür. Harp sırasında diğer Arap ülkelerinden gelen yardımlara ve eldeki yaklaşık yarım milyon askeri güce rağmen Suriye, Mısır ve Ürdün orduları kesin bir yenilgiye uğramış, bu üç ülke büyük ve stratejik topraklar kaybetmiştir" (Topur, 2004: 24).

"Moskova ve batılı başkentlerin İsrail'in saldırmayacağı yönündeki teminatına güvenerek gerekli tedbirleri almayan Nasır, Arap dünyasının yaralarını bugün bile saramadığı büyük bir hezimetin baş mimarı olur. Hezimetin boyutları o kadar büyüktür ki sadece Mısır 10 bin askerini ve 340'dan fazla uçağını kaybeder. Üç cephede birden savaşan İsrail'in kayıpları ise yalnızca 300 asker ve otuza yakın savaş uçağıdır. Kesin bir zafer kazanan İsrail Batı Şeria, Gazze, son derece stratejik konuma sahip Golan tepeleri ve bütün Sina yarımadasını işgal ederek Süveyş Kanalı'na kadar ilerler. Kudüs'ün tamamı İsrail'in hâkimiyeti altına girer. Zafer sonrası en heyecanlı dakikalar Kudüs'te yaşanır. Devlet erkânı, komutanlar, halk eski şehre koşarak asırlardır hasret kaldıkları ağlama duvarını öpüp, şükran duasında bulunurlar" (Turan, 2003: 192-193).

"Harbin sonuçları daha toparlanmadan altı Arap devleti Ağustos sonunda Hartum'da Zirve toplantısıyla bir araya gelmişlerdir. Bu buluşmanın Arap kamu oylarının dikkatini çeken yönü İsrail ile müzakerelere girilmemesi, barış yapılmaması ve İsrail'in tanınmaması yolunda alınan karar olmuştur. Bu karar, harbin acı sonuçlarını toparlamak, yeni bir Arap-İsrail harbine mani olmak ve iki taraf arasında barışa gidecek

yolu açmak üzere uluslararası planda yapılan çalışmaların önünü kesmiştir” (Topur, 2004: 212).

“Arap tarafının bu perişanlığı içerisinde Amerika ile Sovyet Rusya Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinden, uzlaşma olarak 22 Kasım 1967 tarihli ve 242 sayılı kararı çıkarmışlardır. 242 sayılı karar, harp yoluyla toprak kazanımlarının kabul edilemezliğinin ve bölgedeki her ülkeye güvenlik içerisinde yaşama hakkı sağlayacak adil ve kalıcı çözüm için çalışma ihtiyacının altını çizmekle söze başlamaktadır. Bu girişten sonra, İsrail’in son harpte işgal ettiği topraklardan çekilmesi, tüm taleplere ve harp hallerine son verilmesi ve bölgede her devletin; egemenlik, toprak bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığının kabul edilmesi, “güvenli ve tanınmış hudutları” içerisinde tehdit ve kuvvete başvurulmasından masun olarak yaşama hakkı ilkelerinin altı çizilmektedir” (Topur, 2004: 213).

İsrail 1967 yılında işgal ettiği toprakların bir kısmından geri çekilerek 242 sayılı karara uyduğunu açıklasada bu doğru değildir. İsrail hiçbir zaman bu karara tam manasıyla uymamıştır. Diğer taraftan karar, “Filistin haklarını tanımadığı, Filistin halkının kendi yönetimini kendisinin tayin hakkını ifade etmediği ve Filistinlilerin işgal edilen topraklarına dönüşünü kabul etmemesi nedeniyle Filistinliler tarafından da kabul edilmemişti”(Pehlivanoglu, 2004: 229-230).

3. Arap-İsrail Savaşı, İsrail Devleti’nin tartışmasız askeri zaferi ile sonuçlandı. Savaş sonunda 500.000 Filistinli daha topraklarından koparıldı. Evsiz kalan bu Filistinliler Mısır, Lübnan, Ürdün ve Suriye gibi komşu Arap devletlerine sığınmak zorunda kaldılar. Yaşanan bu son göç olayları ile Ürdün en büyük mülteci kamplarını barındıran ülke haline geldi. Topraklarından edilen “Filistinli direnişçilerin, etkinliklerini komşu Arap ülkelerinde bağımsız olarak sürdürme çabası özellikle Ürdün’de Filistinliler ile hükümet arasında sürekli bir gerginliğe yol açtı. Eylül 1970’teki 10 günlük iç savaş sonunda sağlanan ateşkesle direnişçiler bazı üslerini korumayı başardıysa da 1971 sonuna değin Ürdün hükümeti İsrail işgali dışındaki topraklarda tam denetimi sağlayarak Filistin direniş hareketini sindirdi. Bunun üzerine direniş örgütleri eylemlerini Lübnan’da yoğunlaştırdılar” (Ana Britannica, 1980, C. 8: 584).

Savaşın diğer sonuçlarına gelince, “Arap Filistin’inin ortadan kaldırılmasından başka Arap-İsrail uyuşmazlığı, Filistin dışındaki Arap topraklarının bir kısmının, Mısır

ve Suriye'nin işgali ile yepyeni bir evreye girdi. Süveyş'i ve Sina'daki petrol yataklarını, Hava kuvvetlerini ve Kara kuvvetlerinin önemli bir bölümünü kaybeden Mısır en ağır darbeyi yedi. Ürdün, Batı Yakası'nın kaybıyla üretken kapasitesinin yüzde 40'ını yitirdi. Kudüs, İslamlığın ve Hıristiyanlığın kutsal kenti, Arapların onur simgesi kent, tümüyle Siyonistlerin eline geçti. İsrail başkenti Kudüs'e taşındı" (Çandar, 1976: 101). Aslında savaşın en önemli sonucu, alınan yenilgi sonrasında genç ve radikal grupların Filistin Kurtuluş Örgütü yönetiminde etkili olmalarına sebep olmasıdır.

"Altı Gün Savaşı'nın başarısızlığı karşısında Mısır'da Nasır istifa etmeye kalkmış, ancak yaygın kitle gösterileri nedeniyle istifasını sonradan geri almıştır. 1967 Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nden sağladığı maddi ve teknik yardımlarla 1968 yılı içerisinde Assuan Barajı'nın inşası tamamlanmış, sanayileşme yönünde atılan adımları köylüleri topraklandırma, kadın haklarını genişletme ve eğitim reformu yapma gibi adımlar izlemiştir. Bu arada Nasır, kendi kişisel otoritesinde odaklanan ve siyasal muhalefeti etkisiz kılan sıkı ve baskıcı bir devlet mekanizması yaratmıştır" (Dedeoğlu, 2002: 64).

3.1.7. Dördüncü Arap - İsrail Savaşı (Yom Kipur Savaşı)

1967 yılında alınan yenilginin ardından, Nasır Mısır ordusunu düzeltmek için çalışırken, Sovyetler Birliği de savaş sırasındaki kayıpları telafi etmek için Mısır'ı silahlandırmaya başladı. En büyük hayali Arap zaferini görmek olan Nasır 1970 yılında öldü. Nasır'ın yerine Mısır'ın başına Enver Sedat geçti. Enver Sedat Mısır'ın dış politikasında önemli değişiklikler yaparak Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin arasına mesafe koydu. Nasır'ın aksine bir politika izleyerek Amerika ve Avrupa devletleri ile yakınlaştı.

Batılı devletlere karşı daha ılımlı bir politika izleyen "Enver Sedat, BM temsilcisi Gunnar Jaring'e, İsrail'in, Mısır'ın 1967'de kaybettiği topraklardan çekilmesi karşılığında İsrail ile bir anlaşma yapmaya hazır olduğunu bildirdi. Mısır'ın bu girişimi gerek BM'de gerekse İsrail ve ABD'de cevapsız bırakılınca, Mısır ve Suriye diplomatik çıkmazı aşmaya karar verdiler. Diplomatik çıkmazı aşmak, mücadelenin yeni vasıta ve yöntemler ile sürdürülmesi demektir, müzakere ve görüşmeler sonuç getirmediğine göre son çare istekleri kabul ettirmek için askeri yöntemlerin kullanılmasıydı" (Pehlivanoglu, 2004: 232). "Sedat bu gerçeğin bilincinde olarak 6 Ekim 1973'te, Müslümanların

Ramazan ayını, Yahudilerin Kipur Bayramını kutladığı bir anda Suriye ile beraber iki cepheden İsrail'e saldırır" (Turan, 2003: 196). Dini bayramını kutlarken uğradığı saldırı karşısında İsrail şok olur.

"Yahudiler, o tarihten önce iki defa Enver Sedat'ın talepleri kabul edilmediği takdirde harbe gireceğine dair beyanda bulunmasına rağmen ordularının güçlü olduğunu ve Sedat'ın buna tevessül edemeyeceğini düşündüklerinden hazırlıksız yakalanmışlardır" (Topur, 2004: 218). "İsrail karşılaştığı bu sürpriz saldırı karşısında 1967'dekinden farklı hareket etmiştir. 1967 savaşında İsrail önce Sina'da harekete geçmiş ve Suriye cephesinde savunma yaparak, Sina'yı tamamen işgal ettikten sonra, Golan tepelerinde saldırısını sürdürmüştür. 1973'te ise, ağırlığı önce Suriye cephesine vermiştir. Suriye cephesinde, sade Suriye askerleri çarpışmıyordu. Irak 3 tümenlik bir kuvvet ile üç uçak filosunu Suriye'ye göndermişti. Fas 1800 kişilik bir kuvvet ile Suriye cephesine katkıda bulundu. Suudi Arabistan ise küçük bir kuvvet ile bu savaşa katıldı. Ürdün ise güney Suriye'ye 2 zırhlı tümen göndermişti. Bu kuvvetler daha ziyade, Ürdün'ü kuzeyden gelecek bir saldırıya karşı korumak içindi.

Arap kuvvetleri daha önceki savaşlara oranla çok daha iyi çarpışarak İsrail'i ağır kayıplara uğrattı. Bu sürpriz saldırının etkisi ile Arap Orduları ilk beş gün tam bir başarı sağlayarak, Sina'daki geçilmez deneni İsrail'in Barlev hattını düşürdüler. Sonraki beş günde ise Arap ordusunun ilerleyişi durdu" (Ersin, 2003: 96-97).

"Savaşa diğer Arap devletlerinin katılması söz konusu olunca Amerika Birleşik Devletleri, İsrail'e askeri yardımı arttırmış, buna karşılık SSCB'de Arap devletlerine benzer bir yardım başlatmıştır. Bu durum, ilişkileri yumuşama sürecine giren iki kutup liderini bir anda gerginlik içine sokmuştur" (Dedeoğlu, 2002: 71). Bu sırada İsrail, "Arap ordularının başlangıçta elde etmiş oldukları sınırlı toprak kazançlarına, karşı taarruzlarıyla cevap verdi. İsrail güçleri Golan Tepeleri'ni aşarak Suriye içinde ilerlemeye başladı. Gerçi sonradan bu toprakları bıraktılar. İsrail güçleri Mısır'da da toprak kazandılar, Süveyş Kanalı'nın batı yakasına geçtiler. İsrail'in karşı taarruzları karşısında, ağır kayıplar veren Arap orduları, 1967 hattının gerisine çekilmek zorunda kaldı. Tarafların harp, silah ve araçlarında ağır kayıplar meydana geldi. Savaş sonunda, İsrail kayıplarını karşılayabilmek için ABD'ye daha bağımlı hale geldi" (Pehlivanoğlu, 2004: 232).

“Harpte İsrail’e Batıdan gelen destek ya da Araplara gelmeyen destek nedeniyle, Suudi Arabistan’ın aldığı teşebbüs üzerine OPEC tarafından, başta Amerika ve Hollanda olmak üzere Batılı devletlere “petrol ambargosu” uygulanmış ve petrol üretimi azaltılmıştır. Bu da petrol fiyatlarının o zamana kadar görülmedik boyutlarda yükselmesine neden olmuştur. Ambargoya petrol şirketleri uymuştur.

Harbi durdurmak üzere Amerika ile Sovyet Rusya’nın müştereken kotardıkları bir metin üzerinden 22 Ekim 1973 tarihi itibarıyla ateşkes anlaşması yapılmış ve harp resmen bitmiştir. Ancak çatışmalar devam etmiştir. Harp, birkaç ateşkes kararından sonra nihayet durdurulabilmiştir” (Topur, 2004: 219-220). Araplar, İsrail’e gelen Amerikan yardımlarından dolayı ateşkesi kabul etmek zorunda kalmışlardır.

“İsrail ve Mısır kasımında bir ateşkes antlaşması, ardından da 18 Ocak 1974’te bir barış antlaşması imzaladılar. Antlaşma uyarınca, İsrail, Sina’da Mitla ve Gidi geçitlerinin batısına çekilecek, buna karşılık Mısır da kanalın doğu yakasındaki güçlerini azaltacaktı. İki ordunun arasına BM barış gücü yerleştirildi. Bu antlaşma 4 Eylül 1975’te imzalanan ikinci bir antlaşmayla tamamlandı. İsrail ile Suriye arasında da 31 Mayıs 1974’te, her iki tarafın kuvvetlerinin bir BM tampon bölgesiyle ayrılması ve savaş tutsaklarının değiştirilmesi kararlarını da içeren bir ateşkes antlaşması imzalandı” (Ana Britannica, 1990, C. 2: 236). “Bu kadar küçük bir başarının yeterli olacağı kanısında ki Sedat, Kipur savaşını büyük bir zafer gibi göstererek uzun süredir planladığı diplomatik girişimleri başlatır. Hiç kimsenin beklemediği bir anda İsrail’e giderek Kneset’te tarihi bir konuşma yapar (Kasım 1977). Sedat’ın ABD ve İsrail yetkilileri tarafından cesur olarak tanımlanan adımları karşılıksız kalmaz” (Turan, 2003: 197).

Savaşın sonuçlarına gelince, bölgede yaşanan olayların en önemli sebebi olan petrol, Araplar tarafından ilk kez bir tehdit aracı olarak kullanılmıştır. Araplar’ın petrol ambargosu uygulaması batılı devletlerin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun üzerine batı, petrol tüketimini azaltmak için önlemler almaya başlamıştır. Yaşanacak başka bir petrol ambargosundan etkilenmemek içinde petrol dışındaki alternatif enerji kaynaklarına yönelmişlerdir. Ayrıca petrol ambargosu, bir çok Avrupa devletinin İsrail ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesine ve İsrail’e karşı yabancılaşmasına da sebep olmuştur. Bu olay Araplar için çok önemlidir.

“İkinci olarak, Amerika bölgedeki çıkarlarının korunması ve bekçiliği için bu harpten sonradır ki İsrail ile daha yakın ve özel ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Amerika, İsrail askeri gücünün bölgede istikrarı sağlayabilecek bir unsur olarak önemini, diğer bir ifade ile Amerikan çıkarlarına hanel gelmesine engel olabilecek değerini görerek bu harpten sonra İsrail’in söz konusu amaca uygun şekilde silahlanmasına öncelik vermeye başlamıştır.

Üçüncü olarak, Sovyetlerin bölge içindeki giderek gelişen etkinliğini kırmak ve kendisine orada daha uygun bir siyasi ortam yaratmak, olaylara daha etkin katılabilmek üzere, Amerika müsait Arap ülkeleri üzerinde çalışarak Arap dünyasına temel tutumları itibariyle çeşitlilik getirecek adımlar atmıştır. Amerika uyguladığı bu strateji sonucunda ve Ortadoğu’ya barış getirme adına, Mısır-İsrail barışına giden yolu açmayı başarmıştır” (Topur, 2004: 221-223).

2.1.8. Camp David Barış Antlaşması

“Mısır ve İsrail arasında gelişen ilişkiler, 19 Kasım 1977 günü Enver Sedat’ın İsrail’i ziyareti ve ertesi gün İsrail Parlamentosu Knesset’te konuşma yapmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. İsrail Başbakanı Menahem Begin de aynı yılın 25-26 Aralık günlerinde Mısır ‘ı ziyaret etmiştir. Bu iyi niyet ortamı sürerken Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Carter’ın arabuluculuğu ile, Cumhurbaşkanı Enver Sedat ve Başbakan Menahem Begin arasında, Ortadoğu barışı için bir çerçeve amacını güden görüşmeler 5-7 Eylül 1978 tarihlerinde Washington yakınlarındaki Camp David’de gerçekleşmiştir. Görüşmelerde ele alınan anlaşmalar iki kısımdan oluşmuştur” (Dedeoğlu, 2002: 72).

“Birinci belgeye göre İsrail, Sina’dan tamamen çekilecek ve bu topraklar üzerinde Mısır’ın egemenliğini tanıyacak; Sina’nın büyük bir kısmı askerden arındırılacak ve gerek bu askerden arındırma işlemine gerekse bilahare üzerinde anlaşılan Süveyş Kanalı’ndan gemilerin serbestçe geçişine BM güçleri gözcülük edecek ve nihayet İsrail ile Mısır arasındaki ilişkilerde normalleşme sürecinin hitama ermesi sağlanacaktı” (Yılmaz, 2003: 244). “Mısır-İsrail Barış Antlaşması 1979’da taraflarca imzalanır, Mısır ile 30 yıllık savaş dönemi sona erer. Başbakan Begin ve Mısır Devlet Başkanı Sedat’a Ortadoğu’ya barış getirme gayretleri nedeniyle, Nobel Barış Ödülü verilir. İkinci antlaşma, beş yıllık bir dönemde Filistinlilere, Batı Yakası ve Gazze

şeridinde otonomi verilmesini ve yerel yönetim kurumlarını kurmalarını, beş yıl sonunda gelişmeler dikkate alınarak konunun tekrar görüşülmesi şartını getirir. Ancak Camp David’de ikinci antlaşma imzalanmaz.

Camp David Antlaşması, İsrail’in 1967’de işgal etmiş olduğu Sina Yarımadası dışındaki topraklardan çekilmesini garanti etmemesi, Filistin devletinin kurulmasını kabul etmemesi nedeniyle, Filistinliler ve Arap ülkeleri, Camp David Antlaşmasını ve Filistinlilere sağlanan otonomi konseptini kabul etmemiş ve İsrail ile anlaşma yapan Mısır’a tepki göstermişlerdir”(Pehlivanoglu, 2004: 234).

Yahudiler kendilerine güvenilmeyeceğini burada da ortaya koyarlar. İsrail Başbakanı, ABD Başkanına verdiği sözü tutmayıp İsrail topraklarını genişletmeye ve yeni Yahudi yerleşim yerleri açmaya devam eder. Antlaşma Mısır ile İsrail arasında başarı sağlamış olsada Filistinliler için hiçbir anlam ifade etmemektedir.

“Mısır’ı Camp David’e götüren süreçte o dönemde ABD Dışişleri Bakanı olan Yahudi asıllı Henry Kissenger etkin rol oynar. Mısırı bir Arap dünyasının İsrail’e karşı savaşa girme cesaretinde bulunamayacağını farkında olan Kissenger, Mısır’a önemli tavizler vererek İsrail karşıtı Arap cephesinde gedik açma amacındadır. Böylece hem İsrail’in güvenliği sağlanmış olacak hem de 1956 Eisenhower doktrininden bu tarafa bölgedeki etkinliğini kaybeden ABD Ortadoğu’da tekrar söz sahibi olmaya başlayabilecektir. Ortadoğu fatihi olarak anılan Kissenger’in mekik diplomasisi olarak nitelendirilen girişimleri başarıya ulaşır. ABD 1970’li yıllardan itibaren bölgede etkin bir şekilde yer almaya başlar” (Turan, 2003: 197).

“İsrail, çıkardığı bir kanunla, 1980 Temmuz ayında Kudüs’ü “bölünmez ve birleşik” başkent yapmış, yani ilhak etmiştir. Oysa Kudüs Arap-İsrail sorunlarının çözümü için “olmazsa olmaz” unsurlardan birini oluşturmaktadır. Kaldı ki, İsrail tarafından çıkarılan kanun, Güvenlik Konseyi’nin 1947’de Kudüs için kabul edilen “uluslararası statü” ve “ayrı varlık” olma kararına da aykırıdır. Yine çok önemli olarak, Sedat’ın Ekim 1981 yılında fanatik Müslümanlar tarafından katlini hemen müteakip Aralık ayında İsrail, 1967 harbinde Suriye’den işgal ettiği Golan Tepeleri’ni de ilhak etmiştir. Golan Tepeleri de “işgal edilmiş Arap toprakları” cümlesindedir ve bu statüsü Birleşmiş Milletler kararları ile sabittir. Golan tepeleri, Arap-İsrail barışı için İsrail tarafından boşaltılması gereken, “olmazsa olmaz” durumdadır. İsrail’in bölgede

gerginlik yaratan bu tasarrufları üzerine Avrupa Birliği ve Başkan Reagan barış için devreye girmiş ve fakat teşebbüsler sonuçsuz kalmıştır” (Topur, 2004: 229).

“Knesset’te başlayıp Camp David’de noktalanan bu diplomatik girişimler Mısır’ın başrol oynadığı Arap dünyasında şok etkisi yapar. O tarihe kadar Arap milliyetçiliğinin beşiği olarak görülen Mısır Suriye, Libya, Cezayir gibi sertlik yanlısı devletler tarafından 1990’ların başına kadar Arap dünyasından dışlanır” (Turan, 2003: 197). “Mısır, artık Arap dünyasındaki siyasi rolünü yitirmiştir. Gerek jeopolitik konumu, gerek insan gücü, gerek askeri kuvveti ile Arap dünyasının geleneksel önderi olan Mısır’ın Ortadoğu politikasında etkisizleşmesi ve Arap mücadelesinde devre dışı kalması büyük boşluk yaratmıştır. Önderlik boşluğu, Arap dünyasını felç etmiş ve iyice parçalamış kutuplaşmayı daha da derinleştirmiştir” (Ersin, 2003: 99).

“Sonu iyi biten 70’li yılların ilk yarısının İsrail açısından iyi geçtiği söylenemez. Anti-Siyonist bakış açısına sahip üçüncü dünya ülkelerinin bu yıllarda uluslararası arenada, özellikle her ülkenin eşit bir şekilde temsil edildiği BM Genel Kurulunda etkin biçimde yer alması İsrail’i zora sokar. İsrail, çocuk katili olarak gördüğü Arafat’ın BM Genel Kurulunda görkemli bir konuşma yapmasını ve FKÖ’nün BM’nin kurumlarında gözlemci statüsüne sahip olmasını engelleyemez. Siyonizm karşıtı güçlerin başarıları bununla sınırlı kalmaz. BM bir adım daha atarak ABD, Avrupa devletleri ile İsrail’in şiddetle karşı çıkmasına rağmen 29’a karşı 70 oyla Siyonizmin ırkçılık olduğu yönünde karar alır (17 Kasım 1975). Bundan kısa süre sonra İsrail UNESCO’nun üyeliğinden de çıkarılır. Bu iki karar Siyonist hareketin kuruluşundan bu yana aldığı en büyük diplomatik darbedir” (Turan, 2003: 198).

“Mısır’ın yer almadığı savaş senaryolarının gerçekçi olmayacağını bilen İsrail Altı Gün Savaşı’nı müteakip, Filistinlilerin umut kaynağı haline gelen FKÖ ve onun konuşlandığı Lübnan’a yönelir. Arap tarihine kara bir leke olarak geçen 1970’deki “Kara Eylül”den sonra Lübnan’a sığınmak zorunda kalan Filistinli direnişçiler İsrail’e karşı saldırılarını yeni üslerinden gerçekleştirmeye başlarlar” (Turan, 2003: 199).

“İsrail, 3 Haziran 1982 tarihinde İsrail’in Londra Büyükelçisinin 1973 yılında El-Fetih örgütünden ayrılmış olan El-Asifa (Fırtına) grubuna mensup teröristlerce öldürülmesi üzerine, 4 Haziran’da Beyrut’u bombalamaya başlamış ve 6 Haziran 1982 günü Filistinlilerin bulunduğu Güney Lübnan’ı Birleşmiş Milletler barış gücünü de

aşarak işgale başlamıştır. İsrail kuvvetleri, 11 Haziran gününe kadar Beyrut'a kadar olan bölgeyi işgal etmişlerdir" (Dedeoğlu, 2002: 81). "Hızını alamayan İsrail ordusu hıncını Filistinli sivillerden çıkarır. Lübnanlı falanjistlerin 16-18 Eylül tarihleri arasında kendi denetimleri altında bulunan Sabra ve Şatilla kamplarına girerek yüzlerce masum insanı hunharca katletmesine ses çıkarmazlar" (Turan, 2003: 200). "Hıristiyan Falanjist grupların İsrail askerlerinin desteği ve yönlendirmesi ile gerçekleştirdikleri baskın esnasında, çoğu kadın ve çocuklar olmak üzere 3000'den fazla insan katledildi. Katliam ile ilgili daha sonra yapılan araştırmalar ve incelemeler dönemin Savunma Bakanı ve şimdiki İsrail Başbakanı Ariel Şaron'un olayın sorumlusu olduğunu gösteriyordu. Bu kanlı baskın nedeniyle Ariel Şaron halen "Lübnan Kasabı" olarak anılmaktadır" (Akçay, 2003: 82).

"Lübnan'da mülteci kamplarında yaşamakta olan Filistinlilerin büyük kısmı 1985'te ülke dışına çıkarılarak Tunus'a göç etmek zorunda bırakılmıştı. Filistinlilerin vatansız hale getirilmesi gayretleri yanında, İsrail işgali altındaki Filistin topraklarında, Filistinlilere karşı uygulanan ve her geçen gün artan, baskı, şiddet ile İsrail yerleşim bölgelerinin inşası Filistinliler arasındaki hoşnutsuzluğun artmasına neden olmuştur" (Pehlivanoğlu, 2004: 236). "Merkezini Tunus'a taşımış olan ve siyasal faaliyetlere ağırlık vermeye başlayan FKÖ, 1985 yılında İsrail ile barış görüşmelerine başlama kararı almıştır. Ancak, İsrail'in bu yolda bir girişim başlatmaması üzerine 1987'de söz konusu politikadan vazgeçilmiş ve 1987'de İsrail işgali altındaki Arap topraklarının ve Kudüs'ün kurtarılması amacıyla İntifada hareketi başlatılmıştır" (Dedeoğlu, 2002: 83).

3.1.9. I.İntifada

"1987'den 1988'e takvimler bir yıl daha yaşanırken, dünyada o güne kadar Filistin'de nelerin cereyan ettiğinden belki de hiç haberdar olmayan pek çok kişi, TV'lerinin başında, insanın kanını donduran o unutulmayacak "kol kırma sahnesi" ile yüzyüze geliyordu. Bu, bağımsızlıkları ellerinden alınmış, işgal altındaki Filistinlilerin yıllarca çektikleri acıların küçücük bir örneği sayılabilirdi. Gerçekte ömrünü tüketen 1987, Filistinlilerin hep hatırlayacakları unutulmaz bir hayli olayın yıldönümü oldu. Ve gene bu yaşlı 1987, tarihin karanlıklarına karışmadan az önce, son ayında, - karşılığında kolların kırıldığı - taşların yegane silah olarak kullanıldığı, bir başka dönüm noktası olacağı şüphe götürmeyen, bir Filistinli ayaklanmasını aydınlıkta bırakacaktı: İntifada"

(Karaman, 1991: 219-220).“Arapçada “ayaklanma” anlamına gelen intifada, taşlarından başka hiçbir silahı olmayan bir avuç Filistinlinin dünyanın en teçhizatlı ordularından birine karşı verdiği mücadelenin adıdır” (Akçay, 2003: 145).

“Aralık 1987’de bir İsrail askeri kamyonunun Filistinli işçilere çarpması ve altı kişinin ölmesi - işçilerin pusuya düşürülüp öldürüldüğü de söylenir - Filistinliler tarafından birkaç gün önce bıçaklanan bir İsrailiye misilleme olarak algılanmış ve bir grup genç, protesto gösterisine başlamıştı. İsrail askerlerinin silahlı müdahalesine taş atarak karşılık verilmesiyle başlayan olaylar, Filistinlileri tarihi bir dönemece getirmişti. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi’nin (FHKC) efsanevi militanlarından ve Arafat’ın sağ kolu Bassam Ebu Şerif’e göre Filistin’in kaderi tek bir taşla değişti:

“Pusunun kurulduğu günün hemen ertesinde Filistinli bir genç, Gazze Şeridi’nde bolca bulunan keskin çakmak taşlarını toplayarak İsrail askeri devriyelerine atmaya başladı. Arkadaşları da onu taklit etti. Kısa süre sonra taş atanlar yüzlerce oldu. Gerçek mermilerle karşı koymaya çalışan İsrail askerleri, üzerlerine yağın taşlar nedeniyle geri çekilmek zorunda kaldı. İşgal altındaki topraklarda her zaman ani gösteriler olmuştur, ancak bu seferki çok değişikti. Bütün halk tek bir kişi gibi ayaklanmıştı. Artık bıçağın kemiğe dayandığı anlaşılıyordu. Taş ayaklanması başlamıştı” (Ersin, 2003: 102-103).

“İntifada çaresizlik içinde kıvranan Arafat’ı kurtardığı gibi, bir süredir kayıtsız kalınan Filistin sorununu tekrar dünya gündeminin ön sıralarına taşır. Oysa Arafat’ın İntifada’da oynadığı rol basın bildirimlerinin dağıtıldığı FKÖ patentli kâğıtlardan öteye gitmemişti. Dünya tarihinde hak ettiği yeri alacak olan bu görkemli direniş uzun planlamalar sonucunda geliştirilen bir stratejiden ziyade, birkaç çocuğun kendi inisiyatifleriyle başlattığı bir hareketti.

Kısa sürede işgal edilen toprakların tamamına yayılan İntifada’nın İsrail üzerindeki etkisi öngörülenin çok daha üzerinde olur. Kendisinden sayıca kat kat üstün Arap ordularına karşı kesin zaferler kazanan Zahal sadece taş fırlatan küçük çocuklara karşı çaresiz kalır. Buna son vermek için başlattığı her yeni girişim paradoksal bir şekilde, kâbusu haline gelen intifadaya ivme kazandırır. Arafat’ın “küçük generallerim” dediği Filistinli çocuklar, başta İslâm alemleri üzere tüm dünyanın sesini bile yükseltmeye cesaret edemediği İsrail’i yıkmasa da sendeletmeyi başarır” (Turan, 2003: 202-203).

“İntifada sırasında, saldırı ve kundaklama sonucu yüzlerce dönüm orman yandı. İşçi Partisi Savunma Bakanı İsak Rabin, FKÖ göstericilerinin kemiklerinin kırılmasını tavsiye ediyordu. Tunus’tan, gösterilerde silah kullanılmasını reddeden FKÖ liderlerinden, Halil al-Vezir, Rabin’in onayı ile öldürüldü. İsrail, bağımsız Filistin devletinin kurulmasını savunan FKÖ liderlerini yok etmeye azimli görünmekteydi. Bu dönemde, Filistinliler arasında, İslami Direniş Hareketi (Hamas) kuruldu. Hamas, Filistin’de İslami bir devlet kurmak amacıyla silahlı saldırıları gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydı. 1988’de Arafat, terörün Filistin’in siyasi hedeflerini elde etmek için bir yöntem olarak kullanılamayacağını ifade ederek her türlü terörü kınadı. Arafat bu dönemde, İsrail devletini resmen tanıdığını da açıkladı” (Pehlivanoğlu, 2004: 236).

“İntifada tüm hızıyla sürerken uluslararası platformda meydana gelen iki gelişme köşeye sıkışan İsrail’e rahat bir nefes aldırır. Bunlardan ilki, 1960’lardan itibaren Filistin - İsrail sorununda Filistinlilerin yanında yer alan Sovyetler Birliği’nin dağılmasıdır. FKÖ kıta bloğunun dağılmasıyla başta Güvenlik Konseyi olmak üzere, uluslararası platformdaki en büyük destekçilerinden birini kaybeder. Bunu bölgede tüm dengeleri alt-üst eden Körfez Savaşı takip eder. Savaş sırasında Saddam Hüseyin’in yanında yer alan Arafat, finansörleri konumundaki Irak karşıtı Arap devletlerinin tepkisini çeker. Ayrıca İsrail ekseninde hareket eden ABD’nin girişimleri sonucunda Yakındoğu üzerine 1991 Ekiminde yapılan Madrid Konferansı’ndan da ihraç edilir. Kısacası Arafat, Saddam’ın yanında yer almanın faturasını çok ağır öder” (Turan, 2003: 203-204).

3.1.10. Madrid Konferansı

“Ortadoğu sorununa barışçıl çözüm bulmak ve bölgeye ekonomik kalkınma sağlamak amacıyla, ABD’nin girişimi ile İsrail, Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Filistin temsilcilerini bir araya getiren Ortadoğu Barış Konferansı, 30 Ekim 1991’de Madrid’de toplandı. ABD Başkanı Bush ile SSCB lideri Gorbaçov’un konuşmaları ile toplantının açılmasının ardından, 3 Kasım 1991’den itibaren, İsrail ve Arap komşuları arasında ilk karşılıklı görüşmeler başladı. Filistin, Birleşik Ürdün-Filistin delegasyonunun parçası olarak görüşmelere katıldı. Görüşmeler birçok sorunla Aralık ve Şubat aylarında da devam etti. İsrail Başbakanı, Isak Shamir, FKÖ’nün görüşmelerden hariç tutulması, Filistin’in bağımsızlık ve Filistin devletinin kuruluşu

konularının doğrudan dikkate alınmaması şartı ile toplantıya katılacağını bildirdi. Madrid Konferansı'nda kabul edilen esaslara göre, daha sonra Washington'da sürdürülen görüşmelere FKÖ katılmamış ancak, FKÖ Başkanlığı Filistin Yerel Yönetimlerinden katılan Filistinli temsilciler tarafından bilgilendirilmiştir” (Pehlivanoglu, 2004:238)

“Görüşmeler devam ettikçe sorunlar daha da karmaşık bir hal alıyordu. Özellikle mülteciler sorunu, Filistin tarafının gündeminde görüşülecek hayati bir konu olarak dururken, İsrail bu konuda Filistinli temsilcilerle ikili görüşmeler yapmaktan kaçınıyordu. Görüşmelerdeki bir diğer önemli konu ise Filistinlilerin özerk yönetimi meselesi idi. İsrail Devleti bölgede kurulacak Filistin Otorite'sinin mümkün olduğunca az yetkiye sahip ve İsrail güdümünde olmasını istiyordu. Şubat-Mart 1992 dönemi dördüncü tur görüşmelerinde İsrail tarafı Filistinlilere idare, yargı ve güvenlik konularında sınırlı yetki devrini öngören bir öneri sunmuştu. Öneri, bölgede İsrail denetimi altında sadece bazı sivil fonksiyonların devrini içermekte olduğundan, Filistin tarafından reddedilmiştir” (Sönmez ve Kalaycı, 2003: 53-54).

Görüşmelerin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen taraflar arasında uzlaşma sağlanamamış Ortadoğu'da tansiyon yükselmeye başlamıştır. Amerika da ülkesinde yapılacak seçime odaklandığından konuya ilgisi azalmıştı. İsrail'in Hamas üyelerini ülkesinden sınır dışı etmesi bardağı taşıran son damla olmuş ve barış süreci askıya alınmıştır.

3.1.11. Oslo Görüşmeleri

Barış Süreci olarak adlandırılan girişimlerin ilk evresi olan Madrid Konferansına katılan taraflar kendilerini tatmin edecek sonuçlar elde edememiş, konferansa katılmakla yetinmişlerdir. Barış Sürecinin ikinci basamağını Oslo Görüşmeleri oluşturmaktadır. Oslo Görüşmeleri İsrail İşçi Partisi yetkililerinin diğer Arap devletleri tarafından yalnız bırakılan Filistin'in durumundan faydalanmak istemesi temeline dayanmaktadır. İsrail Oslo'da yapılan görüşmelere kadar FKÖ'yü terörist bir örgüt olarak nitelendirmiş, onunla herhangi bir anlaşma yapmayı kabul etmemiştir.

“Filistinliler ile İsrail arasındaki Oslo görüşmeleri, Norveçli bir sosyal araştırmacı olan T. Larsen ile İsrail Dışişleri Bakan Yardımcısı ve önemli bir düşünür, bir barış taraftarı olan Y. Beiling tarafından 1992 yaz aylarında kotarılmıştır. Söz konusu

kimseler ile Arafat'ın yakın adamı üç Filistinli Arap Oslo'da gizli ve gayri resmi olarak bir araya gelmişler, 20 Ocak 1993 tarihinden başlamak suretiyle olası bir barış anlaşmasının dayanabileceği ilkeleri tespitte çalışmışlardır” (Topur, 2004: 411).

1991 yılında İsrail-Lübnan sınırındaki tampon bölgeye yerleştirilen 415 Filistinliye uygulanan sert tutum nedeniyle barış sürecinin kesileceği sanıldıysa da böyle olmamıştır. Gizli olarak yürütülen Oslo barış görüşmelerinin başarıya ulaşmasından sonra 9 Eylül 1993 tarihinde İsrail ve FKÖ karşılıklı olarak teati edilen mektuplarla birbirlerini tanımışlar ve 13 Eylül'de Washington'da bir araya gelen Arafat ve Rabin, ortak bir barış bildirisi yayınlamışlardır” (Dedeoğlu, 2002: 92). “İsrail Devleti ve Filistin Kurtuluş Örgütü tarafından imzalanan bu bildirge ve onun hazırlık çalışmaları, İsrail'in FKÖ'yü tanınmasını, İsrail ordusunun Gazze Şeridi ve Eriha'dan çekilmesini (veya yeniden konuşlandırılmasını), ayrıca FKÖ'nün İsrail Devletini tanınmasına ve “terörizm”e son verileceği sözü vermesine karşılık olarak, beş yıllık geçici bir süre zarfında belirlenecek başka bölgelerden de İsrail ordusunun çekilmesini karara bağlıyordu. Kudüs, su, sınırlar, Yahudi yerleşimleri, mülteciler ve gelecekteki Filistin tüzel kişiliği gibi can alıcı sorunlar ise “nihai çözüm” hakkındaki pazarlıklara ertelenmişti” (Bishara, 2003: 51)

“Oslo'da 1993 yılında yapılan görüşmeler Ortadoğu tarihinde yeni bir sayfa açtı. FKÖ lideri Yaser Arafat ile İsrail Başbakanı Izak Rabin, Amerikan Başkanı Bill Clinton'ın önünde gazetecilere poz verdiler, el sıkıştılar ve Oslo'da başlatılmış olan İsrail-Filistin görüşmelerini bir anlaşma ile somut bir sonuca vardırıdılar. Bu anlaşma ile İsrail ve Filistin tarafları tarihte ilk kez birbirlerini tanımış ve ikili bir metne imza atmış oluyorlardı. Bu anlaşmayla birlikte, tüm dünyada, Ortadoğu'da artık barış rüzgarlarının esmeye başladığı kanaati yaygınlaştı. Yakın gelecekte Ortadoğu'daki Arap-İsrail ihtilafının kalıcı bir çözüme kavuşacağı, barışın Ortadoğu'ya refah ve mutluluk getireceği düşüncesi büyük bir kabul gördü” (Akçay, 2003: 181). Barış için hayati önem taşıyan Kudüs, sınırlar, Filistinli mülteciler ve Yahudi yerleşimciler konularına hiç değinilmemiş olması, Oslo Görüşmeleri'nin aslında düşünüldüğü kadar önemli bir ilerleme olmadığını göstermektedir.

“İsrail'li barışseverler bu antlaşmaya “Siyonizm tarihinin en büyük ikinci başarısı” derken karşı görüştekiler “Oslo Felaketi” demişler, aynı şekilde Filistin

kamuoyunun önemli bir kısmı (% 61) bunun bağımsız Filistin Devleti için atılmış büyük bir adım olduğunu düşünürken muhalifler ve özellikle intifada sırasında Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü'ne alternatif bir liderlik geliştiren Hamas ve İslami Cihad gibi örgütler, Filistin davasına yapılmış en büyük ihanet olduğunu ileri sürmüşlerdir” (Ersin, 2003: 105).

“1993 ve 1994 yılında İsrail işgali altındaki topraklarda Filistin Özerk Yönetimi ve hükümeti resmen tanınmıştır. Bu arada aynı yıl Yaser Arafat Gazze'ye geri dönmüştür. 1995'de İsrail birçok yerden (Kalkiliya, Tulkarem, Naplouse ve Ramallah'tan) çekilmiş ve bu yolla iyi niyet göstermiştir. Ancak, Arafat'ın bağımsızlık yerine özerk yönetime razı olması ve İsrail'e karşı yumuşak bir tutum sergilemesi yüzünden, özellikle Abdülaziz Rantissi liderliğindeki Hamas Arafat'ı çok sert eleştirmiştir. İsrail'deki radikal gruplar da barış sürecini bozacak uygulamalarını sürdürmüşlerdir” (Dedeoğlu, 2002: 93-94).

“4 Kasım 1995 yılında Barış yürüyüşü sırasında, Isak Rabin, sağcı bir İsrailli tarafından öldürülünce, Shimon Peres başbakan oldu. Peres, Rabin'e nazaran daha sınırlı bir görüş ile Filistinlilerin ancak Gazze bölgesinde müstakil bir devlet kurabileceklerini açıkladı. Rabin'den sonra kurulan hükümetler, FKÖ ile yeni şartlar içeren anlaşma arayışına girdi. Bu arayış, Wye River (1, 11) Anlaşmaları ile Şarm-el-Şeyh Mutabakatı'nı ortaya çıkardı” (Pehlivanoğlu, 2004: 240).

“Rabin'in öldürülmesi ve ona paralel olarak artan barış atmosferi dahi devlet politikasına dönüştürülen oyalama taktiğini sekteye uğratamaz. Likud Partili Benjamin Netanyahu'nun iktidara gelişiyle süreci savaştırmaya yönelik girişimler de hız kazanır. Oslo barış görüşmelerinde bağımsız bir Filistin devletinin kurulması öngörülen 1999'a yaklaştığında İsrail ne çekilmesi gereken topraklardan çekilir, ne de üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirir. Oysa 242 no'lu BM kararını baz alan görüşmelere göre İsrail'in işgal ettiği Gazze ve Doğu Kudüs de dahil olmak üzere Batı Şeria'nın tamamından çekilmesi gerekiyordu. Ama temel sorunların bir karara bağlanmaması samimi olmadığı her halinden belli olan İsrail'e süreci savaştırmak için aradığı bahaneyi verir. Filistinliler açısından bakıldığında barış süreci diye tabir edilen bu altı sene boyunca (1993-1999) kelimenin tam anlamıyla havanda su dövülür.

Ümitlerin kırılmaya başladığı böyle bir ortamda iktidara gelen Ehud Barak hem zaman kazanmak hem de her an patlaması muhtemel II. İntifada'yı engellemek için Oslo'dan ayrı yeni bir süreç başlatma önerisinde bulunur. Barış karşıtı bir görüntü sergilemekten özenle kaçınan Arafat halkının tepkisine rağmen yeniden masaya oturmayı kabul eder” (Turan, 2003: 207).

3.1.12. II. Camp David Antlaşması

“ABD Başkanı Bill Clinton, tarafları 2000 yılının Temmuz ayında barış görüşmeleri için bir araya getirmeyi başardı. Üstelik yer olarak da Ortadoğu barışı açısından oldukça anlamlı bir yer seçilmişti: 22 sene evvel yine bir barış müzakeresine ev sahipliği yapan Camp David” (Sönmez ve Kalaycı, 2003: 57).

11 Temmuz 2000 tarihinde, Camp David’de yapılan İsrail-Filistin görüşmeleri sırasında “Filistin egemen bir devlet olma talebinde bulunurken İsrail bunu kısmen kabul etmekte ama Filistin’in askeri güçten arındırılmış bir devlet olmasında ısrar etmekteydi. Yine Filistin, İsrail’in 1967 öncesi sınırlara çekilmesini isterken Barak buna şiddetle karşı çıkıyordu. Taraflar arasındaki en önemli sorunlardan birisi de sayıları 3.5 milyonu bulan Filistinli mültecilerin durumu idi. Filistin topraklarında bulunan 150 kadar Yahudi yerleşim merkezi de barış görüşmeleri açısından ciddi bir sorun teşkil ediyordu. Bunun yanında her iki taraf da gerek Amerika ve gerekse diğer Batılı ülkelerden ciddi oranda malî yardım talep etmekteydiler. İsrail işgal ettiği yerlerden çekilme şartı olarak Yahudi yerleşimciler için yeni merkezler kurulmasını ve yerleşimcilerin güvenliğinin sağlanmasını isterken bunun yaklaşık maliyeti olan 30 ila 50 milyar doları da Amerika’dan talep etmekteydi. Filistinlilerin malî yardım istekleri daha az olmakla birlikte sonuçta bu da milyarlarca doları bulmaktaydı. Amerika ise bu taleplerin tamamını karşılamakta zorlanıyor ve AB ile Japonya gibi devletlere yönelme ihtiyacı hissediyordu” (Sönmez ve Kalaycı, 2003: 59-60).

“Önerideki en büyük yanılsama tartışmaların odaklandığı Kudüs üzerinde yaşanır. Ehud Barak ve onun suyundan giden birçoklarının “Kudüs’ü dahi verdik” dediği öneriye göre Kudüs’ten kastedilen Harem-i Şerif’in bulunduğu Eski Şehir’den ziyade, genişletilmiş Kudüs belediye sınırları içinde bulunan bir banliyödür. Bir tünelle girmelerine müsaade edilecek Eski Şehir’de ise Filistinlilere bir büro açma ve

bayraklarını dalgalandırma hakkı verilir. Buradaki hava ve yer altı hâkimiyetinin İsraililere ait olacağı düşünülürse, bayrak ve büronun sembolden öteye gidemeyeceği aşikardır. Kısacası İsrail, topraklarının % 78'ini ilhak ettiği Filistinlilere geri kalan % 22'lik bölüm üzerinde dahi tam bir hâkimiyet verme taraftarı değildir” (Turan, 2003: 208)

“Arafat Camp David’de E. Barak ile görüşmelerde bulunurken İsrail ile barışa hayır diyen ve aralarında Hamas ve İslami Cihad’ın da bulunduğu sekiz radikal kuruluş Şam’da toplanarak İsrail’e karşı askeri mücadeleye devam edeceklerini ilan etmişlerdir. Bunlar, Arafat’ın meşruiyetini kaybettiğini ve Filistin halkını temsil etmediğini ileri sürmüşlerdir.

Camp David’de görüşme yöntemi olarak, “paket anlaşma” dediğimiz yani, ele alınan tüm konularda anlaşma olmaksızın sadece anlaşma sağlanan hususların, mutabakat sayılarak yürürlüğe sokulmayacağı kabul edilmiştir. Bu usul tarafların yapılan müzakerelerde her konu üzerinde gidebilecekleri yere kadar gitmelerini sağlaması bakımından faydalı olmuş, birçok konuda anlaşma zeminleri yaratmıştır. Buna rağmen Camp David’de sürdürülen görüşmeler başlamasından yaklaşık bir hafta sonra çıkmaza girmiş ve Başkan Clinton tarafından görüşmelerin tamamlandığı ilan edilmiştir” (Topur, 2004: 436).

“Kimi gözlemcilere göre II. Camp David Zirvesi, İsrail-Filistin Barış Süreci’ne onarılması çok zor yaralar açtı. Kimilerine göre, hayati meseleler üzerinde uzlaşılammış olsa da hemen hemen her konunun taraflarca en üst seviyede konuşulup tartışılması ve birçoğunda da önemli sayılabilecek mesafeler alınması dahi zirve için bir başarı sayılmalıydı. Belki de her iki tarafın da gerçekleri görmeleri ve birbirlerini anlamaları için biraz zamana ihtiyaçları olduğunu kabul etmek gerekir” (Sönmez ve Kalaycı, 2003: 61).

“Nihai antlaşmanın 13 Eylül 2000’de yapılması ve Filistin Devleti’nin de bu tarihte kurulacağı ilan edilmiş olsa da, bu gerçekleşmemiş ve taraflar arasında görüşmelerin kesileceği izlenimi veren yeni bir çatışma dönemine girilmiştir (Dedeoğlu, 2002: 96). “Aslında Camp David II toplantısı Amerika ve İsrail tarafından yapılan bir zorlamadan, koşullar hazır olmadan, sonuçları hesaba katılmadan atılan bir büyük adımdan ibarettir. Arafat’ın böyle bir zirveye hazır olmadığını kendisini Haziran’da

ziyaret eden Albright'a açıklıkla söylediği ve zaman tanınmasını istediği bir sır değildir. Buna rağmen Arafat zirveye sürüklenmiş ve Arap âlemi şartlandırılmaya çalışılmıştır. Çünkü Barak, attığı barış adımlarından başarı sağlayamamıştır, iç politika itibariyle son derecede sıkışık durumdadır ve bir zirve ile sağlanacak zamana, özellikle varılabilecek bir uzlaşmaya ihtiyacı bulunmaktadır. Başkan Clinton artık ikinci döneminin sonuna yaklaşmakla, gırtlığına kadar girdiği Arap-İsrail işinden artık müspet sonuç almak istemiştir. Amerikan tarafı, Arafat'a zaman tanınmasının ilelebet hareketsizlik olacağını düşünmüş olacak ki, kendilerinin ve İsrail'in ihtiyaçlarını önde tutarak bu zirveye girişmiştir" (Topur, 2004: 441).

3.1.13. II. İntifada

28 Eylül 2000'de Ariel Sharon, birkaç İsrail milletvekili ile birlikte Harem-i Şerif'i ziyaret etmiştir. Sharon, buranın Yahudilerce de kutsal yer kabul edildiğinden ziyaret etmeye hakları olduğunu söylemiş, ziyaretin amacını da barış getirmek olarak açıklamıştır. Sharon ziyaretin amacını bu şekilde açıklasa da İsrail'in bu hareketteki asıl amacı Kudüs'ün başkenti olduğunu göstermektir.

"Bir gün sonra, 29 Eylül Cuma günü, Harem-ül Şerif, cemaatin akınına uğradı. Kudüs'te yaşayan Müslümanlar için Mescid-i Aksa'da namaz kılmak çok önemliydi. Genç yaşlı, kadın erkek soluşu Cuma namazında almıştı; hem namazı kutsal mekânda kılmak, hem de İsrail "işgali" altındaki bu bölgede kendilerine "eziyet çektiren" İsrail güçlerine karşı bir gövde gösterisinde bulunmak için....Namaz sonrası binlerce kişi Eski Şehir'in sokaklarına dağılırken Aslanlı Kapı'dan çıkanlar hemen yakınlardaki Müslüman mezarlığından aldıkları taşları İsrail askerlerine yağdırmaya başlamışlardı. Bu taşlar aylar sürece ayaklanmanın habercisiydi: El Aksa İntifadası başlamış, barış rafa kaldırılmıştı"(Ersin, 2003: 106).

"Filistin otoritesinin, hapiste tuttuğu Hamas ve İslami Cihad militanlarını serbest bırakmasıyla daha da artan gerginlik, görüşmelerin kesilmesi yolunda korkular yaratmış ancak araya giren ABD yeniden sürecin çalıştırılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte, II. İntifada hareketi ve İsrail'in buna yanıtıyla artan çatışmalar sonucu, Arafat daha sert bir tutum takınmaya başlamış, Barak da Filistinli grupların denetlenmesi konusunda Arafat'ı yeterli önlemleri almamakla suçlamıştır" (Dedeoğlu, 2002: 97).

“Clinton çatışmalara son vermek, tarafları masaya oturtmak ve müzakerelere kaldığı yerden devam etmek amacıyla oldukça yoğun bir diplomasi trafiği izliyordu. Nihayet çabalar bir sonuç verdi ve taraflar Ekim’in 16’sında Mısır’ın Şarmu’ş-Şeyh şehrinde düzenlenen zirve için tekrar biraraya geldiler. Zirvede Clinton’la beraber BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Ürdün Kralı Abdullah ile ev sahibi olan Hüsnü Mübarek ve AB’den bir temsilci bulunuyordu” (Sönmez ve Kalaycı, 2003: 62). “Zirve sonrasında herhangi bir anlaşma metni açıklanmamıştır. Sadece Başkan Clinton, basına bir bildiri okumuş ve üç noktada mutabakata varıldığını açıklamış; basından hiçbir soru da almamıştır... Üzerinde mutabakat sağlandığı ilan edilen üç noktayı; çatışmalara son verilmesi için Filistin ve İsrail taraflarının kendi kamuoylarına çağrıda bulunması ve bunu sağlayacak adımları atmaları, ikincisi, tarafların Barış Sürecini canlandırmak üzere Washington ile danışmalara devam etmeleri, üçüncü ve son olarak da, şiddet olaylarına dair “Gerçeklerin Tespiti” amacıyla, yani ne olduğunun, niçin olduğunun ve olanların yeniden olmamasını teminen alınması gerekli önlemlerin tespiti için Clinton tarafından Araştırma Komisyonu kurulması şeklinde özetlemek mümkündür... Komisyon resmen, “Gerçeklerin Araştırılması Sharm el-Sheikh Komisyonu” ismindedir, ama yanlış da olsa daha çok, Komisyon Başkanlığına getirilen Amerikalının isminden dolayı “Mitchell Komisyonu” olarak bilinmektedir” (Topur, 2004: 455-456).

İsrail’de gerekli önlemleri almamakla suçlanan Ehud Barak hükümeti koalisyon ortağı partilerin desteklerini çekmeleriyle düşmüş, Şubat 2001’de yapılan seçimleri aşırı sağcı Likud Partisi lideri Ariel Sharon kazanmıştır. Seçimi Sharon’un kazanması barış umutlarına gölge düşürmüştür.

Gerçekleri Araştırma Komisyonu beş ay çalıştıktan sonra hazırladığı raporu Nisan 2001’de açıkladı. “Raporda; taraflar arasında çatışmaların derhal durdurulması ve güvenlik artırıcı tedbirlerin alınması, barış görüşmelerine en erken zamanda başlanması önerileri yer aldı” (Pehlivanoglu, 2004: 242). “Mitchell komisyonu, şiddetin kökleri konusundaki soruşturmasını bir ateşkes ve İsrail yerleşimlerinin derhal dondurulması çağrısıyla noktılıyor, bu yerleşimleri çatışmanın tırmanmasının başlıca nedeni olarak kabul ediyordu. Filistin başkanı Yaser Arafat, Mitchell komisyonunun tavsiyelerini kabul etti; o dönemde yayınlanan bağımsız kamuoyu araştırmalarına bakılacak olursa, İsraililerin çoğu da bu tavsiyeleri onaylıyordu. Ama İsraili yöneticiler, kolonizasyonun durdurulmasına yönelik her türlü girişime muhalefetlerini bir kez daha yinelediler. Hatta

başbakan Ariel Sharon 400 milyon dolara kadar yeni yerleşimleri finanse etme önerisini getirdi ve bir yıldan kısa bir sürede kırk yeni yerleşim kurmayı başardı” (Bishara, 2003: 119-120).

“Haziran 2001 tarihinde, 21 Yahudi’nin öldüğü bombalamayı takip eden dönemde her iki taraf, CIA Başkanı George Tenet başkanlığında, yeni güvenlik görüşmelerine başlanmasını kabul eder. Başlayan görüşmeler sonunda ulaşılan Tenet planı, FKÖ’nün ve tüm Filistinlilerin, terör eylemlerini durdurmasını ve karşı çıkmasını önerirken, İsrail Kuvvetlerinin 28 Eylül öncesindeki bölgelerine çekilmesini tavsiye eder. Gerek Mitchell Raporu ve gerekse, Tenet “ateş-kes” planı, ihtilafın, işgalden kaynaklanan bir politik sorun olduğunu ve politik çözüm gerektirdiğini kabul etmek yerine, bir güvenlik krizi olarak tanımlamıştır

Mitchell Raporunun yaratmış olduğu eleştiri ortamında, Kasım 2001’de yaşanan bir haftalık sükûnetten sonra, Sharon, Hamas lideri, Mahmud Abu Hanud’un öldürülmesini emretti. Hanud’un öldürülmesinin ardından, Filistinlilerin bombalama eylemleri başlayınca, Sharon, Filistinliler’e saldırı için gerekçe bulmuş oldu. İsrail saldırılarında, 1000’e yakın Filistinli öldürüldü. Şiddet tırmandı, İsrail hükümeti Arafat’ı terör olaylarını durdurma konusunda tedbir almamakla ve şiddeti desteklemekle suçladı ve Arafat’ı Ramallah’daki karargâhında hapsedti” (Pehlivanoglu, 2004: 242-243).

“II. İntifada hareketi, İsrail’in bölgedeki varlığını tümüyle ortadan kaldırmayı amaçlayan bir söylemle sertleşmiş ve 2002 Mart ayından itibaren İsrail, hareketin bertaraf edilmesi amacıyla askeri operasyonlara başlamıştır. Söz konusu operasyonlar, Batı Şeria’daki Filistin yerleşim bölgelerinde ve Filistin kamplarında İsrail aleyhine faaliyet sürdüren “teröristlerin” bertaraf edilmesi biçiminde tanımlanmıştır. İsrail’in talebi Arafat’ın Filistin adına terör eylemleri gerçekleştiren İslamcı kuruluşları yok etmesi ve bu türden eylemlere son verdirmesidir. Yok eğer Arafat bu türden bir yeteneğe sahip değilse ya da bunu istemiyor ise, o zaman bu politika bizzat İsrail tarafından gerçekleştirilecektir. 2002’nin Mayıs ayına gelindiğinde, İsrail’in ikinci yolu izlediği ortaya çıkmıştır” (Dedeoğlu, 2002: 99).

“Bölgede şiddetin giderek artmasından endişe duyan AB, çeşitli yollardan diplomatik girişimlerde bulunarak Sharon’a barış görüşmelerine başlaması çağrısında

bulundu. Sharon, şiddetin sorumlusu ve lideri olarak gördüğü Arafat'la görüşmelere başlamasının zor olduğunu, öncelikle şiddetin durdurulması gerektiğini ve Arafat'ın, İsrail'in sunduğu ve her şeyin baştan başlaması temeline dayanan barış planını kabul etmesini istiyordu. AB, İsrail'in Barış Süreci'ni tekrar baştan başlatma isteğine karşı çıkarak, görüşmelerin başlamasının temel parametresi olarak İsrail'in ilan edilecek Filistin Devleti'ni tanınmasını istiyordu. Sharon dönemine kadar AB'nin bölgedeki politikaları, Amerikan politikalarının tamamlayıcısı ve onun bir uzantısı olarak görülürken Sharon'la beraber politikadaki temel farklılıklar iyice gün yüzüne çıkmaya başladı” (Şenel, 2003: 168).

“Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin İsrail'i sert bir dille eleştirdikleri bu dönem, Amerika'nın geç de olsa bölgeye elçisini göndererek olaylara müdahale etmesi ile çatışmalara ara verilmesi için gerekli olan ilk adımın atılması ile son buldu. İsrail tankları, arkalarında harap edilmiş bir bölge bırakarak Filistin topraklarından çekilmeye başladı ve iki taraf arasında güvenlik görüşmelerine geçildi” (Akçay, 2003: 206).

“ABD'nin olası Irak harekâtında Arap dünyasının desteğini kazanmak için Nisan 2002'ye kadar devam eden İsrail yanlısı ABD politikasının değiştiği görülür. ABD, Irak harekâtında Suudi desteğini kazanmak amacıyla, Suudi Barış planını destekler görünerek, İsrail'e yönelik eleştirilerini artırmaya başlar. ABD İsrail politikasındaki değişikliğe rağmen, Suudi Arabistan, topraklarının ABD kuvvetlerince kullanılmasına müsaade etmeyeceğini açıklarken, diğer Arap devletleri ABD'nin Irak'a saldırılarına karşı çıkar ve önceliğin, İsrail-Filistin sorununun çözülmesine verilmesini savunurlar” (Pehlivanoglu, 2004: 244).

“Çatışmalarda çok sayıda Filistinlinin yaşamını kaybetmiş olması, İsrail'i uluslararası alanda zor bir duruma sürüklese de, İsrail 11 Eylül sonrası konjonktüre uygun bir politika izlediğini belirterek “anti-terör karşılığı barış” girişimine hazır olduğunu ileri sürmüştür. Çatışmaların sonlandırılması ve yeniden barış sürecinin hazırlanması amacıyla Mart 2002 sonunda Beyrut'ta toplanan Arap Birliği Zirvesi'nde Suudi Arabistan veliaht prensi Abdullah'ın ileri sürdüğü barış planı onaylanmıştır. Bu toplantıya Arafat da çağrılmış, ancak İsrail onun çıkışına izin vermemiştir.

Söz konusu plan, İsrail'i ateşkes ilan etmek ve Kudüs'ü Filistin'e vermesi gibi maddeler taşıdığından İsrail tarafından reddedilmiş, ayrıca İsrail, sorunu uluslararası

düzlemde çözüme girişimlerini de kabul etmemiştir. Bu çerçevede İsrail, bölgeye BM Barış Gücü yerleştirilmesi önerisini, AB Genel Sekreteri'nin Arafat ile görüşme talebini, AB nezdinde oluşturulan bir arabulucu heyetin bölgeye gelmesi girişimini geri çevirmiştir” (Dedeoğlu, 2002: 99-100).

“İsrail 3 Nisan 2002’de Cenin kenti ve Nablus’un Salfit kasabasını işgal etti. Ramallah, Kalkilya, Beytüllahim, Tulkarim ve Beyt Cala ile beraber, 350 bin Filistinli İsrail işgali altına girmiş oldu. Beytüllahim’de Hazreti İsa’nın doğduğuna inanılan yerde kurulan Nativitas (Milad / Doğuş) Kilisesi’ne 200’e yakın silahlı Filistinlinin sığınması ve İsrail’in kiliseyi kuşatması giderek uluslararası krize dönüştü. İsrail’in Nativitas Kilisesi’ne karşı yaptığı füze saldırıları Katolik dünyası tarafından şiddetle eleştirildi. Diğer taraftan Avrupa’dan gelen tüm eleştirilerin “Avrupalıların geleneksel Yahudi düşmanlığı”nın bir yansıması olduğunu ileri süren İsrail, 19 Nisan 2002’de, ABD’den aldığı destekle Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan’ın barışın tesisi için bölgeye uluslararası güç gönderilmesi fikrine şiddetle karşı çıktı “(Şenel, 2003: 170).

“Filistinli direnişçilerin çelik iradesi ve azmi karşısında çılgına dönen Şaron belki de çaresizliğin verdiği ruh haliyle Nazileri aratmayacak uygulamalar başlatır. Motivasyon kaynağını her şeyden önce işgal ve ölçsüz şiddet kullanımından alan intihar saldırılarını öne sürerek Filistin halkına karşı top yekûn bir savaş başlatır. ABD’nin desteğini arkasına alarak başlattığı “Koruyucu Duvar” operasyonu sırasında erkekten kadına, çocuktan emzikte olana, öküzden koyuna önlerine çıkan her şey hedef almır. 14-50 yaş arası tüm erkekler tutuklanıp, ağır işkencelere maruz kalacakları kamplara götürülürler. Şüpheli görülenler hemen oracıkta infaz edilirken direnmeyi seçenler ise sivil-asker ayrımı gözetmeksizin toplu halde katledilirler. Sadece Cenin kampında yüzlerce sivil öldürülür. Masum insanların sığındığı cami hatta kiliseye dahi saldırmaktan kaçınmayan, İsrail’in öfkesinden diğer mahlûkat da nasibini alır. Ahırlardaki hayvanlar öldürülüp barışın simgesi zeytin dalları bile kesilir. İşgal edilen kentlerdeki altyapı ve binalar yerle bir edilir. Filistin özerk yönetiminin tüm ekonomik kazanımları 15 gün gibi çok kısa sürede yok edilir. Kısacası tüm dünyanın, özellikle İslâm âleminin sessiz bakışları altında 21. yüzyılın ilk soykırımı gerçekleşir” (Turan, 2003: 208-209).

“Dünya televizyonlarına Filistin’de hâkim olan dehşetle ilgili pek çok görüntü yansıdı. Başlarından tek kurşunla vurulmuş olan Filistinliler, elleri ve gözleri bağlanmış ve meçhule götürülen esirler, mum ışığında dünyaya seslenen bir devlet başkanı, ıssız ve karanlık Filistin sokakları, İsrail askerlerinin baskınına uğrayan hastaneler, İsrail tankları tarafından vurulan rahipler ve rahibeler ve masum Filistin halkına “canlı siper” olmak için bu topraklardan çıkmayı reddeden sivil toplum örgütü üyelerini gösteren anlar tarihe geçecek görüntüler arasındaydı” (Akçay, 2003: 208).

3.1.14. Filistin’e Yol Haritası

“ABD başkanı George W. Bush, 24 Haziran 2002 tarihinde yaptığı konuşmada İsrail-Filistin sorununu çözerek Ortadoğu’da barışın ve istikrarın tesisi için ABD, BM, AB ve Rusya’nın katılacağı bir çözüm girişimi başlatır”(Pehlivanoğlu, 2004: 244). “Diplomasi dörtlüsü” olarak adlandırılan bu devletler Washington’da buluştu. Yapılan toplantıda, İsrail ve Filistin arasında şiddet olaylarına son vermek için neler yapılabileceği tartışıldı.

“Amerikan Dışişleri, Başkan Bush, G.W. tarafından 24 Haziran’da Filistin-İsrail barışı için çizilen çerçeve doğrultusunda bir belge hazırlamış, onu müteakip “Quartet” üyeleriyle çalışmalarda bulunmuş ve sonra da Filistin ve İsrail taraflarıyla danışmalar sürdürerek Yol Haritası olarak bilinen belgeyi ortaya çıkarmıştır” (Topur, 2004: 620).

“ ‘Yol Haritası’ yaklaşık üç senelik bir süreçte Filistin Devleti’nin kurulmasını, orta vadede ise Arap-İsrail anlaşmazlığına kalıcı bir çözüm getirme arayışının temellerini atmayı amaçlamaktadır. Yol haritası diğer barış ya da uzlaşma planlarına genel yapı itibariyle benzese de, metnin içeriğindeki bazı düzenlemeler açısından diğer planlardan ayrılmaktadır. Yol haritası temel olarak Filistin Devleti’nin kurulması için aşılması gereken süreci betimlemektedir. Öncelikle İsrail’in temel kaygısı olan güvenlik sorununun aşılması planlanmakta ve bunun için İsrail’e karşı silahlı eylemlerde bulunan Hamas ve İslami Cihat gibi terörist örgütlerin bu eylemlerinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Bunun için Filistin Yönetimi’nin Gazze ve Batı Şeria’da güvenliği kontrol altına alması ve bu örgütlerle aktif bir şekilde mücadele etmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte İsrail’in, intifadanın başlaması ile birlikte 28 Eylül 2000 tarihinden itibaren Gazze ve Batı Şeria’da işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi

ve 1967 sınırlarına geri dönmesi planlanmaktadır. Bu noktaya kadar diğer barış planlarından pek farklı görünmeyen ‘yol haritası’ devletleşme sürecine girecek olan Filistin yönetiminde radikal değişimler de öngörmektedir. Arafat’ın Filistin yönetimindeki etkinliğini tamamen reddeden mevcut İsrail hükümetinin de etkisi ile öngörülen bu radikal değişiklikler arasında bir başbakan atanması, yönetim yapısında köklü bir reforma gidilmesi ve bir Filistin anayasasının oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu koşullar sağlandığı takdirde ise, Filistin Devleti’nin kuruluşu sürecine gidilecek ve birlikte yaşayacak bu iki ülke arasında kalıcı bir barış anlaşmasının detayları üzerinde uzlaşmaya varılmaya çalışılacaktır. Bu maddeler, Filistin’deki yerleşimciler sorunu, sınırlar, Kudüs’ün statüsü, su kaynaklarının paylaşımı gibi başlıklardan oluşmaktadır” (Şen, 2003: 79-80). Filistinli mülteciler konusuna değinmemesi Yol Haritası’nın en büyük eksikliğidir. Filistinliler için önemli konulardan biri olan mülteciler sorunu çözümlenmediği müddetçe iki taraf arasında barış sağlanabilmesi mümkün değildir. Yol Haritası’nın bir diğer eksikliği de İsrail’in Suriye ve Lübnan ile olan ilişkilerine değinmemiş olmasıdır.

“Yol Haritası; BMGK’nın 242, 338 ve 1397 sayılı kararlarında yer alan şartlar ile Arap Birliği Teşkilatı’nın Beyrut’ta yapmış olduğu toplantıda benimsediği ve desteklediği Suudi Prensi Abdullah’ın güvenlik ve barış içinde yaşamak için İsrail’i komşu ülke kabul eden çağrısı, Madrid Konferansı’nda kabul edilen şartlar, barış için toprak ilkesine dayalı olarak, 1967 işgalini ve dolayısıyla İsrail ile Filistin arasındaki ihtilafı sona erdirmiş olacaktır. Yol Haritası’nın, ayrıca, İsrail-Suriye ve İsrail-Lübnan arasında kapsamlı barış görüşmelerinin açılmasına yardımcı olacağı değerlendirilmiştir. Yol Haritası’nın uygulama aşamasında, bağımsız Filistin Devleti’nin kurulmasına paralel olarak, Arap devletlerinin, Filistin devletinin yapılanmasında işbirliği yapmaları ve İsrail ile ilişkilerini normalleştirilmesi öngörülmüştür” (Pehlivanoglu, 2004: 244-245).

Her iki tarafça da kabul edilen Yol Haritasına, “Suriye ve Lübnan, karşı olduklarını açıklamışlardır. Kendilerinin yer almadığı ve sadece İsrail ile Filistin arasında imzalanacak bir barış anlaşmasının kalıcı ve geçerli olamayacağını söyleyen Suriye yönetimi, kalıcı bir barışın ancak bölgedeki tüm aktörlerin katılımını içeren bir planla uygulanabileceğini savunmaktadır. ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell’ın Haziran 2003’te Suriye’ye yaptığı ziyareti sırasında dile getirilen bu durum, sorunun

sadece İsrail ile Filistin arasında olmadığını ortaya koyarken, ABD'nin Suriye'yi bu denkleme sonradan katılacak bir aktör olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır” (Şen, 2003: 80).

Amerika, Yol Haritası'nın fiili olarak geçerlilik kazanması için çalışmada başarılı olamadı ve bölgedeki şiddet olayları durdurulamadı. Gelişmiş askeri teçhizata sahip İsrail güvenlik güçlerinin Filistinli direnişçilerin intihar saldırılarıyla başa çıkamaması İsrail'in kendi içinde de huzursuzlukların başlamasına neden oldu. İsrail bu olaylara son vermek için önce direniş gruplarının liderlerini yok etmeye ve terörün kaynağı olarak kabul ettiği göçmen kamplarını vurmaya başladı. Ancak bu olanlar Filistinlileri durduramadı ve karşılıklı çatışmalar daha kanlı bir şekilde devam etti. İsrail küçümsediği Filistin direnişine bu şekilde karşı koyamayacağını anlayınca başka bir yola baş vurdu. Bu yol İsrail'in “Gazze ve Batı Şeria'daki bazı yerlerden tek taraflı olarak, yani Filistin ile işbirliği ve eşgüdüm yapmaksızın çekilmek suretiyle tedbir geliştirmeye ve bunun için de Filistinli aşırı eylem gruplarının ülke içine girerek terör eyleminde bulunmalarını önleme bahanesini kullanmaya başlamasıdır.

Sharon'un Gazze'deki Yahudi yerleşim merkezlerini boşaltarak tüm bu bölgeyi Filistinlilere terk etmekteki amacı kuşkusuz (Amerika ile yaptığı anlaşmayla) Batı Şeria'dan alacağı yerler ya da diğer sağlayacağı avantajlarla arada denge kurmak, uzlaşya kapı açmak değildir. Gazze, terörist kuruluşların yuvalandığı bir yerdir ve bu nedenle İsrail'in güvenlik bakımından yumuşak karnıdır. Orada bir milyondan fazla Filistinlinin yanında yaşayan 8 bin kadar Yahudi'nin güvenliğinin sağlanması insan gücü ve masraf kuyusudur. Sharon buradan çekilmekle hem maddi ve manevi kazanç sağlamıştır ve hem de terörist kuruluşların buraya daha fazla sayıda gelmesiyle Arafat yanlılarının egemenliğine meydan okumaları, Filistinli ile Filistinlinin tokuşturulması imkân dahiline girmektedir. Nitekim öyle de olmuştur” (Topur, 2004: 626-627).

3.2. Irak Sorunu

Ortadoğu Bölgesi'nde silah seslerinin susmadığı, sorunların hiç bitmediği ya da bitirilmek istenmediği bir diğer ülke de Irak'tır. Bu başlık altında İran Irak Savaşı ve ABD'nin Irak'ı işgali ele alınacaktır.

3.2.1. İran - Irak Savaşı

Irak ile İran arasında tarihi süreç içerisinde bir çok savaş yaşanmıştır. Yani bizim konumuz olan ve 1980 yılında başlayıp sekiz yıl süren iki komşu ülke arasındaki savaş ilk değildir. “1979 yılında İran’da yaşanan sosyal patlama sonucu, ABD’nin desteği ile Şah döneminde modernize edilen ve envanterinde dönemin en modern silahlarına sahip İran Silahlı Kuvvetleri, Ayetullah Humeyni’nin kurduğu İran İslam Cumhuriyeti’nin kontrolüne geçti. Humeyni yönetiminin kontrolüne geçen İran askeri gücü, yarattığı belirsizlik nedeniyle, bölge ülkeleri ve özellikle Irak için olduğu kadar, Basra Körfezi petrollerine yönelik tehdit olarak algılandı” (Pehlivanoğlu, 2004: 179). 1979 yılında İran’da yaşanan bu köklü değişiklikler iki ülkeyi adım adım savaşa götürmüştür.

1980 yılında başlayan savaşın; Şattü’l Arap, Kürt sorunu, Şii-Sünni anlaşmazlığı, Kuzistan Arapları sorunu ve rejim farklılığına dayanan farklılıklar gibi pek çok sebebi vardır. Bu sebeplerden en önemlisi Şattü’l Arap ile ilgili olanıdır. “Irak-İran kara sınırı ve Şattü’l Arap nehri sınır anlaşmazlığı, Osmanlı Devleti zamanında başlamış ve 400 yıldan fazla bir süre devam etmiştir. 1913 tarihli Osmanlı Devleti ve İran arasındaki İstanbul protokolü, nehir ve kara sınırını düzenlemiş, ancak Lozan Antlaşması ile Türkiye Irak’tan çekilince nehir İran-Irak sınırı haline gelmiştir. Irak, önceleri tek başına denetim altında tuttuğu bu su yolunu, İran’ın Kürt hareketinden desteğini çekmesi karşılığında 1975’te bu ülkeyle paylaşmak zorunda kalmıştır” (Dedeoğlu, 2002: 77).

“Mart 1975’de yapılan Cezayir Anlaşması Şah ile Saddam’ın katılımı neticesinde ortaya çıkmış ve “Orta Hat” ilkesine göre bir mutabakata bağlanmıştır. Ancak bu mutabakat, yine eskilerde olduğu gibi ve başka sorunların da katkısıyla yürütülememiştir” (Topur, 2004: 263).

“Şattü’l-Arap’ın iki ülke için olan önemi özellikle petrol endüstrisinde meydana gelen gelişmeler sonrasında artmıştır. Rekabetin sebepleri arasında tarihi, etnik, dinî ve jeopolitik sebeplerden bahsedilebilirse de, Şattü’l-Arap’ın ekonomik ve stratejik önemi her iki ülke için özellikle de Irak için, sınırın tanımlanmasında diğer her şeyden daha önce gelmektedir. Bugün hem Irak’ın hem de İran’ın Şattü’l-Arap boyunca önemli ve stratejik limanları vardır. İran’ın en önemli rafinerisi ve Irak’ın en önemli limanı Şattü’l-Arap üzerindedir. Ama Körfez’e olan sınırlı çıkışı göz önüne alındığında Şattü’l-Arap’ın Irak için hayati önemde olduğu anlaşılabilir” (Özcan, 2003: 86).

İki ülke arasında savaşa yol açan bir diğer önemli mesele de Kürt sorunudur. 1958 Temmuzunda Irak'ta darbe ile Baas Partisi işbaşına gelmiştir. “Yeni rejim ve o rejimin Sovyetlerle olan ilişkisi İran Şahı tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Irak'ı istikrarsızlığa itmek için Kuzey Irak'taki Kürtlere para ve silah yardımına başlamış ve neticede Irak'ın başına uzun sürecek olan Kürt sorununu sarmıştır” (Topur, 2004: 265).

“Baas Partisi, Bilhassa İhtilal Komuta Konseyi Başkan Yardımcısı Saddam Hüseyin Tikriti'nin çabaları ile 1961'den beri devam eden Kürt meselesine bir çözüm getirmek üzere Kürdistan Demokrat Partisi lideri Molla Mustafa Barzani ile 1970 Martında Kürtlere muhtariyet veren bir anlaşma imzaladı. Bu suretle Baas rejimi yıllardan beri Irak'ın uğraştığı bir meseleyi bertaraf etmiş oluyordu” (Ersin, 2003: 108). “Verilen muhtariyet adeta sanal olduğundan uygulamada Kürtleri tatmin etmemiştir. Bu rahatsızlık devam ederken Irak'ın Sovyetlerle 1972 yılında Dostluk ve İşbirliği Anlaşması yaparak silah almaya başlaması üzerine Şah yeniden, Irak'taki Kürt sorununu kaşımıştır” (Topur, 2004: 265-266).

“1974 Nisanında Kürtlerle Irak kuvvetleri arasında, Irak'ın kuzey bölgelerinde silahlı çatışma başladı ve bu çatışma giderek bir iç savaş haline geldi. Bu iç savaşa 1974 Kasım ayından itibaren İran da karışmaya başladı. Çünkü bu tarihten itibaren İran Kürtlere top ve tanksavar silahları vermeye başladığı gibi, Irak kuvvetlerinin önünden kaçan Kürtler İran'a sığınıyor ve oradan takviye aldıktan sonra tekrar Irak kuvvetlerine karşı mücadeleye başlıyordu” (Ersin, 2003: 108-109). “Fakat İran ve Irak arasındaki bu gerginlik fazla sürmedi. 1975 Martında Cezayir'de OPEC toplantısı vardı. Bilhassa Cezayir devlet başkanı Bumedyen'in aracılık çabaları ile, İran Şahı ile Irak başkan yardımcısı Saddam Hüseyin arasında, 6 Mart 1975'de bu toplantı sırasında bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşma ile Irak'taki Kürtlere İran yardım etmekten vazgeçiyordu. Bu anlaşmadan sonra İran'ın Kürtlere yardımını tamamen kesmesi ile Kuzey Irak'taki Kürt ayaklanması da sona ermiştir” (Ersin, 2003: 109).

1975 yılında İran'ın Kürt hareketinden desteğini çekmesi karşılığında Irak, büyük bir fedakarlıkta bulunarak Şattü'l Arap su yolunun denetimini İran ile paylaşmıştır. Ancak İran tüm bu yaşananlara rağmen Kürt topluluklarını Irak'a karşı ayaklanmaya teşvik etmekten hiç vazgeçmemiştir.

“İran-İrak Harbinin elle tutulur bu nedenlerine ilaveten, iki milletin tarihin derinliklerinden gelen karşılıklı husumetlerinin, temel siyasal seçimlerinin ve kültürel farkların da kendilerini böyle bir tükenişe sürükledikleri anlaşılmaktadır. Tarihteki Arap ve Pers çatışmaları bilinmektedir. Keza, Şah’ın Amerikan yanlısı tutumlarına karşılık Irak’ın milliyetçi ve Sovyet yanlısı tutumları da her iki taraf üzerinde siyasi açıdan yarattığı düşmanca algılamalar ve olumsuz birikimlerin bu tarihi perspektife olumlu katkı yapmadığı açıktır. Ancak tarihin derinliklerinden gelen olumsuz unsurların başında kuşkusuz, bu iki milletin aynı dini paylaşımlarına rağmen aralarındaki Sünni-Şii farklılaşması gelmektedir. Irak halkının çoğunluğu Şii iken Sünni idare altında yaşaması ve İranlıların Irak’taki Şiilere, Irak’ın da İran’daki Sünni ve Arap kökenli toplumlara el atmaları iki ülkeyi tetikleyen ayrı ve kuvvetli husumet nedenleridir” (Topur, 2004: 267).

“1979 Şubatında şahın devrilmesi ve Humeyni rejiminin başlaması ile birlikte Irak-İran münasebetleri hızla kötüye gitmeye başladı. Humeyni rejimi Irak için rahatsızlık verici idi. Çünkü İran’da bir Şii rejiminin kurulması, halkının asgari % 40’ı Şii olan Irak için tehlikeli bir gelişme idi. Kaldı ki, Humeyni daha ilk günden itibaren bütün Arap ülkelerindeki Şiileri ayaklanmaya kışkırtmış ve bununla da yetinmeyerek birtakım yıkıcı faaliyetlere de girişmişti” (Ersin, 2003: 110).

İki ülke arasında yaşanan savaşın bir diğer nedeni de Kuzistan Arapları sorunudur. Kuzistan Arapları, Humeyni rejimi sonrasında bağımsızlıklarını istemişlerdir. İran yönetimi tarafından istekleri kabul edilmeyince iki taraf arasında çatışmalar başlamıştır. İşte bu sırada Irak, İran’ın Kürtleri kullanarak kendine yaptığını Kuzistan Arapları vasıtasıyla İran’a yapmıştır. Çatışmalarda Kuzistan Araplarına destek vermiştir.

Saddam Hüseyin 1979 yılının Temmuz ayında Irak yönetimini ele geçirdiğinde, ülke içinde ciddi bir muhalefet ile karşı karşıya kalmıştır. Bu siyasi muhalefetin en büyük temsilcilerinin Şiiler olması İran ile Irak arasındaki ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur.

Anlatılan tüm bu sebeplerden dolayı Saddam Hüseyin 17 Eylül’de mecliste bir konuşma yaparak 1975 yılında imzalanan Şattü’l Arap anlaşmasını feshettiğini açıkladı. Saddam Hüseyin, bu açıklamadan sonra 22 Eylül 1980’de Irak ordularını İran’a karşı

harekete geçirerek çatışmaların başlamasına neden oldu.(Ersin,2003: 111)“Saddam’ın hedefi, İran’ı işgal etmek ve Humeyni’yi devirmek yerine, Irak-İran sınırında, genişçe bir şeridi ele geçirerek Irak için, bir güvenlik hattı kurmaktır. Irak kuvvetleri, başlangıçta sınırı aşarak, İran topraklarında geniş bir araziye ele geçirir. Saddam, İslam Devriminin yarattığı kaos ve karmaşadan yararlanarak başarılı olacağı hesabında yanılmıştır. Kısa süre içinde, İran’ın gerçekleştirdiği karşı taarruz ile Irak kuvvetleri çekilmek zorunda kalır” (Pehlivanoğlu, 2004: 180-181). “Aynı yılın sonlarında Irak, İran’da işgal altında tuttuğu bütün topraklardan çekilerek barış için girişimlerde bulunmaya başladı.Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin’i devirmeyi temel alan ve savaşı çıkarttığı gerekçesiyle Irak’tan yüklü bir tazminat isteyen Ayetullah Humeyni yönetimindeki İran’ın uzlaşmaya yanaşmaması nedeniyle savaşı sona erdirme çabaları sonuçsuz kaldı” (Ana Britannica, 1990, C.11: 616). 1983 yılı başında da İran, Irak topraklarına bir saldırı gerçekleştirse de başarılı olamadı.

“Beklenenden çok daha güçlü çıkan İran direnişi önünde Irak ordusunun daha fazla ilerleyememesi sonucu Irak-İran savaşı, her iki tarafın da kesin üstünlük sağlayamadığı bir tür yıpratma savaşı olarak yaklaşık 8 yıl kadar sürmüş ve bir uzlaşi ile değil ateşkes ile sona ermiştir. Savaşın bir kazanımı bulunmaması, SSCB ve Amerika Birleşik Devletleri’nin taraflardan eşit uzaklıkta yer almalarından kaynaklanmıştır. Ancak bu savaş, Arap ülkelerinin iki farklı tutum sergilemelerine yol açmıştır. Suudi Arabistan, önce Irak’a Şii karşıtı hareketi desteklemek amacıyla yardım etmiş, benzer biçimde Ürdün de Irak’ı desteklemiştir. Bu durum, İran’ı destekleyen Suriye ile Ürdün’ün arasında gerilim yaşanmasına yol açmıştır. Libya da İran yanında yer almıştır” (Dedeoğlu, 2002: 78).

“Güvenlik Konseyi’nin 20 Temmuz 1987 günü ve 598 sayılı kararını, 17 Temmuz 1988’de Irak’ın kabul etmesi üzerine, İran da 18 Temmuz da kabul etmek zorunda kaldı. 20 Ağustos 1988’de de bütün Irak-İran cephesi boyunca ateşkes yürürlüğe girdi” (Ersin, 2003: 117). “Yapılan görüşmelerde taraflar, 598 sayılı kararın maddelerinin uygulanması konusunda anlaşamadılar. Bu karar daha çok savaşı sona erdirme amacına yönelik olduğundan, Şattü’l-Arap’taki muhafaza ve gözetleme işleri ve savaş esirlerinin salıverilmesi gibi pek çok konu çözülemedi. İran ile Irak arasındaki sorunların çözümü 1990’a kadar sürüncemede kaldı. Kuveyt’i işgalinden sonra 16 Ağustos 1990’da Saddam Hüseyin, İran’ın Ağustos 1988’de sağlanan ateşkesten sonra

ileri sürdüğü neredeyse bütün şartları kabul ederek acil bir resmi anlaşma sağlamak istedi. 10 Eylül 1990'da İran ve Irak diplomatik ilişkileri başlatmak üzere anlaştilar. Ama o dönemde de taraflar sınırlar konusunda kesin bir anlaşmaya varamadılar. Günümüzde sınırdaki durum 1990'lardaki şekliyle devam etmektedir" (Özcan, 2003: 202).

Komşu iki ülke arasında yaşanan bu savaş, Körfez ülkeleri arasında bir güvenlik sorunu yaşanmasına, Kürt sorununun temellerinin atılmasına ve Körfez Krizi'nin hazırlanmasına sebep olmuştur. Ayrıca savaş esnasında birbirlerinin petrol rafinerilerini bombalamaları iki ülkenin ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir.

3.2.2. ABD'nin Irak'la Savaşı

Irak ile Amerika arasında yaşanan savaşları iki dönemde incelemek mümkündür. Birinci dönem Irak'ın 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi ile başladı ve I. Körfez Savaşı olarak adlandırıldı. İkinci dönem ise Mart 2003'te Amerika'nın Irak'a saldırması ile başladı ve II. Körfez Savaşı olarak adlandırıldı. Yakın tarihte yaşanan bu II. Körfez Savaşı'nın etkileri halâ devam etmektedir.

3.2.2.1. Birinci Körfez Savaşı

Irak İran'la olan sekiz yıllık savaşın sonunda, iki devlet arasında kalıcı bir barış için öne sürülen anlaşmaların hiçbirini kabul etmedi. Ancak 1990'lı yıllara girerken bu davranışlarında değişiklik yaparak İran'a yanaştı ve iki ülke arasında barış yapıldı. Irak'ın davranışlarındaki bu ani değişimin sebebi Kuveyt üzerinde hak iddia etmesiyle anlaşıldı.

"İran-Irak Savaşı sırasında Kuveyt Irak'ı desteklemişti. Irak'a ciddi miktarda para yardımı yapan Kuveyt'in kamuoyu da Irak'ın yanındaydı. Halkın Irak'a olan bu desteği büyük ölçüde, gerçekleştirdiği devrimi komşu ülkelere yayma niyetinde olduğunu deklare eden İran'dan duyulan korkuya dayanıyordu. İran'ın tehditleri, Kuveytlilerin çoğunun Saddam'ın Körfez'in koruyucusu olduğu fikrine inanmasını sağladı. O dönemde Irak'a destek o derece büyüktü ki Kuveyt neredeyse Irak'ın bir eyaleti sayılabilirdi. Kuveyt'in Irak'ı savaş sırasında desteklemiş olmasına rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler savaştan sonra bozuldu"(Özcan, 2003: 67).

Irak İnan'la yaptığı savaşın sonunda bozulan ekonomisini düzeltmek için, ‘‘başta Suudi Arabistan ve Kuveyt olmak üzere Arap ülkelerinden ekonomik yardım yapmalarını, bu mümkün olmadığı takdirde, Irak petrol satışının arttırılması için destekleyici tedbir almalarını talep etmişti. Irak, Kuveyt'i ve diğer Körfez devletlerini, İnan'ın emperyalist emellerine karşı koruduğunu iddia ederek, körfez ülkelerinin yaptığı savaş harcamalarına katkıda bulunmalarını, ekonomik yardım olarak, kredi vermelerini veya borçlarının silinmesi gerektiğine inanmaktaydı’’(Pehlivanoğlu, 2004: 193). Irak'ın bu talepleri Kuveyt ve diğer Arap devletleri tarafından reddedildi. Hatta Kuveyt daha da ileri giderek OPEC'in belirlediği kotanın çok üstünde petrol üretip petrol fiyatlarının düşmesine neden oldu. Bu olay da Irak'ın petrolden elde ettiği gelirlerin düşmesine yol açtı.

Bunun zerine ‘‘Irak, 16 Temmuz 1990'da Arap Birliği Genel Sekreterliği'ne bir memorandum verdi. Memorandum şu noktaları ihtiva etmekteydi;

1. Kuveyt, Irak'ın Güneyinde bulunan ve Kuveyt sınırları içinde olan Rumeyla bölgesinden 1980'den beri petrol çıkarmaktadır ve bu suretle Irak'ı 2.4 milyar dolar zarara sokmuştur.
2. Kuveyt, Irak'ın, ‘‘vahşi emperyalist-Siyonist kampanyası’’ ve ‘‘mali sıkıntılar’’ ile karşı karşıya bulunduğu bir sırada, Irak'a zarar veren bir petrol politikası takip etmektedir.
3. Irak'ın bazı Körfez ülkelerine (başta Suudi Arabistan ve Kuveyt) olan en az 30 milyar dolarlık borcu silinmelidir. Çünkü Irak sekiz yıl boyunca bu ülkelerin de çıkarları için savaşmıştır.
4. Irak Kuveyt sınırı yeniden tesbit edilmelidir.

30 Temmuz'da Ürdün Kralı Hüseyin de Bağdat ve Kuveyt'i ziyaret ederek uzlaştırma çabasında bulundu’’ (Ersin, 2003: 123).

Irak ile Kuveyt arasında anlaşmazlık konusu olan beş temel hukuki konu vardı. Bunlar ‘‘Kuveyt'in ayrı bir birim olarak var olma hakkı, Irak'ın Verbe ve Bubiyan adaları ile ilgili hak iddiaları, sınırın tam olarak nereden geçtiği, iki ülkenin sınırındaki Rumeyla petrol bölgesinde Kuveyt tarafından çıkarılan petrole ilgili tartışma’’dır. (zcan, 2003: 68). ‘‘Topraklar ve sınırla ilgili sorunları, petrol fiyatlandırma

konusundaki görüş ayrılıklarını ve Irak'ın Kuveyt'e olan borçları konularını görüşmek üzere iki ülke temsilcileri 31 Temmuz 1990'da Cidde'de bir araya geldi. Kuveyt Irak'la sınır konusunda bir anlaşmaya varmayı, Irak da stratejik Verbe ve Bubiyan adalarını elde etmeyi umuyordu. Veliaht Prens Şeyh Saad başkanlığındaki Kuveyt delegasyonunun hedefi en iyi ihtimalle iki ülke arasındaki sınırın Irak lehine bazı düzenlemeler yapılarak çizilmesi idi ve böylece Irak'ın sınırda yaklaşık 30 yıldır yaptığı değişiklikleri ve ihlalleri kabul etmiş olacaktı. Irak'ın borçlarını silmeye hazır görünen Kuveyt için bunun olmazsa olmaz şartı sınırın kesin olarak çizilmesi idi" (Özcan, 2003: 70). Ama beklenenler olmadı ve iki ülke şartlarda anlaşamayınca görüşmeler kesildi.

"İstekleri reddedilen Saddam, Temmuz 1990'da Kuveyt'i işgali hedeflemişti, ancak silahlı kuvvetlerini Kuveyt'e sevk etmeden önce İran-İrak harbi süresince kendisini destekleyen ABD'ye yaklaşarak nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda görüş almak istedi, bu amaçla ABD Büyükelçisini sarayına davet etti"(Pehlivanoglu, 2004: 193). Saddam, Büyükelçi ile yaptığı görüşmede Amerika'nın Irak ile Kuveyt arasındaki sorunla ilgilenmediğini öğrendi. Ayrıca daha sonra Amerika, Kuveyt ile aralarında herhangi bir güvenlik anlaşması olmadığı mesajını da Irak'a gönderdi. Tüm bu gelişmeler Saddam'ı cesaretlendirdi.

Taleplerinin Arap devletleri tarafından reddedilmesi ve ABD'den aldığı cevapla cesaretlenen Saddam, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etti. "İrak'ın bu hareketinin arkasında İran-İrak Savaşı sonrasındaki malî zorlukları, Kuveyt'i işgal ederek Körfez'e doğrudan bir çıkışa sahip olma ve bölgesel egemenlik hevesleri yatmaktadır" (Özcan, 2003: 71).

İrak işgal ettiği Kuveyt'in petrol kapasitesi ile dünya petrol rezervlerinin %20'sini ele geçirmiş bulunuyordu. Bu sayede Irak dünya çapında petrol üretim ayarlamalarıyla ve petrol fiyatlarıyla istediği gibi oynayabilirdi. Artık Saddam elde ettiği bu muazzam zenginlik ile süper güç olma hayalini gerçekleştirebilirdi. (Ergil, 1990: 37).

"Kuveyt'in işgali başta ABD olmak üzere birçok ülke tarafından protesto edildi. Ronald Reagan'dan sonra, Başkanlık koltuğuna oturan George Herbert Walker Bush (Bush I) Saddam'ın Kuveyt'i işgali karşısında şiddetle tepki göstererek; "Saddam"ın

dünya düzenini değiştirmesine müsaade edemem.” beyanları ile tepki gösterdi. Bush, 2 Ağustos 1991’de işgali şiddetli şekilde tel’in ederek, Irak ve Kuveyt’e ekonomik ambargo uygulanmasını, ABD’de bulunan Irak ve işgal edilmiş Kuveyt’e ait nakdi varlıklarının dondurulmasını emretti” (Pehlivanoğlu, 2004: 193). Bir çok ülke de Amerika gibi davranarak Irak ve Kuveyt’e ambargo uyguladı. Irak’a silah satan ülkeler satışlarını durdurdu, Irak ya da Kuveyt’e ait mal bulunduran ülkeler de bu mal varlığını dondurdular.

Amerika, İsraililer’den bu kriz içinde özellikle yer almamasını istedi. Çünkü Arap devletleri de dahil tüm dünya bu olayda Saddam’ı hedef almıştı. İsrail eğer bu olayda yer alacak olursa Saddam’a karşı oluşturulan cephe zayıflayabilirdi. Kimi Arap lkeleri sırf İsrail’e olan karşıtlıklarından dolayı Irak’ın saflarına geçebilirlerdi. (Ergil, 1990: 39).

“ABD, Sovyetler Birliği’nden gördüğü destekle de Kuveyt’in işgaline çok kısa sürede ve çok kesin biçimde tepki gösterdi. Bush-Gorbaçov Helsinki Zirvesi, kısa bir süre önce iki kutuplu olan dünya siyasetinde zorbalara yer bırakmayacak bir barış ve hukuk çağının başladığını kanıtladı. İki süper güç Irak’ın Kuveyt’ten önce barışçı zorlamalarla, daha sonra askeri müdahale ile çıkarılması gereği üzerinde anlaşma birliği sağladılar”(Ergil, 1990: 37).

“Kuveyt’in işgali ile beraber Amerika, Carter Doktrini doğrultusunda hareketlenmiştir. Ancak, müdahale gerekçelerine dair o zaman yapılan değerlendirmeler iki temele oturmuştur. Başkan Bush, G. sonbaharda yaptığı değerlendirmede müdahale nedenleri bakımından önceliği bağımsız bir devletin silahlı saldırı ile işgal edilmiş olmasına, yani ahlâki ve meşru nedenlere vermiştir. Petrolden bahsetmiş ancak bunu harekât nedeni cümlesinden saymamıştır. Saddam’ın Kuveyt’ten sonra ikinci bir hamle halinde Amerika’nın Suudi Arabistan’ı savunmasının fevkalade ağır zayıflara neden olacağı ortaya atılmış, petrol konusu bu vesile ile gündeme girmiştir. Kontrolde çıkmış ya da çıkma kabiliyeti olan bir diktatörün, dünya petrolünün yüzde kırk beşini kontrolü hedeflemiş olabileceği, böyle bir halin ortaya çıkmasının Amerikan stratejik çıkarlarını büyük bir tehdit altına sokacağı ve mutlaka önlenmesi gerekecek bir gelişme olarak değerlendirilmiştir” (Topur, 2004: 298).

“Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 678 sayılı kararıyla Irak’ın 15 Ocak 1991’e kadar Kuveyt’i terk etmesini, eğer bu karara uymazsa Irak’a karşı gerekli gücün kullanılacağını belirtti” (Özcan, 2003: 71). Irak kendisine yapılan tüm baskılara rağmen Kuveyt’den çekilmedi. Bunun üzerine Amerika, 17 Ocak 1991’de Irak’ı Çöl Fırtınası adını verdiği bir operasyon ile bombalamaya başladı. “Beş hafta süren bombardımanın ardından 26 Şubat günü kara operasyonu başlamış ve iki gün sonra Irak, tüm BM kararlarını kabul ettiğini belirterek teslim olmuştur. Savaş sonucu merkezi denetimin azalmasından yararlanan Güney Irak’lı Şiiiler, 2 Mart 1991’den itibaren ayaklanmış, onları Kuzey’de yaşayan Kürtler izlemiştir. Ancak Şii isyanını kısa sürede bastırarak kuzeye yönelen Irak kuvvetleri kısa sürede bu bölgeye de hâkim olmuşlar, toplu bir katliamdan çekinen Kürtler de kitleler halinde Türkiye’ye sığınmışlardır” (Dedeoğlu, 2002: 88).

Savaş, Mart başında Safwan’da ateşkesin kabul edilmesi ile sona ermiş Kuveyt işgalden kurtarılmıştır. “Irak, Kuveyt üzerindeki hak taleplerinden vazgeçmiş ve esirleri serbest bırakmayı kabul etmiştir. Ateş-Kes anlaşmasında Irak’ın helikopter uçurmasına izin verilmiştir. Güvenlik Konseyinde Nisan başında kabul olunan yeni bir kararlar (687/91) Irak; kitle imha silahlarını, bunlara ait maddeleri ve kitle imha silahı taşıyacak balistik füzeleri imha etmeyi, nükleer silah geliştirmemeyi, menzili 150 km geçen balistik füzeleri imha etmeyi kabul etmiştir” (Topur, 2004: 303).

“3 Nisan 1991 günü 687 sayılı Güvenlik Konseyi kararıyla ambargonun kalkması için Irak’ın kitle imha silahlarını yok etmesi koşulunu getiren Birleşmiş Milletler’i, 10 Nisan günü Irak kuvvetlerinin 36. paralelin kuzeyine geçmemesi için uyarı Amerika Birleşik Devletleri izlemiştir. Uçuşa yasak ilan edilen bu bölgeye, Şii halkı korumak amacıyla 27 Ağustos 1992 tarihinde 32. paralelin güneyi de eklenmiştir. Böylece Irak, 36. ile 32. paraleller arasında bırakılarak bu çizgilerin dışındaki alanlarda denetimini kaybetmiştir” (Dedeoğlu, 2002: 88-89).

“Irak BM’nin şart koştuğu yükümlülükleri yerine getirmediği gerekçesiyle 1993, 1996, 1998 ve 2001 yıllarında tekrar tekrar bombalanmıştır. Ancak bu arada petrol ambargosu biraz yumuşamış, BM Güvenlik Konseyi’nin 14 Nisan 1995 tarihli ve 986 sayılı “Petrol karşılığı Gıda” adını taşıyan kararıyla Irak’a yılda 4 milyar dolarlık petrol

satmasına izin verilmiştir. Petrolden sağlanan gelirin BM gözetimi altında halkın öncelikli ihtiyaçlarını karşılamak için harcanması öngörülmüştür” (Ersin, 2003: 132).

3.2.2.2. İkinci Körfez Savaşı

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika’da yaşanan terör saldırıları ile, dünya siyaseti yeni bir dönemece girdi. Bütün dünya yaşanan bu terör olaylarını kınadı. Saldırıları El-Kaide örgütü ve onun başı olan Usame Bin Ladin üstlendi. Daha önce dünyanın pek çok yerinde yaşanan terör olaylarına sesini çıkarmayan ABD, bu olay kendi başına gelince dünyayı ayağa kaldırdı. Afganistan’da olduğunu tespit ettiği Usame Bin Ladin’i, Taliban yönetiminden istedi. İsteğine olumsuz cevap alınca hiç vakit kaybetmeden Afganistan’a askeri bir operasyon düzenledi. Bu operasyonun ardından bölge siyasal ve ekonomik yapılandırma projeleri ile geliştirilme yoluna gidildi.

Amerika terör saldırılarından sonra sadece Afganistan’da değil, terör eylemlerine başvuran grupların barındığı tüm bölgelerde rejim değişikliğine dayanan bir hareket başlattı. Bu hareket doğrultusunda Afganistan’dan sonra “El Kaide ile işbirliği yaptığı, kitle imha silahları bulundurduğu ve ürettiği, şedit ve baskı yönetimi gerekçe gösterilerek Saddam ve rejimi hedef ilan edildi” (Pehlivanoğlu, 2004: 328).

“Arap devletleri Afganistan’dan sonra bu defa yeniden bir İslam devletine yapılacak saldırıyı, 11 Eylül’den sonra İslam camiası üzerine yöneltilen söylemleri de dikkate alarak kamuoylarının taşıyamayacağını söylemeye başlamışlardır. Ayrıca ortada adı geçen devletlerin El Kaide ya da terör odaklarıyla bağlantıları ve yine bunların elinde kitle imha silahları olduğu iddialarına dair kanıt da görülememektedir. Arap idareleri terörün, İsrail-Filistin sorunu hakkında İsrail yanlısı ve taviz vermez Amerikan siyasetlerinden kaynaklandığını ve o nedenle tekrar ikinci bir İslam devletine yapılacak saldırının radikalizme fırsat vererek tam tersine terörü daha da azdıracağı inancındadır. Bununla beraber Arap devletlerinin Saddam’ın devrilmesi harekâtına ise karşı çıkmadıkları görülmektedir” (Topur, 2004: 537).

Amerika’nın Irak’a herhangi bir operasyon düzenlemesi fikrine sadece Araplar değil Fransa, Almanya ve Rusya gibi büyük devletler de karşı çıkmışlardır. Fransa ve Almanya sorunun zor kullanarak değil, barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini savunmuştur. “Yeni Amerikan idaresine Amerika içinden de muhalefet gelmiştir. General A. Zinni’nin Bölgede Amerikan Merkez Komutanı iken Amerikan Kongresine

verdiği ifadede, parçalanmış bir Irak'ın Saddam rejimi altındaki Irak'tan daha tehlikeli olacağını söylediği bilinmektedir. Eski Dışişleri Bakanı Albright ve Başkan Bush, G.'un danışmanlığını yapan Scowcroft, yapılacak müdahalenin Bölgeyi bilinmeyen tehlikelerin içine iteceğini, eski Savunma Bakanı R. Schlesinger, Saddam'ın devrilmesinin Ortadoğu'nun stratejik haritasını değiştirmeyi zorunlu hale getireceğini söylemişlerdir” (Topur, 2004: 538).

Amerika'nın bu operasyonu düzenleme nedenlerini şöyle sıralayabiliriz; siyasal, ekonomik, stratejik nedenler ve güvenliğe ilişkin nedenler. Siyasal olarak, “soğuk savaşın bitmesinden sonra dünyanın tek süper gücü kalan ABD, Afganistan, Irak ve yakın gelecekteki diğer saldırılarıyla dünya üzerinde hegemonya kurmayı ya da zaten var olan hegemonyasını perçinleştirmeyi amaçlıyor. Zira o da biliyor ki dünya hâkimiyeti yerkürenin bu esrarlı köşesine sahip olmaktan geçiyor.” (Turan, 2003: 419)

Ekonomik anlamda, ABD Ortadoğu'yu üretim fazlası ürünleri için geniş bir dış pazar olarak görmektedir. “Bunun yanı sıra ABD'nin Irak'a müdahalesinde Irak'taki petrol rezervleri önemli bir yer tutmaktadır. Dünyanın en büyük petrol ithalatçısının dünya petrol rezervlerinin en fazla bulunduğu Ortadoğu bölgesini kendi politikalarıyla zıt düşen yönetimlere bırakması ABD'nin hayati çıkarlarıyla tamamıyla ters düşmekteydi.” (Arvasi ve Erkan, 2003: 375). ABD'nin operasyonu düzenleme sebeplerinden biri olan siyasal sebepleri incelediğimizde değindiğimiz “dünya üzerinde hegemonya kurma” isteği için de, petrol rezervlerini denetimi altında tutmak önemlidir.

“ABD'nin Irak'a müdahalesinin diğer bir önemli sebebi ise güvenlik kaygılarına ve stratejik temellere dayanmaktadır. Bu güvenlik kaygılarının başında hiç şüphesiz Irak'ın sahip olduğu düşünülen kitle imha silahları gelmektedir. Bu tür silahları kendi halkı üzerinde kullanmaktan geri durmayan Saddam yönetiminin taşıdığı potansiyel tehdit tüm dünyanın dikkatini bu ülke üzerine ve Ortadoğu'ya çevirmesine yol açmıştır.

ABD'yi böyle bir askeri müdahaleye götüren diğer bir önemli nokta ise İsrail'in güvenliğini sağlamak ve kendi çevresinde diğer devletlerin faaliyetlerinden tam olarak emin olamayacak bir düşünceden İsrail'i bağımsız kılmaktır. Her an bir terörist saldırının yaşanması endişesini taşıması ve her an terörist bir saldırı ile ölebilecek vatandaşlarının olması düşüncesi İsrail'in güvensizliğini artıran bir etken olmuştur.” (Arvasi ve Erkan, 2003: 376-377)

“ABD’nin Irak politikası çok yönlü uygulanmaktaydı. ABD, bir taraftan BMGK aracılığı ile Irak’a uygulanmakta olan yaptırımları yakından takip ediyor, diğer taraftan, Irak’a yönelik yapılacak askeri harekât için diplomatik ve askeri hazırlıklarını sürdürüyordu. Irak’a yönelik diplomatik ve askeri hazırlıklara açık gerekçe, Irak’ın sahip olduğu iddia edilen kitle imha silahları (KİS)’nin varlığıydı....BM Silah Denetim heyeti Irak’taki araştırmalarında, Başkanlık saraylarını kapsayan denetim talep ettiklerinde, Irak yönetiminin direnişi ile karşı karşıya kalmış ve yaşanan kriz içinde ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardı. BM denetim heyetinin Irak’ta KİS araştırmalarına yeniden başlanması talepleri Irak yetkilileri tarafından uygulanmakta olan yaptırımlar ile ilişkilendirilerek, Irak’a uygulanan yaptırımlar kalkmadan denetimlere müsaade edilmeyeceği ifade edilmekteydi” (Pehlivanoğlu, 2004: 329-330).

Amerika Irak’a düzenlediği operasyonun temelini, aslında var olmayan kitle imha silahlarına dayandırmıştı. Amerika Başkanı Bush, dünya kamuoyu onaylamasa da Irak’a bir operasyon düzenleyerek ülkede rejim değişikliği yapacağını ve ülkeyi bu silahlardan arındıracağına dair beyanatlar vermiştir. İngiltere Başbakanı T. Blair de Bush’un bu beyanatlarını destekler şekilde konuşmalar yapmıştır. Yaşanan bu gelişmelerden savaşın hiç de uzak olmadığını anlayan Irak, daha sonra BM silah denetçileri ile çalışma konusunda uzlaşmaya varmıştır.

Amerika askeri hazırlıklarını sürdürürken Irak yaşanan krizin barışçıl bir yolla çözülmesi için diplomatik girişimlerde bulundu. Irak Dışişleri Bakanı Ortadoğu ülkelerini gezerek Amerika’nın düzenleyeceği askeri harekâta karşı yardım istedi. Ancak istekleri sonuçsuz kaldı.

“Silah denetçilerinin Ocak 2003 sonlarına doğru ara rapor vermeleri kararlaştırılmıştır. Bu süre yaklaştıkça, Güvenlik Konseyinin açık bir mutabakatı olmaksızın Amerika’yı Irak’a tek taraflı mücadelede bulunmaktan caydırmak üzere Güvenlik Konseyinin Daimi üyeleri olan Fransa, Rusya ve Çin askeri bir harekâta girişmenin meşru zemininin ancak Güvenlik Konseyinden 1441 sayılı karardan sonra bu yolda ikinci bir karar çıkarılması gerektirdiğini vurgulamaya devam etmişlerdir. Harekete Almanya da katılmıştır” (Topur, 2004: 543-544).

Silah denetçileri Irak'taki denetimlerin sonucu ile ilgili ilk raporlarını 27 Ocak'ta Güvenlik Konseyi'ne sundular. Raporda Irak'ta yapılan denetimlerde kitle imha silahlarına rastlanmadığı bildiriliyor, ancak denetimlerin sürmesi gerektiği vurgulanıyordu. Raporda yer alan bu bilgilere rağmen Amerika, Irak'da kitle imha silahı olduğunu iddia ediyor ve buraya askeri bir operasyon düzenlenmesi gerektiğini tekrarlıyordu.

“Fransa, Almanya ve Rusya 12 Şubat günü Irak konusunda ortak bir muhtıra yayınlamışlardır. Güç kullanmanın en son seçenek olması gereğinin altını çizmişler, barışçı yolların hâlâ şansı olduğunu belirtmişlerdir. Arap Birliği Dışişleri Bakanları da Güvenlik Konseyi toplantısı arifesinde akdettikleri toplantıda Irak'a yapılabilecek askeri müdahaleyi reddetmişler, Güvenlik Konseyinin silah denetçilerine işlerini yapma fırsatı tanınmasını ve hiçbir Arap devletinin böyle bir teşebbüse yardımcı olmamasını istemişlerdir” (Topur, 2004: 545).

“Amerika'nın tüm baskı ve savaş hazırlıklarına rağmen süren denetimler sonucu 13 Şubatta silah denetçilerinin ikinci raporu da BM'ye sunuldu. 27 Ocak'ta Güvenlik Konseyi'ne sundukları ilk raporun ardından Irak'ın silah denetçileri ile işbirliği konusunda daha istekli olduğunu belirten Blix, “400'den fazla tesis, başkanlık sarayı, askeri kamp ve tarım alanlarında önceden haber verilmeden denetim yapıldığını ve Irak'ta kitle imha silahı bulunmadığını” açıkladı. Ayrıca Irak yönetiminin, raporları doğrultusunda hardal gazını imha etmeye başladığını, “kitle imha silahlarının üretimini ve ithalinin yasaklanması” konusunda yeni bir karar aldığını hatırlattı” (Ersin, 2003: 136).

Bu gelişmelere rağmen “Amerika, İngiltere ve İspanya tarafından Güvenlik Konseyine 24 Şubat tarihinde bir karar tasarısı getirilmiştir. Tasarıda, Irak'ın (1441/2002) sayılı karar ile kendisine tanınmış olan fırsatı değerlendiremediği hükmü yer almaktadır. Bunun anlamı ve tabii neticesi, ilân edilmeksizin ve üyeleri bağlamaksızın Güvenlik Konseyi'nin Irak'a askeri müdahaleye yeşil ışık yakması, rıza göstermesi olacaktır. Karar geçmemiştir ve tasarı sahipleri teklifi geri çekmişlerdir. Amerika ve İngiltere 27 Şubat teşebbüsünden sonra bu defa da 7 Mart tarihinde Güvenlik Konseyine bir yeni taslak getirmiştir. Irak'ın, 1441 (2002) sayılı karar gereğince silahsızlanma konusunda üstüne düşeni yerine getirdiğine Güvenlik Konseyi

tarafından 17 Mart tarihine kadar karar verilmediği takdirde aynı kararlar kendisine tanınan fırsatı değerlendirmemiş sayılacağı teklif olunmuştur. Bunu da Fransa, Rusya ve Çin derhal reddetmişlerdir” (Topur, 2004: 546).

Ne Fransa, Almanya ve Rusya gibi büyük devletlerin silahsız çözüm önerileri ne de Ortadoğu bölgesindeki diğer ülkelerin barışçıl çözüm arayışları sonuç vermedi. Amerika ve İngiltere, 20 Mart 2003 tarihinde Irak’ı bombalamaya başladı. Aynı gün, “ABD Başkanı Bush, yaptığı konuşmada, “Saddam rejimini devirmek ve Irak’a demokrasi ve barış getirmek amacıyla savaşın başladığını” dünya kamuoyuna duyurdu. Kısa süre sonra, Irak TV’sine çıkan Saddam halkına hitap ederek halkı saldırıya karşı cihata çağırdı. ABD’nin tek taraflı olarak Irak’a başlattığı askeri harekât, uluslararası tepkilere neden oldu” (Pehlivanoglu, 2004: 355).

Irak lideri Saddam Hüseyin’in yaptığı gövde gösterileri, Koalisyon güçleri ile Irak güçleri arasında her an büyük çapta bir askeri çatışmanın yaşanacağı imajını verdiysede beklenen olmadı. Başkan Bush, “1 Mayıs günü USS Abraham Lincoln gemisinden, Irak’taki ana çatışma harekâtının son bulunduğunu Koalisyon kuvvetlerinin galip geldiğini ilan etmiş, o günden itibaren artık Irak’ta güvenliğin sağlanması ve yeniden yapılandırılma işleminin başlayacağını bildirmiştir” (Topur, 2004: 548). Bush her ne kadar Irak’taki ana çatışmanın 1 Mayıs’da bittiğini söylesede Koalisyon güçleri ile Iraklı direnişçiler arasındaki çatışma bu tarihten sonra artarak devam etti.

Iraklılar tarafından baskıcı Saddam rejimine karşı bir umut ışığı olarak görünen ABD ve İngiliz kuvvetleri zamanla şiddet olaylarını turmandırdılar. Halk savaşın acı yüzünü bundan sonra daha iyi görmeye başladı. Irak’ta yaşananlar saniye saniye tüm dünya televizyonlarında gösterildi. Saddam’ın heykelinin devrilişi Irak’ta yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Ama bu dönem maalesef ki baskıcı Saddam rejimini bile halka arattı. Bir çok masum Iraklı Koalisyon güçleri tarafından akıl almaz işgencelere tabi tutuldu. Bu görüntülerin savaş sonrasında medyaya sızması dünya gündemine bomba gibi düştü. Amerika’nın bölgeye “demokrasi ve insan hakları” götüreceğim diyerek kandırdığı dünya kamuoyu bu görüntüler karşısında şok oldu. Bu görüntüler yüzünden zor durumda kalan Amerika, bu olaylarda yer alan görevlileri cezalandıracağını söyleyerek bu durumdan da sıyrılmasını bildi.

Saddam'ın devrilmesinden sonra Irak'ta önce koalisyon güçleri tarafından geçici bir hükümet kuruldu. Daha sonra koalisyon güçleri, diğer ülkelerden gelebilecek eleştirilerin önüne geçebilmek için, içinde Iraklılar'ın da bulunduğu yeni bir hükümet kurma çalışmalarına başlamışlardır. Bu gelişmeler devam ederken, "18 Nisan 2003 tarihinde Başkan Bush'un çağrısı ile çalışmaya başlayan ve yaklaşık bir aydır kapalı kapılar ardında sürdürüldüğü belirtilen görüşmelerin ardından BMGK, 21 Mayıs 2003'te 13 yıldır Irak'a uygulanmakta olan ekonomik ambargonun kaldırılmasına karar verdi. İngiltere ve İspanya ile birlikte hazırladığı tasarının onaylanması için Fransa, Rusya ve Almanya'ya çeşitli tavizler veren Bush yönetimi, Irak'ın petrol gelirlerinin ülkenin yeniden inşasında nasıl kullanılacağı konusunda karar verme yetkisini İngiltere ile paylaşmış oldu. Irak Kalkınma Fonu oluşturuldu. ABD ve İngiltere Irak Kalkınma Fonunda toplanacak, petrol satış gelirlerinin sarfi konusunda ekonomik yaptırım gücüne sahip otorite konumuna getirildi. Irak'ı işgal eden iki ülke Abd ve İngiltere, Irak'ın temel gelir kaynağı petrolü de kontrol eder duruma geldi. BMGK Kararı ile petrol karşılığı gıda programı nın altı ay içinde sona erdirilmesi sağlandı" (Pehlivanoğlu, 2004: 367).

Böylece ABD isteğini elde etmiş, halkının çoğu yoksulluk sınırının altında yaşayan, işsizliğin hat safhaya çıktığı ama petrolün önemli bir değer olduğu Irak'ın ekonomisini ele geçirmişti. Zaten bunca savaşın asıl amacı da buydu. ABD Irak'ın ekonomisini ele geçirdi ama bu arada kendi ekonomisi de büyük zarara uğradı. ABD ikinci bir Vietnam bataklığına girmek üzereydi. Çünkü, direniş gruplarının saldırıları bitmek bilmiyordu. Bu gelişmeler ABD'nin planladığı zamandan önce yönetimi Iraklılar'a devretmesine neden oldu. Yeni Irak yönetiminin her ne kadar demokratik esaslara uygun olarak kurulmuş olduğu söylensede bu doğru değildir. ABD'nin istekleri doğrultusunda hazırlanmıştır.

Bugün Irak'ta silah sesleri yükselmeye ve insanlar öldürülmeye devam ediyor. Irak halkı savaşın getirdiği kargaşa ortamında yaşamını devam ettirmeye çalışıyor. Ülkeye gerçek anlamda demokratik bir yönetimin ne zaman geleceği, insanların yaşayabileceği huzurlu bir ortamın ne zaman oluşacağı halâ belirsiz. Sanırım belli olan tek şey, dış güçlerin bölge üzerindeki emelleri bitinceye kadar buraya barışın uğramayacağı.

4. BİTMEYEN BİLEK GÜREŞİ: ORTADOĞU VE DIŞ GÜÇLER

4.1. ABD ve Ortadoğu

“ABD’nin Ortadoğu’ya ilgisinin başlangıcı bağımsızlığını kazandığı 1770’li yıllara kadar uzanır. ABD’nin kurucularından B. Franklin ve daha sonra Başkan olan T. Jefferson ve J. Adams, dönemlerinde Ortadoğu’nun tek hâkimi olan Osmanlı Devleti ile diplomatik ilişki kurmak ve anlaşmalar yapmak için arzu gösterip girişimlerde bulunmuşlardır. Ancak, bunda başarılı olamamışlardır.

Türk-Amerikan diplomatik ilişkilerinin ilk yılları, Başkan J. Monroe tarafından 2 Aralık 1823 tarihinde Kongreye mesajında açıklanan “Monroe Doktrini”nin ortaya atıldığı yıllara rastlar. Ancak, adı geçen doktrin Ortadoğu meselelerinde ABD tarafından pek uygulanmamıştır” (Kocaoğlu, 1995: 98).

ABD, Osmanlı topraklarına ve dolayısıyla Ortadoğu’ya temaslarını 1820’li yıllardan itibaren misyonerlik çalışmaları ile başlatmıştır. Misyonerlik faaliyetlerinin ilk zamanlardaki amacı Hıristiyanlığı Osmanlı tebaası içinde yaymaktır. Can, eserinde gelen ilk misyonerler hakkında şunları yazmıştır: “Hıristiyanlığı yayma gibi bir davaya kendisini adanmış kimseden başkaları bu uzak diyarın insanları ile onların halleri ile neden ilgilenir idi. Bu dünyanın menfaatlerine tapan insanlardan hiçbiri bu işin ciddi zorluklarına ve tehlikelerine katlanmaz, kifayetsiz ücrete ve misyoner öncülerin yetindiği dar imkanlara kanaat etmezdi (Can, 1993: 20).

Zamanla misyonerlerin sayısı artmaya, misyonerlik faaliyetlerinin amaçları da çeşitlenmeye başladı. İlk başlarda Hıristiyanlığı yaymak için çalışan misyonerler artık Osmanlı İmparatorluğu içinde bulunan azınlıkları kısırtarak imparatorluğu yıkma faaliyetlerine de girişmişlerdir. “Misyonerlik okullarının amacı, kendi kontrollerinde küçük devletçiklerin kurulmasını sağlamak için, etnik grupları kendi etnik dillerinde eğiterek onlara ayrı bir millet olma şuurunu vermeyi planlıyordu. Osmanlı İmparatorluğu içindeki Rum, Ermeni, Bulgar, Süryani gibi Hıristiyan gruplarına mensup çocuklar bu yolda eğitime başlanmıştır. Neticede buradan Ermeni, Bulgar, Rum ihtilal önderleri yetişti” (Kocaoğlu, 1995: 100).

Bu misyonerlik okullarına birçok Müslüman genç de ilgi göstermeye başladı. Ancak bu ilginin sebebi din kaynaklı değildi. Medreseler eğitim ve öğretim alanında isteğe cevap verememeye başlarken, bu okullarda fen, coğrafya ve bilim gibi batı

kaynaklı derslerin okutulması ilginin temel sebebinin oluşturuyordu. Okulların yanı sıra açılan hastane ve dispanserler de misyonerlik faaliyetlerinin artışını hızlandırdı. “Askeri gemilerin ziyaretleri ve Amerikalıların özel teknik hünelerleriyle ilgili sergiler, Birleşik Devletler ile Ortadoğu arasındaki diğer ilişkilere dahildirler. Yirminci yüzyılın başlarında bazı zengin Amerikalılar Osmanlı İmparatorluğu’na, Mısır’a bilhassa Kutsal Topraklar’a ticaret yapmak için giden turist sayısını kabartıyorlardı” (Can, 1993: 59).

Misyonerlik faaliyetlerinin ilk başladığı yıllardaki Hıristiyanlık dinini yaymak amacı altında, zamanla siyasal, ekonomik ve kültürel amaçlar ön plana çıkmaya başladı.

ABD, I. Dünya Savaşı’nın ilk yıllarında savaşa girip girmeme konusunda çekimser kaldı. “I. Dünya Savaşı’nın sonuna doğru ‘ABD’nin Avrupa işlerine karışmama’ ilkesi tamamen ortadan kalkmış, Monroe’nun yerine Wilson Doktrini geçmiştir. 2 Nisan 1917’de savaşa giren ABD, savaş sonrası Avrupa haritasının belirlenmesinde önemli rol oynamakla kalmadı, Osmanlı Devleti’nin dağılmasında, dağılan topraklarda kurulacak devletlerin özellikleri konusunda önemli rol oynadı. İki Dünya Savaşı arasında Ortadoğu’daki yerel şartları değiştirmek suretiyle dikte ettirilecek oluşumlar için ciddi politika izledi. Fakat II. Dünya Savaşı sırasında ve savaş sonrasında petrol çıkarları nedeniyle Ortadoğu’da baş aktör haline gelmişti” (Kocaoğlu, 1995: 101).

“İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sovyet Rusya, İnan üzerinden Ortadoğu petrolleri ve Basra Körfezi ile Hint Okyanusuna; Türkiye üzerinden Boğazlar ve Ege Denizi vasıtasıyla Akdeniz ve yine Yunanistan üzerinden Akdeniz’e doğru üç ana koldan yayılma çabalarına giriştiği zaman, hiçbir şey yapamayacağını anlayan İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın Batı savunması için önemini belirterek, bu iki ülkeye kendisinin yardım yapamayacağını ve ABD’nin hem ekonomik ve hem de askeri yardım yapmak zorunda olduğunu 1947’de ABD’den talep etmiştir.” (Kocaoğlu, 1995: 109) “ABD, İngiltere’nin bıraktığı boşluğu doldurmak ve Sovyet yayılmasını önlemek üzere, Mayıs 1947’den itibaren Türkiye ve Yunanistan’a yardıma başlamış ve böylece de resmen Ortadoğu politikasına girmişti. ABD’nin Ortadoğu’ya sokulması, Sovyetler Birliği’nin tepkisine yol açmıştır. Buna rağmen ABD Marshall Planı’nı kabul ederek, yardımlarını bir program çerçevesinde geliştirerek sürdürmüştür.” (Ersin, 2003: 58)

“Çift kutuplu Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu, ABD açısından bu kutuplaşmanın jeopolitik karşılaşma hattını oluşturan kenar kuşağın merkez bölgesini temsil etme yanında, kapitalist Batı Blokunun ekonomik varlığı ve üstünlüğü için hayati önemi haiz doğal kaynakların jeoekonomik alanı konumundaydı. Ortadoğu’da kontrolü kaybetmek hem jeopolitik hem de ekonomi-politik açıdan küresel dengenin karşı kutup lehine değişmesi anlamına gelecekti.” (Davutoğlu, 2003: 342)

“ABD’nin Ortadoğu’ya verdiği önemin nedenlerini ve bölgenin durumunu Başkan Truman, o günlerde şöyle açıklamaktaydı: Gözlerimizi Yakın ve Ortadoğu’ya çevirdiğimiz zaman çok tehlikeli sorunlar gösteren bir bölgeyle karşılaşıyoruz. Bu bölgede geniş doğal kaynaklar bulunmaktadır. En işlek kara, hava ve deniz yolları buradan geçmektedir. Bu bakımdan büyük ekonomik ve stratejik önemi vardır. Fakat bu bölgedeki ulusların hiçbiri ne yalnız ne de beraberce, kendilerine yöneltilecek bir saldırıya karşı koyabilecek kadar güçlüdür. Böyle olunca da Yakın ve Ortadoğu’nun bu bölgenin dışındaki büyük devletler arasında bir rekabet alanı olacağını ve bu rekabetin birden bire bir çatışmaya yol açabileceğini kestirmek güç değildir.” (Ersin, 2003: 58-59)

“Soğuk Savaş döneminde dış politikada iki kutuplu dünya düzenine uygun politika uygulayan Amerika, bu bağlamda diğer ülkelerin görüşlerini dikkate alır, ilgilenir ve problemlerini önemserdi. Bu politikanın uygulanmasının nedeni nüfuz alanını SSCB karşısında artırmak istemesi ya da daha net bir ifadeyle, karşılıklı rekabetti. Bu rekabet ekonomik, politik, askeri ve teknolojik alanlarda sürüyordu.” (Gökçe ve Dinçyürek, 2003: 18).

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan çift kutuplu sistem, Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile birlikte sona ermiştir. Uluslararası sistemde meydana gelen bu değişiklik ABD’yi tek süper güç yapmıştır. Bu dönemde “Amerika’da işbaşına gelen yönetimler, Amerikan egemenliğinde tek kutuplu bir yönetimin tesis edilmesi projesini yürürlüğe koymuşlardır. Bu projenin başlangıç ve ilk test aşaması Körfez Krizi ile gerçekleşmiştir. Amerika global ölçekte müdahale kabiliyetini ve gücünü ortaya koymuş, bir anlamda yeni döneme damgasını vuracağını da açıkça göstermiştir. Körfez Savaşı’ndan Amerika’nın yakın dönemdeki Afganistan operasyonu ve İkinci Körfez Savaşı’na kadar varan bütün gelişmeler, bu söz konusu egemenlik tesisi mücadelesinin yapı taşlarıdır ve aynı zamanda sonuçlarıdır.” (Gökçe ve Dinçyürek, 2003: 1)

“Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’nin Ortadoğu politikalarının dayandığı temelleri; Soğuk Savaş döneminden devralınan petrol kaynakları üzerinde denetimin sağlanması ve bunun dünya pazarlarına kesintisiz ulaştırılması, radikal İslam’ın etkisinin azaltılması, İran ve Irak’ın çevrelenmesi, bölge ülkelerinin kitle imha silahlarına sahip olmalarının engellenmesi, barış sürecinin başarıya ulaşarak İsrail’in güvenliğinin garanti altına alınması şeklinde özetleyebiliriz.” (Aygül vd., 2003: 124-125)

Amerika Ortadoğu üzerindeki bu hedeflerini gerçekleştirmek için tarihin hiçbir döneminde şiddet uygulamaktan kaçmamıştır. Temel politikasını demokrasi ve insan haklarını yaymak olarak ifade etmesine rağmen, henüz müdahale ettiği yerlerin hiçbirinde demokrasiye, huzura, refaha ve insan haklarına rastlanmamıştır.

4.2. Sovyetler Birliği ve Ortadoğu

“Hem Asya hem de Avrupa stratejik parametreleri içinde politika geliştirmek zorunda olan Rusya’nın bölgeye yönelik yaklaşımı ciddi bir tarihi derinlik içermektedir. Rus Çarlığı’nın Kudüs’e giden Rus hacılar ve Osmanlı Devleti’nin Ortodoks nüfusu konusunda elde ettiği ayrıcalıklardan bu yana Ortadoğu politikasını genel stratejisinin en temel unsurlarından birisi olarak gören Rus stratejik zihniyeti bu konuda ideolojik kalıpları aşan bir süreklilik göstermiştir.” (Davutoğlu, 2003: 352)

“Sıcak denizlere inmek isteyen Rusya için Ortadoğu hem Çarlık hem de Sovyetler Birliği döneminde önemini korumuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen iki kutuplu dünya düzeni içinde, ideolojik eksenli çok daha etkin bir ittifak zemini bulan SSCB, ikili ve çok yönlü ittifaklarla bölgesel güçler dengesinin bir kutbunu oluşturmaktaydı. Zaten Soğuk Savaş döneminde Rusya’nın Baasçı (sosyalist ve Arap milliyetçisi) rejimlerle olan ilişkileri ABD önderliğindeki Batı Bloğu tarafından hem bölgedeki müttefikleri hem de kendi güvenlikleri açısından tehdit olarak algılanmaktaydı.” (Aygül vd., 2003: 129)

Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu’da iki süper güç arasında doğal bir ayrım oluşmuştu. İsrail, ABD’nin Ortadoğu’daki müttefiki olunca İsrail’in düşmanı olan Araplar da doğal olarak Sovyetler’in müttefiki durumuna gelmişti. Ancak Araplar hiçbir zaman SSCB’den tam olarak istedikleri yardımı alamadılar. Sovyetler, Arapları

destekler gibi görünse de daima kendi çıkarlarını ön planda tuttu. Bu doğrultuda İsrail'in bir devlet olarak varlığını bile savundu. "Sovyetler'in İsrail'in devlet olarak varlığını savunması, Ortadoğu politikasının temel taşlarından biriydi. İsrail saldırganlığına karşı nasıl Araplara arka çıkıyorsa, İsrail'in bölgedeki varlığını da savunuyordu. Çünkü İsrail'in varlığı, Sovyetler Birliği'ne bölgedeki varlığının meşruiyeti bakımından olanak sağlamaktadır. Amerika ile bütün dünyada boy ölçüşen Sovyetler, Ortadoğu'daki varlıklarını bir ölçüde İsrail'in varlığı ve Araplara karşı girdiği savaşlar sayesinde kazanmıştı. İsrailsiz ve dolayısıyla Amerikasız bir Ortadoğu aynı zamanda Sovyetler'in de pek gerekli olmadığı bir Ortadoğu olacaktır." (Çandar, 1976: 147). Sovyetler'in takip ettiği bu siyaset doğal olarak Arapları rahatsız ediyordu. Zamanla Sovyetler'in Arap müttefikleri ile de arası açılmaya başlamıştı.

"Sovyet Rusya, 1945-1958 arası önce Suriye ve Mısır üzerinde ağırlığını koymuş, daha sonrada 1958 Irak devrimine destek olarak İngiltere ve Amerika'nın yaptıkları desteklere karşılık vermişti. Sovyet Rusya, özellikle İsrail unsurunu kullanarak Araplar arasında komünizmi yaymayı hedefledi. Böylece Arap Milliyetçiliği'nden doğan nefreti Batılılara doğru daha da kuvvetlice kanalize etti.

Sovyetlerin Ortadoğu'da etkisinin daha da çoğalması, özellikle 5-10 Haziran 1967'de yapılan Arap-İsrail Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu savaşta değişen Ortadoğu dengesi üzerine Sovyetler; Suriye, Mısır, Cezayir'de deniz üsleri kurmuşlar ve Akdeniz'de büyük bir donanma meydana getirmişlerdir. Bu tarihlerden sonra bölgeye yapılan Sovyet yardımları, ekonomik alanla birlikte, askeri alana da kaymıştır." (Ersin, 2003: 61-62)

"Ellili yıllardaki devrimci dalgalanma ile beslenen, altmışlı yıllarda Ortadoğu'da kurulan bürokratik/askerî yapılarla sağlam bir zemin bulan etki, yetmişli yılların sonundan itibaren çözülmeye başlamış ve Soğuk Savaşın bitişi ile birlikte ciddi bir düşüş yaşamıştır. Yetmişli yıllardaki çözümlenin arka planında Sovyet desteğindeki Arap rejimlerinin İsrail karşısında aldığı yenilgiler kadar, SSCB'nin ideolojik niteliği dolayısıyla diplomatik esnekliği olmayan dış politika yapımının da tesiri vardır. SSCB'nin Afganistan işgalinin tırmandırdığı anti-Sovyet tepki Ortadoğu'daki Müslüman kitlelerin SSCB'den kopuşunun son ve en önemli halkasını oluşturmuştur." (Davutoğlu, 2003: 352)

Sovyetlerin Ortadoğu'ya ilgisi sadece Akdeniz ve sıcak denizlere inme isteği ve komünizmi yayma hedefi değildir. "Ortadoğu'da süper devletler arasındaki rekabet ve çekişmelerin başlıca iki nedeninin; bu bölgenin üç kıtayı birleştiren ve bu kıtaları kuşatan deniz ve okyanuslarda egemenlik kurmaya yarayan stratejik durumu ve ayrıca Ortadoğu'daki petrol kaynakları olduğu kimsenin meçhulü değildir." (Giritli, 1978: 88)

Sonuç olarak Rusya, Ortadoğu üzerindeki etkinliğini Soğuk Savaş döneminden sonra büyük ölçüde kaybetmiştir. 11 Eylül'de Amerika'ya düzenlenen saldırılardan sonra dünya kamuoyunda oluşan "küresel terörizme karşı mücadele" ye ülkesinde yaşanan kargaşalıkları terör faaliyeti olarak gösterebilmek için destek vermiştir. Ancak Amerika'nın bu bahaneyi ileri sürerek Irak'ı ikinci defa vurmasına karşı çıkmıştır. Çünkü kendisinin çekilmek zorunda kalmasıyla birlikte bölgede yalnız kalan Amerika'nın Ortadoğu üzerinde hakimiyet kurmasını halâ onaylamamaktadır.

4.3. Avrupa Ülkeleri ve Ortadoğu

"Avrupalı emperyalist güçler, 15. ve 16. yüzyıllarda gerçekleştirilen keşiflerin ardından Uzakdoğu'da ticaret ve misyonerlikte atılımlara başladılar. Denizci güçleri sayesinde hem fetih ve hem de Hıristiyanlaştırma çabalarına giriştiler. Portekiz, Hollanda, Fransız ve İngilizler arasındaki sömürgecilik rekabeti çok şiddetli oldu. 17. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkeleri Hindistan'a sık sık seferler düzenlediler. Saldırıların amacı kendi imtiyazlı şirketlerini kurmaktı. Yarışı kazanan büyük deniz gücüne sahip İngiltere oldu." (Kocaoğlu, 1995: 136-137). 19. yüzyılda İngiltere çok büyük bir sömürge imparatorluğu haline gelmişti. Hindistan onun vazgeçemeyeceği en önemli sömürgelerinden biriydi. Hindistan'a giden yolların Osmanlı İmparatorluğu'ndan geçmesi İngiltere için Osmanlı İmparatorluğu'nu çok önemli kılıyordu.

Üç kıtaya hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu zamanla güç kaybetmeye başladı. İmparatorluğun güç kaybetmeye başlaması, sömürgeci devletlerinde gözünden kaçmadı. Dünyanın en önemli jeopolitik noktası üzerinde kurulmuş olan Osmanlı İmparatorluğu zaten sömürgeci devletlerin her zaman iştahını kabartmıştı. Avrupalı devletlerin birçoğu İmparatorluğun çöküşünden faydalanmaya çalıştı. Ekonomik imtiyazlar, askeri yardımlar, azınlık konuları derken İmparatorluğun iç işlerine kadar girdiler. Ancak İngiltere, "Hasta Adam" olarak adlandırdığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasını

hiçbir zaman istemedi. Çünkü onun yıkılması değil, ipleri kendinde bir kukla devlet olarak varlığını sürdürmesi daha çok işine geliyordu.

“1871’de Almanya’nın birliğini kurmasından sonra II. Wilhem’le başlayan dünyaya yayılma politikası ve Avrupalı büyük güçler arasında kurulan ittifaklar, Kuzey Afrika, Balkanlar ve Ortadoğu üzerindeki çıkar çatışmaları, 1914 yazındaki Saraybosna suikastinin de bahane oluşturmasıyla 1914-1918 Dünya Savaşını ortaya çıkardı.” (Kocaoğlu, 1995: 137-138)

I. Dünya Savaşı’nı Osmanlı İmparatorluğu’nun da içinde bulunduğu İttifak grubu kaybetti. Bu grup içinde bulunan devletler sıkıntılı günler yaşamaya başlarken, İtilaf grubunun başını çeken İngiltere ve Fransa emellerine ulaşmışlardı. Savaş öncesinde ve sırasında birçok entrikalar hazırlayan İngiltere, Ortadoğu bölgesinde yaşayan Arapları, Osmanlı İmparatorluğuna karşı sürekli kullandı. Araplar, savaş sonunda Osmanlı İmparatorluğu yenilirse İngilizlerin vadettiği bağımsızlıklarını kazanacaklarını sanıyorlardı. Oysa çok yanılacaklardı. “İngiltere bölgedeki özellikle Arap Milliyetçiliğini istismar ederek Osmanlı’yı parçalıyor ve Batı devletleri ile paylaşıyordu. Ancak, Osmanlı’ya karşı kullandığı bu Arap milliyetçiliği uzun dönemde kendi emperyalizm ve sömürgeciliğine bir tehdit oluşturmaya başladı ve İngiltere’yi Ortadoğu’dan uzaklaştıran da kendi kışkırttığı milliyetçilik oldu.” (Kocaoğlu, 1995: 139)

“Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Mandater devletler olarak Arap Ortadoğu’sunu paylaşan İngiltere ile Fransa, iki savaş arasında (iki dünya savaşı) paylaştıkları Arap ülkelerinde oluşturdukları yapıyla Araplar arasındaki ayrılıkları pekiştirdiler. Dar bölgeci zihniyetleri beslediler” (Ersin, 2003: 66). Filistin’e Yahudi göçünü teşvik ederek Siyonizm düşüncesine can verdiler.

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra elde ettikleri toprakları paylaşamayan İtilaf Devletleri İkinci Dünya Savaşı’nın çıkmasına neden oldular. İkinci Dünya Savaşı sırasında Ortadoğu bölgesinde direkt savaş olmadı. Ancak müttefiklerin bazı bölgelerde uğradığı yenilgiler, Ortadoğu’yu da etkiledi ve bu bölgede bağımsızlık hareketleri için elverişli ortamları yarattı (Kocaoğlu, 2003: 140).

“İngiltere, İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, her ne kadar, eski gücünü kaybetmiş ise de, yine Ortadoğu’da büyük çıkarları ve etkinliği olan bir devletti. Kıbrıs,

Süveyş Kanalı, Sudan, Güney Arabistan üzerinde egemenliği; Irak ve İran'da petrol şirketleri ve üsleri; kendisinden siyasi yönden ayrılmış olmakla beraber, İngiliz Uluslar Topluluğu'na dahil olan Hindistan ve Pakistan'a giden yolları, bu bölgede bulunuyordu." (Ersin, 2003: 66)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu üzerinde söz sahibi olan ülkelerde değişiklik oldu. Artık Avrupa Devletleri'nin yerini Amerika ve SSCB almıştı. Bölgedeki gücünü kaybeden İngiltere, 1947 yılında yaşadığı malî ve siyasi zorlukları bildirerek Ortadoğu'daki görevlerini ABD'ye bırakmak istediğini açıkladı. ABD'nin görevi teslim almasıyla İngiltere'nin Ortadoğu'daki önemi giderek azaldı. Fransa İkinci Dünya Savaşı'ndan aldığı ağır kayıplar ve sömürgelerinde oluşan bağımsızlık hareketleri yüzünden Ortadoğu'daki önemini zaten kaybetmişti.

Ortadoğu üzerindeki güçlerini yitiren İngiltere ve Fransa'yı zamanında buraya getiren bazı nedenler vardı. "Her iki devleti de bölgeye götüren ve orada yirmi beş yıl tutan başlıca nedenin stratejik olduğu, bölgenin askeri potansiyeli ve tehlikesi olduğu artık genel kabul görmektedir... Stratejik amaçlardan biri bölgeye başkalarını sokmamaktı ve eğer Batılı güçler onları kovmak için orada olmasalardı başkalarının oraya gireceklerinden emindiler. İngiliz ve Fransızlar için önemli olan bir başka nokta da daha zengin imparatorluk topraklarını güvenceye almaktı. İngilizler Hindistan, Fransızlar Kuzey Afrika konusunda kaygılanıyorlardı.

Kuşkusuz başka unsurlar da vardı. O zaman Fransız varlığını savunanlar sık sık Fransa'nın kültürel ve dini misyonuna, Hıristiyan ve özellikle Katolik azınlıkların korunmasına ve Fransız kültürünün yaygınlaştırılmasına işaret etmişlerdir" (Lewis, 1996: 276).

Soğuk Savaş dönemindeki çift kutuplu yapı SSCB'nin çöküşü ile birlikte sona erdi. Bundan sonra ABD tek süper güç olarak isteklerini yerine getirmede daha avantajlı duruma geldi. ABD'nin Soğuk Savaş döneminde Ortadoğu üzerinde izlediği ılımlı tutum, tek süper güç kalmasıyla birlikte şiddete yönelmeye başladı. Körfez Savaşları bunlara en güzel örnektir herhalde. Bu dönem içerisinde Avrupa devletleri olaylara birbirlerinden farklı tepkiler verdiler. Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayıp I. Körfez Savaşı'yla sonlanan zaman içerisinde "İngiltere, ABD'ye yakın bir pozisyon belirlerken, Fransa son ana kadar Irak ile teması sürdürerek arabulucu konumunda

kalmayı tercih etmiş, savaş kaçınılmaz bir hale gelince de galipler safında yer alabilmek için saldırılarda önemli bir rol üstlenmiştir. Almanya ise savaş süresince müttefik safında görünmekle birlikte, II. Dünya Savaşı sonrasında kendisine konan yasakları gerekçe göstererek müdahaleden uzak durmuştur.” (Davutoğlu, 2003: 350)

II. Körfez Savaşı’nda da Avrupa devletleri arasında mutabakat sağlanamadı. İngiltere kayıtsız şartsız bir şekilde ABD’nin yanında yer alırken Fransa ve Almanya karşı bir cephe oluşturdu. ABD’nin karşısına dikilen savaş karşıtı bu ülkeler barışçıl politikalarından yana oldular.“Bugün de Ortadoğu’da genelde bir Amerikan etkinliği gözlenmekle birlikte ABD ile gerginlik yaşayan önemli Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa arasındaki ilişkiler her düzeyde gelişmektedir. Körfez Savaşı ve ABD’nin çifte-kuşatma politikasına rağmen Almanya ve Fransa gibi AB’nin merkezini teşkil eden ülkelerle İran ve Suriye gibi genelde ABD karşıtı kampta yer almış ülkeler arasındaki ilişkiler bunu teyid eder niteliktedir. ABD ile İsrail’i stratejik bir eksen olarak gören Arap ülkeleri de Avrupa’yı bu stratejik ekseni dengeleyici bir faktör olarak görmektedir. ABD’nin İsrail yanlısı görüntüsü değişmedikçe SSCB’nin boşalttığı dengeleyici faktör alanını genelde AB’nin, özelde de Almanya ve Fransa’nın doldurması beklenebilir.” (Davutoğlu, 2003: 351).

5. BÜYÜK ORTADOĞU PROJESİ

Son günlerde tüm dünyayı ilgilendiren ve medyada sıkça rastlamaya başladığımız yeni bir kavram ortaya çıktı: Büyük Ortadoğu Projesi (BOP). Proje beraberinde; Nedir bu Büyük Ortadoğu Projesi? Bu projenin tasarımcıları kim? Bu projeye hedeflenen nedir? Kimleri ya da hangi bölgeleri ilgilendiriyor?... vb. birçok soruyu da dünya gündemine getirdi. Bu konu üzerine birçok gazeteci, yazar, düşünür, araştırmacı ve devlet adamı konuştu ve konuşmaya, tartışmaya hâlâ devam ediyor. Anlaşılacağı gibi dünyanın şu anda üzerinde özenle durduğu en önemli konu Büyük Ortadoğu Projesi’dir. Adından da anlaşıldığı gibi proje Ortadoğu bölgesi ile ilgilidir. Ancak bu Ortadoğu tezimizin başında sınırlarını çizmeye çalıştığımız bölgeyi değil, sınırları genişletilmiş bir Ortadoğu’yu kapsamaktadır. “Amerikalıların Büyük Ortadoğu olarak adlandırdıkları Jeopolitik Alan, Kuzey Afrika’dan başlayarak Pakistan’a uzanan

ve bu çerçevede Orta Asya ve Kafkaslar muhitlerini, Basra Körfezini, Filistin ve Türkiye'yi içine almaktadır.” (Topur, 2004: 510)

Herkesin tahmin edebileceği gibi bu projenin -görünürdeki- tasarımcısı ABD'dir. Görünürdeki diyorum, çünkü konunun içine girdiğimizde ABD ile birlikte perdenin arkasında başkalarının da olduğunu göreceğiz. ABD tasarladığı bu proje ile birtakım hedeflere ulaşmak istiyor. Karadağ, eserinde Büyük Ortadoğu Projesi'nin hedeflerini şu şekilde sıralamıştır:

“1.Amerikan dış politikasının değişmez stratejisi olan petrol ve enerji kaynaklarını kontrol altına almak.

2.Bu ülkelerin liberal ekonomiye geçmeleri ile kendi pazar şansını arttırmak.

3.Her yıl 2 milyar dolar yardımda bulunduğu öne sürülen İsrail'in, bu proje ve bölgedeki ülkelerin demokrasiye geçmeleri ile güvenliğinin sağlanması.

4.Irak Savaşı sonrası dünya kamuoyunda yükselen Anti-Amerikancı söylemleri demokrasi söylemi ile bertaraf etmek.

5.Radikal İslamcı örgütlerle bölge ülkelerini demokratik söylemleri sık sık kullanarak karşı karşıya getirmek” (Karadağ, 2004: 12)

Bilindiği gibi Sanayi Devrimi ile birlikte değeri artmaya başlayan ve şu anda değeri tahmin edilemeyecek kadar fazla olan enerji kaynaklarının büyük bir bölümü Ortadoğu ve Avrasya ya da bugün her ikisi ve yakın çevrelerindeki alanların birleştirilerek verilen yeni ismiyle Büyük Ortadoğu'da bulunmaktadır. Enerji kaynaklarına sahip olmak ya da kontrolünü denetim altında tutmak demek, dünyanın hâkimiyetini elinde tutmakla eş anlamlıdır. Bu nedenle varlığını kalıcı kılmak ve dünya üzerinde söz sahibi olmak isteyen her toplum önce Ortadoğu bölgesine yönelmiştir. Tarih de bunun birçok örnekleri bulunmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile en büyük rakibini alt eden ABD bulunduğu konuma güvenerek bir “Dünya İmparatorluğu” kurma amacını gütmeye başlamıştır. Yani ismi yeni yeni gündeme gelmeye başlamasına rağmen bu projenin tarihi eskilere dayanmaktadır. Akar, bu konu ile ilgilenen kişilerle yapmış olduğu konuşmalarını topladığı eserinde, konuştuğu aydınların hepsinin projenin yeni olmadığı konusunda birleştiğini yazdı. “Ancak kimileri bu süreci 1900'lerin başına, 1.

Emperyalist - sömürgeci emellerin başlangıcına kadar çekerken, çoğunluk “Soğuk Savaş”ın bitimi ve çift kutuplu dünyanın sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan yeni konjonktürün bir ürünü olarak değerlendirdi projeyi” (Akar, 2004: 232)

Konunun tohumları eskiden ekilmiş olmasına rağmen niye son zamanlarda gündeme geldi diye soracak olursanız, cevap Amerika’nın Irak’ta kendi kabul etmese de uğradığı hezimet olur. Amerika bu amacını şimdiye kadar zoraki, askeri yöntemlerle gerçekleştirmeye çalıştı. İnsanları öldürerek, evsiz, ailesiz bırakarak yapmaya çalıştı. Ama başaramadı. Bu bölgede yaşayan insanların ölüme alışkın olduğunu, ölümlle tehdit ederek onlara istediğini yaptıramayacağını maalesef ki sonradan öğrendi. Tüm bunlardan dolayı Amerika artık daha ılımlı yaklaşmaya çalışıyor Büyük Ortadoğu’ya. Bölgeye “özgürlük, insan hakları ve demokrasi” götüreceğini söyleyerek girmeye çalışıyor artık. Akar, aynı eserinde demokrasi konusuna da değinmiştir. Konuşmacıların bu konuyla ilgili ortak fikri, doğal olarak ABD’nin demokrasiyi bölge üzerindeki emellerini gerçekleştirmek için bir maske olarak kullandığıdır. Ayrıca ABD’nin öne sürdüğü bu demokrasi, “eskisi gibi çoğunluğun egemen olduğu bir klasik demokrasi değildir, dışarıdan kullanılan yeni bir demokrasi anlayışı gündeme getirilmektedir... Demokrasi ile halkın ya da ulusun egemenliği değil, azınlıkların kullanılmasıyla halkların ve ulusların emperyalist hegemonya altına alınması hedeflenmektedir.” (Akar, 2004: 109). ABD bu demokrasi anlayışı ile girdiği Ortadoğu ülkelerini etnik ve mezhepsel farklılıkları kullanarak küçük devletçiklere ayırmayı planlamaktadır. Yani ABD, Yazar Özcan Buze’nin deyimiyle “Birleşik Ortadoğu Devletleri” kurmayı düşünmektedir.

Amerika, projeyi dışardan askeri zorlamalarla yapamayacağını anlayınca Ortadoğu ülkelerinde eğitim, medya, kültür vb. sosyal yapıları kullanmaya başladı. Kudüs Dergisi’nde Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgili yayınlanan bir tartışmada da bu konuya değinilmiştir. Bu tartışma da ABD’nin İslam dünyasındaki sıkıntıların ve terörün meydana gelme sebebi olarak dini eğitimi gösterdiği söyleniyor ve ABD’nin eğer, bu eğitim sistemi üzerinde reformlar yapılırsa, demokratikleştirilip, batıdaki eğitim sistemine yatkın hale getirilirse tüm sıkıntılarında sona ereceğini söylediğinin üzerinde duruluyordu. Ayrıca ABD’ye yakınlığı ile bilinen Mısır’ın eğitim sistemi ile ilgili de bir örnek veriliyordu: “Mısır’daki eğitim meselesini Meclis’e getiren İhvan Milletvekili Ali Leben diyor ki: Okullarımızda liseye kadar okutulan kitaplarda Halid

bin Velid ve Hz. Ömer hakkında 5-6 satır geçiyor; ama aynı kitaplarda sadece Napolyon hakkında 30-40 sayfa yazı var. Müthiş bir tezat var.” (Yıldız, 2004: 132). Amerika yaptığı bu faaliyetlerle Ortadoğu'nun benliğini silmeyi, tarihini unutturmayı hedefliyor. Çünkü biliyor ki tarihini unutan, kültürel özelliklerini yitiren bir millet istenilen her yöne gider.

Amerika hedeflerini gerçekleştirmek için, bölgeye gönderdiği ajanlarının yanında medyayı da çok iyi kullanıyor. Burada televizyon kanalları açıyor ve kendi kültürünü allaya pullaya sunuyor. “Arap gençliğini pop gençliğine dönüştürmek, pop cereyanının akıntısında sürüklemek istiyor. Biri bizi gözetliyor türü programlarla yozlaştırmak istiyor... Türkiye televizyonlarında olduğu gibi...” (Yıldız, 2004: 133)

Büyük Ortadoğu Projesi'nin gerçekleştirmeyi hedeflediği en önemli konulardan biri de İsrail'in bölgedeki varlığını korumaktır. Dış güçler yardımıyla Ortadoğu'nun bağına bir hançer gibi sokulan bu devlet Ortadoğu'da yaşanan sorunların temel kaynağıdır. Yıllarca kendisine ait olmayan topraklarda bir devlet kurabilmek için toprağın asıl sahipleri ile savaşmış ve bölgeye vahşet saçmıştır. Kan ve gözyaşı ile sulanan bu topraklarda bir devlet kuran İsrail'in asıl hedefi Nil'den Fırat'a kadar olan topraklar üzerinde Büyük İsrail'i kurmaktır. ABD İsrail'e bu hedefini gerçekleştirmesi için maddi ve manevi yönden her türlü yardımı yapmıştır. Amerika'da bulunan Siyonistlerin bunda önemli bir payı vardır. Burada yaşayan Siyonistlerin lobiler oluşturduğu ve yönetimde söz sahibi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Büyük Ortadoğu Projesi ile ilgilenen düşünürlerin bir kısım projeyi, Büyük İsrail Projesi (BİP) biçiminde değerlendirmektedir. Akar ile yaptığı konuşmasında Prof. Dr. Anıl Çeçen de bu konuya değinmiştir. “Hedeflenen Büyük Ortadoğu; İsrail'in merkez olduğu, Kudüs'ün başkent olduğu bir Büyük İsrail Projesidir. Aslında, BOP denilen girişim BİP'tir. Yahudi lobileri Amerika'daki güçlerinden yararlanarak, Büyük İsrail Projesi'ni Amerikan ordusuna yaptırmak istemektedirler. Büyük Ortadoğu Projesi bu yönü ile fanatik dindar Yahudilerin savunduğu Büyük İsrail Projesi'nin Amerikan devletine ve ordusuna ihale edilmiş halidir. ABD devleti ve ordusu bu aşamada İsrail lobilerinin taşeronu olarak bölgeye gelmiştir.” (Akar, 2004: 112)

Amerika, İslam coğrafyasını kendi emelleri uğruna kullanması için düzenlediği Büyük Ortadoğu Projesi'ni tek başına gerçekleştiremeyeceğini II. Körfez Savaşı'ndan

sonra Irak'ta anladı. Bu projeyi gerçekleştirmek için yardıma ihtiyacı vardı. Bu nedenle II. Körfez Savaşı'nda arasının bozulduğu Avrupa Birliği'ne yöneldi. AB içinde İngiltere kayıtsız şartsız zaten Amerika'nın arkasındaydı. Ancak AB'nin diğer önemli devletleri olan Almanya ve Fransa Amerika'yı desteklemiyorlardı. Çünkü biliyorlardı ki ABD egemenliğinde gerçekleşecek bir Büyük Ortadoğu Projesi onların sonu demektir. Daha önce de söylediğimiz gibi bu bölgede kim hâkimiyet kurarsa o dünyanın da hâkimidir aynı zamanda. İngiltere Amerika'nın bu projeyi gerçekleştirebileceğine inandığı için pay almak amacıyla onu destekledi. Amerika, Fransa ve Almanya'ya projenin gerçekleşmesi halinde pay vereceğini söylediği halde onlar kendileri bu bölgeye hâkim olmak istedikleri için Amerika'yı reddettiler. Kudüs Dergisi'nde yayınlanan tartışmaya katılan İbrahim Kiras, bu konu ile ilgili olarak şunları söylemiştir: “Öyle anlaşılıyor ki Amerika bu işi yapacak; Avrupa da muhtemelen önce karşı çıkıp daha sonra bir şekilde bu oluşuma dahil olmaya çalışacak. Çünkü Amerika'yı engelleme güçleri de yok, bir başka alternatif girişime de güçleri yetmez. Çünkü Avrupa Birliği siyasi ve ekonomik olarak önemli bir güç ama askeri olarak yok hükmünde. Dolayısıyla neticede Avrupa da bu trene atlayacak, ama şimdilik pazarlık yapıyor.” (Yıldız, 2004: 127)

Amerika, Büyük Ortadoğu Projesini gerçekleştirmek için AB'nin yanında NATO'dan da yardım istemiştir. Soğuk Savaş döneminde önemli bir güç haline gelen Sovyetler Birliği'nden korunmak amacıyla kurulan NATO, “ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında AVRUPA'nın savunmasını üstlendi. Tehdit, Sovyetler Birliği liderliğindeki WARSHOWA paktı devletleriydi. Kuzey güney istikametinde, İSKANDİNAVYA'dan TÜRKİYE'ye kadar uzanan bir savunma hattını korumak göreviydi.” (İyigün, 2003: 47). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte askeri bir birlik olan NATO'da önemini yitirdi. Amerika, Büyük Ortadoğu Projesi ile birlikte NATO'yu tekrar gündeme taşıdı. AB ülkeleri (Fransa, Almanya) NATO'nun görevinin farklı olduğunu söyleyerek bu projede yer almasına karşı çıktılarsa da başarılı olmadılar. 2004 yılında İstanbul'da yapılan NATO Zirvesi'nin sonucunda yayınlanan “İstanbul İşbirliği Girişimi belgesi ile NATO, Büyük Ortadoğu Projesi'nin güvenlik ve savunma boyutu için işbirliği yapmak üzere devrede olmayı kabul etti. Ayrıca NATO'nun terörle mücadele konusunda tanımlanan yeni görevi ile NATO'nun üye ülkelerin coğrafyaları ile sınırlı olan hareket alanının, bu sınırın ötesine, terör tehdit odaklarına kadar genişletilerek, Büyük Ortadoğu dahil istikrarsızlık ve terör tehdidinin

tespit edildiği bölgelerde, askeri gücü ile görevlendirilmesi hakkındaki karar, örgüte her bölgede kullanılma inisiyatifi sağladı.” (Pehlivanoğlu, 2004: 425)

Kısacası, ABD zamanında Sovyetler Birliği’nden gelebilecek tehlikelere karşı kurulmuş olan NATO’nun görevlerini şimdi Ortadoğu’dan kaynaklandığına inandığı terör tehlikesine karşı yönlendirerek istediğini yapmış oldu.

6. SONUÇ

Ortadoğu, sahip olduğu tarihi, ekonomik, kültürel ve coğrafi özellikleri nedeniyle yaşanan zamanın büyük devletlerinin karşılıklı mücadelelerine tanıklık etmiştir. Bu güç gösterileri günümüzde de devam etmektedir. Bölge I. Dünya Savaşı'na kadar genellikle kendine yakın coğrafyaların istilasına uğramıştır. Bu istilalar bölgedeki kültürel çeşitliliği giderek artırmıştır. Dil, din, etnik yapı bakımından bölge, renkleri ve büyüklükleri birbirinden farklı mozaik taşlarından yapılmış bir tabloya benzer. Bu çeşitlilik Ortadoğu'da yaşanan çatışmalara da sebebiyet vermektedir.

Dünyanın kalbi denilebilecek bu coğrafya en huzurlu dönemini Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındayken yaşamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun fethettiği bölgelerde yaşayan insanlara zor kullanmaması, onları kendi dillerini, dinlerini ve kültürlerini yaşamada özgür bırakması bu huzurun temel kaynağıdır. Ortadoğu'nun büyük bir bölümünde İslamiyet'in yaşanıyor olması da Osmanlı İmparatorluğu için bu bölgenin hassasiyetini artırmıştır.

Batılı devletlerin Ortadoğu'ya girişi misyonerlik faaliyetleri ile başlamıştır. Sayıları çok az olan misyonerlerin amacı Hıristiyanlık dinini yaymaktır. Zamanla misyonerlerin sayısı artmaya ve amaçları da farklılaşmaya başladı. Batılı devletler Osmanlı'nın hâkimiyeti altında huzur içinde yaşayan halkı, kendileri için önemli bir tehlike olan Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkmak için kullandılar. Yapılan çalışmaların boşuna gitmediğini I. Dünya Savaşı'nda gördük. Bu savaş ile Ortadoğu barışa, huzura ve refaha veda etmiştir. I. Dünya Savaşı'nda Batılı devletlerin kışkırtmaları ile Osmanlı İmparatorluğu'nu sırtından vuran Ortadoğu ülkeleri günümüze kadar devam eden şiddet olaylarının temellerini attılar.

I. Dünya Savaşı'nın galipleri bağımsızlıklarını kazanacakları vaadi ile kandırdıkları Ortadoğu'yu kendi aralarında paylaştılar. Savaş esnasında kader birliği yapan ülkeler paylaşım konusunda anlaşamayınca II. Dünya Savaşı'nın başlamasına neden oldular. Ancak bu savaş onların büyük ölçüde hasar görmesine ve gözleri gibi baktıkları Ortadoğu üzerinde güçlerinin azalmasına sebep oldu. II. Dünya Savaşı'na kadar bölgede önemli bir güç kurmuş olan İngiltere ve Fransa savaş sonunda yerlerini ABD ve Sovyetler Birliği'ne bıraktı. Bu iki ülkenin Ortadoğu'yu ele geçirmek için birbirleriyle çarpıştıkları döneme Soğuk Savaş Dönemi denildi. Bu zaman içerisinde her

iki ülke de Ortadoğu üzerinde ılımlı bir politika izledi. Amaç Ortadoğu ülkelerini kendi yanlarına çekmekti. Sovyetler Birliği'nin çöküşü Soğuk Savaş döneminin galibini belirledi. Artık ABD, Ortadoğu'da varlığını koruyan en önemli dış güç olmuştur. ABD'nin bölgede tek süper güç kalmasıyla şiddet olayları arttı. Bölgede barışçıl bir politika izlemek yerine kendi çıkarlarını ön planda tutup bir kısım azınlıklara ayrıcalıklar tanıyınca şiddet olayları günümüze kadar uzandı.

Batılı devletlerin Ortadoğu'ya adım atmasıyla birlikte bölgenin çehresi değişmeye başladı. Köklü Ortadoğu kültürü, istilaya gelen genç Avrupa kültürü karşısında kendini koruyamadı. Avrupalılar sömürgeleri haline getirdikleri bölgelere öncelikle kültürün en önemli temsilcisi olan dillerini götürdüler. Bir süre sonra sömürgeleştirilen topraklarda yerel dillerden çok İngilizce ve Fransızca konuşulmaya başlandı. Bölge insanının dilinde başlayan yabancılaştırma zamanla tüm sosyal hayata yansıdı. Önemli bir ekonomik kaynak olan petrolün bölgede çıkarılmasıyla birlikte de, sosyal hayatta başlayan değişim daha büyük boyutlara ulaştı. Bir zamanlar çöllerde kervanlarla sağlanan ulaşım, petrolün getirdiği zenginlik sayesinde yerini otobanlardaki lüks otomobillere bıraktı. Ortadoğu'da petrol kaynaklarına sahip olan insanlar saraylarında göz kamaştırıcı, ihtişamlı bir hayat sürüp yurt dışında eğitim görüyorlar. Ancak bölgede yaşayan insanların hepsi ne yazık ki bu kadar şanslı değil. Buradaki ülkelerin birçoğu petrol zengini olmasına rağmen halkın büyük bir bölümü maddi zorluklar içinde yaşamaktadır. Bölgede olup bitenlerden en fazla etkilenenler de bu yoksul insanlardır. Anlaşılacağı gibi, insanlar arasındaki gelir farklılığı uçurum derecesine varmıştır. Ancak bölgenin sahip olduğu idari ve dini yapı yaşanabilecek herhangi bir kaos ortamına engel olmaktadır. Yoksulluğun yanında işsizlik de bölgenin en önemli ekonomik sorunlarından biridir. İşsizliğin getirdiği kötü hayat şartları, insanları illegal yollardan yurt dışına çıkmaya kadar götürmektedir.

Ortadoğu'da yaşanan ve bitip tükenmek bilmeyen savaşlar dış güçlerin istediklerini elde ettiklerinin bir göstergesidir. Bölge üzerinde emelleri olan güçler, burada kendi kontrolleri altında sürekli karışıklıkların yaşanmasını istiyorlar. Çünkü bu sayede bölge halkının kendi kendisini toplayıp güç kazanmasına engel oluyorlar. Hiç kimse burada yaşayan masum halkı düşünmüyor. Büyük devletler, kendi vatandaşlarının en iyi şekilde yaşaması için sürekli çalışıyorlar Ama konu Ortadoğu'ya gelince burada yaşayan halkın hiçbir hakkı yok. Savaşlar insanların tüm yaşamını değiştirmiş, sosyal

kurumlar neredeyse felç olmuş durumda. Eğitim, sağlık vb. sosyal hizmetlerin büyük bir kısmı ilkel şartlarda gerçekleştiriliyor. Bölgeye demokrasi götüreceğini, insanların yaşam şartlarını düzeltereklerini söyleyen batılı güçler bu hizmetlerin düzelmesi konusunda çaba sarfetmiyorlar. Hatta yeni neslin tarihini ve dinini öğrenmesine engel oluyorlar. Bu bölgede hayatını sürdüren sadece petrol zengini insanlar. Onlarında sayısı pek fazla değil.

Yaşanılan şiddet olayları insanların psikolojisini büyük ölçüde etkiliyor. Gözleri önünde annesi, babası, kardeşi öldürülen bir çocuğun bu dünyaya gülen gözlerle bakmasını nasıl bekleyebiliriz. Mutlu bir aile ortamından mahrum bırakılan bu çocuklar küçük yaşta ailelerinin intikamını almak için yemin ediyorlar. ABD, bu bölgede yaşayan insanların dünya için tehlike oluşturduğunu, burada birçok teröristin yaşadığını söylüyor. İyi de bu insanları bu hale kim getirdi? Artık bu sorunun cevabını herkes biliyor. İnsanlar yaşadıkları hayat şartlarına uygun hayal kurarlar. Barış içinde mutlu bir ortamda büyüyen bir çocuk buna uygun hayal kurar. Savaş ortamında büyüyen bir çocuğun hayali savaşın sona ermesidir. Savaşın sona ermesi için de kendisinin ve ulusunun düşmanlarla savaşıp onları yenmesi gerekir. Yani kurduğu hayallerde bile savaş bulunmaktadır.

Vatanlarını kurtarmak için taşlarla, sopalarla İsraililer'e saldıran Filistinliler'in insan kaynaklarının büyük bir bölümünü gençler oluşturmaktadır. Kendilerine taş atan Filistinli bu gençlere son model askeri silahlarla donanmış İsrail askerleri gerçek mermilerle karşılık veriyorlar. Acaba arkalarında koca bir batı dünyası olmasaydı İsraililer ne yapardı? Kendilerinin olmayan topraklara yerleşmek için yıllarca Filistinliler'e eziyet ettiler. Kadın, yaşlı, çocuk demeyip hepsini öldürdüler. Hitler'in Almanya'da bulunan tüm Yahudilere eziyet ettiğini, onları kamplarda toplayıp büyük fırınlarda yaktığını dünya üzerinde bilmeyen yoktur. Ama İsraililer'in yıllardır Filistinliler'e yaptığı bunlardan farksız olmasa da bunu kimse bilmiyor. Dünya kamuoyu televizyonlarda gösterilen İsrail askerlerinin Filistinli masum sivillere yaptıklarını film niyetine izliyor. Ortadoğu'nun bağına batılı devletler tarafından yerleştirilen İsrail Devleti bölgenin en önemli sorunudur. Bu sorunun çözümlenebilmesi için şimdiye kadar hiç kimse tam anlamıyla uğraşmadı. Bundan sonra da uğraşacaklarını sanmıyorum. Çünkü Ortadoğu üzerinde planları olanlar burada barışın

gelmesini, savaşın son bulmasını insanların huzur ve refah içinde yaşamasını istemiyorlar.

ABD, medyayı da kullanarak dünya gündeminden İsrail-Filistin olaylarını kaldırmayı başardı. Çünkü onun için İsraililer'in Filistinli halka uyguladığı vahşet önemli değildi. ABD için Ortadoğu'da önemli olan petroldü ve buna ulaşmak amacıyla bölgenin kilit noktasında olan Irak'ı seçti. ABD Irak'ı sadece Ortadoğu'da olduğu için değil, zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip olan bir diğer bölgeye, Orta Asya'ya yakın olduğu için de seçti. Filistin'de yaşanan vahşet artık Irak için de yabancı değil. Irak semalarını geceleri bombalar aydınlatıyor artık. Irak sokaklarında binlerce masum vatandaş Amerikalı askerler tarafından öldürülüyor. ABD'nin Irak'a girebilmek için insan haklarını ve demokrasiyi götüreceğini söyleyerek kandırdığı dünya kamuoyu Amerikan askerlerinin esirlere yaptığı iğrenç işkenceleri televizyonlarda seyretti. Savaşın en büyük sebebi olan kitle imha silahları nedense savaş sonundaki tüm aramalara rağmen bulunamadı. Aslında Amerika'nın ne yapmak istediği ortada. Anlayamadığım Ortadoğu ülkelerinin neden birleşmeye çalışıp da Amerika'ya gününü göstermediği. Amerika Irak'ta güçsüzlüğünü gösterdi ve binlerce askerini kaybetti. Irak halkı onların sandığı kadar kolay çıkmadı. Bu bölge ülkelerinin birleşmesi için bir gösterge olmalı. Sanırım bölgenin önemli bir bölümünü oluşturan Araplar kendi aralarında birlik kurup çevre ülkelerden yardım alınca İsrail gibi küçük bir devleti de Amerika'yı da rahatlıkla dize getirebilirler.

Umarım kısa bir süre içerisinde bu bölge insanları bir araya gelerek batılı güçlerin karşısında dururlar. Yaşanan savaşlara, ölümlere, akan kanlara ve gözyaşlarına dur diyebilirler. Çocuklar hayata umutla bakıp, gelecek kaygısı yaşamak yerine oyuncaklarıyla oynarlar. Ve şimdiye kadar bölgede varlığını pek fazla hissettiremeyen ülkem de, bu oluşum içerisinde yer alarak batılı devletlerin uydusu olarak gösterilmek yerine kimileri kabul etmese de görkemli Osmanlı İmparatorluğu'nun torunu olduğunu gösterir.

7. KAYNAKÇA

Kitaplar

AKAR, A.; **Büyük Ortadoğu Kuşatması**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2004.

AKÇAY, M.; **Filistin'de Barış Oyunu: Stratejik Aldatmalar**, Sayfa Yayınları, İstanbul, 2003.

AnaBritannica, Hürriyet Gazetecilik, İstanbul, 1990

ARMAOĞLU, F.; **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (Cilt 1-2: 1914-1995)**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2000.

ARSLANTAŞ, S.; **Olaylarla Ortadoğu**, Endişe Yayınları, Ankara, 1990.

BİSHARA, M.; **Filistin/İsrail Barış veya Irkçılık**, çev. Ali Berktaş, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003.

BULAÇ, A.; **Ortadoğu'dan İslam Dünyasına**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

CAN, M.; **Ortadoğu'da Amerikan Politikası**, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.

ÇANDAR, C.; **Direnen Filistin**, May Yayınları, İstanbul, 1976.

ÇANDAR, C.; **Ortadoğu Üzerine Aykırı Düşünceler**, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1984.

DAVUTOĞLU, A.; **Stratejik Derinlik - Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

DEDEOĞLU, B.; **Ortadoğu Üzerine Notlar**, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.

EI-CÂBİRÎ, M.; **Arap Akılının Oluşumu**, çev. İbrahim Akbaba, İz Yayıncılık, İstanbul, 1997.

ERGİL, D.; **Körfez Bunalımı**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.

ERSİN, N.; **Ortadoğu Savaşlarının Perde Arkası**, Gündem Yayınları, İstanbul, 2003.

FROMKİN, D.; **Barışa Son Veren Barış**, çev. Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1994.

GİRİTLİ, İ.; **Bugünkü Orta Doğu'nun Önemli Sorunları**, İ.İ.T.İ.A Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, No: 302/529, İstanbul, 1978.

GÖKÇE, O. - DİNÇYÜREK, A.; **Ortadoğu Çangılında Türkiye**, İstanbul, 2003.

GRESH, A. - VİDAL, D.; **Ortadoğu**, çev. Hamdi Türe, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.

HOPKİRK, P.; **İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun**, çev. Mehmet Harmancı, Bilgin Yayıncılık, İstanbul, 1995.

HOURLANİ, A.; **Arap Halkları Tarihi**, çev. Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.

İBRAHİM, F. – WEDEL, H.; **Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları**, çev. Erol ÖZBEK, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.

İYİGÜN, İ.; **Devleşen Ortadoğu ve Kabaran İştahlar**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2003

KARAASLAN, T.; **Ortadoğu'nun Coğrafyası**, Atlas Kitabevi, Konya, 1998.

KARADAĞ, R.; **İsrail, Ortadoğu ve Amerika**, Emre Yayınları, İstanbul, 2004.

KARAMAN, M.L.; **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1991.

KARPAT, K.; **Ortadoğu'da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, çev. Recep Boztemur, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.

KAYNAK, M. - GÜRSES, E.; **Büyük Ortadoğu Projesi**, (Röroptaj: Faruk Bilgin), İlk Yayınları, İstanbul, 2004.

KOCAOĞLU, M.; **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1995.

LAPIERRE, D. - COLLINS, L.; **Kudüs Ey Kudüs**, çev. Aydın Emeç, E Yayınları, İstanbul, 2002.

LEWIS, B.; **Ortadoğu**, çev. Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.

McGHEE, G.; **ABD-Türkiye-NATO-Ortadoğu**, çev. Belkıs Çolakçı, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.

MORAN, A. (Der); **Dinler Tarihi**, Hürriyet Gazetesi Neşriyatı, İstanbul, Tarihsiz.

ÖZCAN, M., **Sorunlu Miras Irak**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

ÖZEY, R.; **Dünya Denkleminde ORTADOĞU “Ülkeler - İnsanlar - Sorunlar”**, Öz Eğitim Yayınevi, İstanbul, 1997.

PARLAR, S.; **Ortadoğu - Vaadedilmiş Topraklar**, Yar Yayınları, İstanbul, 2002.

PEHLİVANOĞLU, Ö.A.; **Ortadoğu ve Türkiye**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 2004.

Temel Britannica, Hürriyet Gazetecilik, İstanbul, 1993

TOPUR, T.; **Dipsiz Kuyu Orta Doğu ve Türkiye**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2004.

TURAN, Ö.; **Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta ORTADOĞU**, Yeni Şafak Gazetesi Yayını, İstanbul, 2003.

YAZAR, Y.; **Ortadoğu Değişen Dengeler**, Rehber Yayıncılık, Ankara, 1991.

Makaleler

ARVASI, Ö. - ERKAN, H.: “Irak Operasyonu”, içinde Gamze Güngörmüş Kona (Der), **Ortadoğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003.

ARVASI, Ö. - ÖZSAYGIR, B.: “Politika”, içinde Gamze Güngörmüş Kona (Der), **Ortadoğu Orta Asya ve Kesişen Yollar**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003.

AYGÜL, A. - BİÇEL, Ç. - ÖZDEMİR, B.: “Güvenlik”, içinde Gamze Güngörmüş Kona (Der), **Ortadoğu Orta Asya ve Kesişen Yollar**, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2003.

BEŞLİ, S.: “Kudüs’ün Statüsü Sorunu”, içinde M. İbrahim Turhan (Haz.), **Filistin Çıkmazdan Çözümüne**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

SÖNMEZ, Y. - KALAYCI, Ö.: “1990 Sonrası Dönem de Ortadoğu Barış Sürecine Bakış” içinde M. İbrahim Turhan (Haz.), **Filistin Çıkmazdan Çözümüne**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

ŞEN, A.: “İsrail-Filistin Anlaşmazlığında Geline Durum: Yol Haritası Nereye Gidiyor?”, **Stratejik Analiz Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 41, Ankara, Eylül 2003.

ŞENEL, M.: “Avrupa Birliği'nin Ortadoğu barış Sürecine Etkileri”, içinde M. İbrahim Turhan (Haz.), **Filistin Çıkmazdan Çözümüne**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

YILDIZ, A. : “Büyük Ortadoğu Projesi ve İslam”, Kudüs Dergisi, İstanbul, Kış 2004.

YILMAZ, M.: “Radikal Sağın İsrail Dış Politikasına Etkisi”, içinde M. İbrahim Turhan (Haz.), **Filistin Çıkmazdan Çözümüne**, Küre Yayınları, İstanbul, 2003.

8.ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında Elazığ'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Elazığ'da tamamladım. 1998 yılında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nü kazandım. 2002 yılının Haziran ayında bu bölümden mezun oldum. Aynı yılın Eylül ayında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandım.

2002 yılının Kasım ayında Samsun ilinin Tekkeköy ilçesine bağlı Şahbazlar Mezrası'na sınıf öğretmeni olarak atandım. 2004 yılının Ocak ayında yüksek lisansım nedeniyle Elazığ'a tayinimi istedim. 2004 yılının Şubat ayından itibaren de Elazığ'da görevime devam etmekteyim.

Gökben ÖZER